Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol

Hunanwerthuso ar gyfer gwella ysgolion: adolygiad o dystiolaeth

Ymchwil

Dogfen ymchwil: rhif 064/2022
Dyddiad cyhoeddi: Rhagfyr 2022

Hunanwerthuso ar gyfer gwella ysgolion: adolygiad o dystiolaeth

Cynulleidfa	Gweithwyr addysg proffesiynol a llunwyr polisi
Trosolwg	Fel rhan o'r Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol cynhaliodd Llywodraeth Cymru adolygiad o'r dystiolaeth ar sut y gall dulliau hunanwerthuso lywio gwella ysgolion. Mae'r adolygiad yn ystyried llenyddiaeth academaidd yn y maes hwn a phrofiad cenhedloedd dethol wrth ddatblygu hunanwerthuso er mwyn gwella ysgolion.
Camau i'w cymryd	Bydd y ddogfen hon o ddiddordeb i lunwyr polisi addysg a gweithwyr proffesiynol addysgol sy'n ymwneud â gwella ysgolion.
Rhagor o wybodaeth	Dylid cyfeirio ymholiadau am y ddogfen hon at: Cangen Ymchwil Polisi Addysg Is-adran Addysgeg, Arweinyddiaeth ac Is-adran Dysgu Proffesiynol Y Gyfarwyddiaeth Addysg Grŵp Addysg, Cyfiawnder Cymdeithasol a'r Gymraeg Llywodraeth Cymru Parc Cathays Caerdydd CF10 3NQ e-bost: IsadranAAaDP.PL&PLDivision@llyw.cymru @LlC_Addysg Facebook/AddysgCymru
Copïau ychwanegol	Mae'r ddogfen hon ar gael o wefan Llywodraeth Cymru yn https://hwb.gov.wales/datblygiad-proffesiynol/y-strategaeth-genedlaethol-ar-gyfer-ymchwil-ac-ymholiad-addysgol/adolygiadau-tystiolaeth-y-strategaeth-genedlaethol-ar-gyfer-ymchwil-ac-ymholiad-addysgol/
Dogfennau cysylltiedig	Y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol

This document is also available in English.
Mae'r ddogfen yma hefyd ar gael yn Saesneg.

OGL © Hawlfraint y Goron 2022 ISBN Digidol 978-1-80535-048-4 WG45760

Cynnwys

Cydnabyddiaeth 2

1. Crynodeb o'r Canfyddiadau a'r Argymhellion 3
2. Cyflwyniad a Methodoleg 5
3. Hunanwerthuso Ysgolion 7
4. Astudiaethau Achos Gwlad 12
5. Prif Ganfyddiadau 43
6. Argymhellion 53
7. Atodiadau 54

Cyfeiriadau 83

Cydnabyddiaeth

Cynhaliwyd yr adolygiad hwn fel rhan o interniaeth gyda Llywodraeth Cymru sy'n rhan o Bartneriaeth Hyfforddiant Doethurol ESRC Cymru.

Estynnir diolch arbennig i'r Athro David Egan, cydweithwyr yn Rhwydwaith Tegwch Cymdeithasol ac Addysgol (NSEE) Prifysgol Glasgow, yr Athro Melanie Ehren, yr Athro David Godfrey, Catherine Evans, yr Athro Carol Campbell, Alex Ingram, Helen May a Mark Jones.

1. Crynodeb o'r Canfyddiadau a'r Argymhellion

Prif Ganfyddiadau

1.1. Mae hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion yn golygu bod ysgolion yn ymgymryd ag ymholiadau penodol, parhaus, democrataidd, cynhwysol, tryloyw sy'n canolbwyntio ar y dyfodol.

1.2. Er mwyn i hyn lwyddo, mae angen rhoi cryn ymddiriedaeth ac ymreolaeth mewn arweinwyr ysgolion ac mae angen osgoi dulliau 'o'r brig i lawr' sy'n cael eu sbarduno gan atebolrwydd 'lle mae llawer yn y fantol'.

1.3. Gall hunanwerthuso effeithiol gael effaith gadarnhaol ar wella ysgolion, dysgu a chyflawniad myfyrwyr ac ymgysylltu rhwng yr ysgol a'r gymuned.

1.4. Mae'r llenyddiaeth ymchwil sy'n ymwneud â gwledydd yr astudiaeth achos yn dangos bod y canlynol yn alluogwyr pwysig ar gyfer hunanwerthuso ysgol yn effeithiol:

- Arweinwyr ysgol sy'n sicrhau bod digon o adnoddau'n cael eu dyrannu, bod cymuned yr ysgol gyfan yn rhan o'r broses, a bod ystod eang o dystiolaeth yn cael ei chasglu ac y daw nodau CAMPUS i'r amlwg.

- Fframwaith cyfarwyddyd sydd wedi'i ddatblygu gyda rhanddeiliaid, gyda rhesymeg glir a rolau a chyfrifoldebau wedi'u dyrannu.

- Bod sefydliadau'r llywodraeth yn gallu cael gafael ar ddata meintiol.

- Diwylliant ysgol sy'n canolbwyntio ar werthuso ar gyfer gwella ac nid i fodloni atebolrwydd allanol.

- Dysgu proffesiynol ar arfer sy'n seiliedig ar ymholi ar gyfer arweinwyr ac athrawon.

- Defnyddio ystod eang o dystiolaeth feintiol ac ansoddol.

- Cynnwys ystod eang o randdeiliaid gan gynnwys llywodraethwyr, athrawon, dysgwyr, staff cymorth, rhieni, sefydliadau cymunedol ac allanol.

- Dilysu allanol gan arolygwyr neu 'gyfeillion beirniadol'.

1.5. Fodd bynnag, mae'n bwysig cydnabod bod deinameg hunanwerthuso ysgol yn dibynnu ar y cyd-destun cenedlaethol, gan gwmpasu delfrydau gwleidyddol, diwylliannol ac addysgol unigryw. Dylai Cymru, felly, geisio *dysgu* o'r dulliau hyn ac nid eu benthyg yn slafaidd, gan barchu'r cyd-destun y maent yn dod ohono.

Argymhellion

1.6. Dylai Llywodraeth Cymru:

- Adlewyrchu canfyddiadau'r adolygiad hwn wrth gwblhau ei *Fframwaith ar gyfer Gwerthuso, Gwella ac Atebolrwydd.*

- Adlewyrchu canfyddiadau'r adolygiad hwn o fewn amcan y Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholi Addysgol i ddatblygu proffesiwn addysg sy'n seiliedig ar dystiolaeth yng Nghymru.

- Annog yr Academi Genedlaethol ar gyfer Arweinyddiaeth Addysgol i gynnwys ffocws ar hunanwerthuso ysgolion sy'n seiliedig ar ymholiadau yn ei darpariaeth gymeradwy ar gyfer arweinyddiaeth addysgol.

- Comisiynu Consortia Addysg Rhanbarthol, Awdurdodau Lleol a Sefydliadau Addysg Uwch i ddatblygu rhaglen ar y cyd ar gyfer gweithwyr addysgol proffesiynol a rhanddeiliaid eraill ar hunanwerthuso ysgolion sy'n seiliedig ar ymholiadau.

- Fel rhan o'i hymrwymiad parhaus i system addysg sy'n gwella ei hun, comisiynu gwerthusiadau mewnol ac allanol yn rheolaidd o'r trefniadau newydd ar gyfer gwella ysgolion, hunanwerthuso ac atebolrwydd.

2. Cyflwyniad a Methodoleg

Cyflwyniad

2.1. Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno canfyddiadau o adolygiad tystiolaeth o arferion hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion, gan ddefnyddio astudiaeth ymchwil empirig, tystion arbenigol, ac astudiaethau achos gwlad. Cynhaliwyd yr adolygiad o dystiolaeth i ddeall sut y gall system addysg Cymru ddysgu gwersi o ddulliau presennol o hunanwerthuso ysgolion, gan werthfawrogi'r cynnydd a wnaed eisoes yng Nghymru.

2.2. Mae cynllunio dull sy'n seiliedig ar dystiolaeth o hunanwerthuso ysgolion yn gynyddol bwysig i addysg heddiw, o ystyried y newid byd-eang tuag at ddatganoli, y gydnabyddiaeth fod gan actorion agos i ymarfer amrywiaeth gyfoethog o arbenigedd ar gyfer gwella ysgolion, a'r effeithiau cadarnhaol y dangosir eu bod yn cael eu cyflawni drwy hunanwerthuso ysgolion yn effeithiol ar gyfer ysgolion, dysgwyr a'r gymuned ehangach.

2.3. Mae datblygiadau yn y maes hwn yng Nghymru yn digwydd yng nghyd-destun:

- Y rhaglen diwygio addysg sydd wedi'i chynnal ers 2017 fel rhan o gynllun gweithredu Llywodraeth Cymru.[1] Mae hyn yn cynnwys ymrwymiad y bydd gwella ysgolion ac atebolrwydd ysgolion yn y dyfodol yn seiliedig ar hunanwerthuso ysgolion sy'n gwneud 'defnydd deallus a soffistigedig o dystiolaeth, yn seiliedig ar ddulliau trwyadl sy'n seiliedig ar ymholiadau'[2].

- Datblygu Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Ymchwil ac Ymholiad Addysgol sydd, fel un o'i meysydd allweddol, yn datblygu proffesiwn addysg sy'n seiliedig ar dystiolaeth yng Nghymru.[3]

2.4. Mae'r adroddiad yn tynnu ar dystiolaeth o hunanwerthuso ysgolion effeithiol ar gyfer gwella ysgolion o nifer o wledydd gan gynnwys Canada (Ontario), Estonia, y Ffindir, Seland Newydd, Gweriniaeth Iwerddon, yr Alban, Singapore a'r Emiradau Arabaidd Unedig (Dubai ac Abu Dhabi). Mae hefyd yn adlewyrchu arfer addysgol yng Nghymru (Atodiad 9) drwy enghreifftiau lle mae hunanwerthuso effeithiol yn galluogi ysgolion i ddod yn sefydliadau

[1]Llywodraeth Cymru (2017). *Addysg yng Nghymru: Ein cenhadaeth genedlaethol*.
[2]Llywodraeth Cymru (2021). Canllawiau gwella ysgolion: fframwaith ar gyfer gwerthuso, gwella ac atebolrwydd.
[3]

dysgu a meithrin ymarferwyr addysgol sy'n ymchwilwyr ac yn ymholwyr sy'n seiliedig ar ymarfer.

2.5. Mae Adran 3 o'r adroddiad yn nodi diffiniad o hunanwerthuso ysgolion, nodweddion cyffredin arfer effeithiol a'i effaith bosibl. Mae Adran 4 yn cyflwyno cyfres o astudiaethau achos gwlad o arfer effeithiol. Mae Adran 5 yn cyflwyno prif ganfyddiadau'r adolygiad ac yn adran 6 ceir argymhellion ar gyfer system addysg Cymru. Yn yr atodiadau (adran 7) darperir enghreifftiau i ddangos hunanwerthuso ar waith.

Methodoleg

2.6. Cynhaliwyd adolygiad systematig o dystiolaeth o lenyddiaeth academaidd ac anacademaidd berthnasol ar hunanwerthuso ysgolion. Cynhaliwyd chwiliadau am lenyddiaeth yn dyddio o 2000 gan ddefnyddio cronfeydd data academaidd (e.e., SAGE; Taylor & Francis) yn ystod dyddiau cynnar y chwilio a'r adolygu. At hynny, chwiliwyd am gronfeydd data cyhoeddi sefydliadau llywodraethol ac anllywodraethol perthnasol i goladu nifer o adolygiadau tystiolaeth a chrynodebau gwlad presennol. Yn dilyn y cam adolygu cychwynnol hwn, casglwyd ac adolygwyd llenyddiaeth ychwanegol o restrau dyfynnu a ddarparwyd mewn deunydd a adolygwyd eisoes, neu lle'r oedd astudiaethau achos gwlad yn peri bod angen.

2.7. Darparwyd ffynonellau tystiolaeth ychwanegol gan y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD), Estyn, ymchwilwyr academaidd ac ymarferwyr addysgol.

2.8. Cynhaliwyd cyfweliadau ag academyddion yn Rhwydwaith Tegwch Cymdeithasol ac Addysgol (NSEE) Prifysgol Glasgow, yr Athro Melanie Ehren a'r Athro David Godfrey, Catherine Evans, a Tarek Alami a Tony McAleavy o'r Ymddiriedolaeth Datblygu Addysg (EDT), a'r Athro Carol Campbell, o'r Adran Arweinyddiaeth, Addysg Uwch ac Addysg Oedolion ym Mhrifysgol Toronto.

3. Hunanwerthuso Ysgolion

3.1. Mae prosesau hunanwerthuso ysgolion yn fecanweithiau atebolrwydd a ddefnyddir fwyfwy mewn systemau addysg ledled y byd. At hynny, mae sefydliadau, megis y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD) a'r Undeb Ewropeaidd (UE), wedi dangos diddordeb cynyddol yn y prosesau gwella ysgolion hyn, gan adlewyrchu newid polisi tuag at ddatganoli mewn gwerthuso addysg. Awgryma'r llenyddiaeth bresennol ar hunanwerthuso ysgolion effeithiol nad oes un model yn bodoli sy'n berthnasol i bob gwlad, system a chyd-destun. Yn hytrach, mae nifer o amodau sy'n gysylltiedig â hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion. Trafodir yr amodau hyn yn adran pedwar: yn yr adran hon, diffinnir hunanwerthuso ysgolion ac ystyrir ei effeithiau.

Beth yw Hunanwerthuso Ysgolion?

3.2. Mae hunanwerthuso ysgolion yn broses "lle mae aelodau o staff mewn ysgol yn myfyrio ar eu harfer ac yn nodi meysydd ar gyfer gweithredu i ysgogi gwelliant ym meysydd dysgu disgyblion a gweithwyr proffesiynol" (Chapman a Sammons, 2013, t. 2). Mae'n fecanwaith atebolrwydd a gwerthuso *dan arweiniad yr ysgol* ac a gynhelir *ar gyfer* yr ysgol.

3.3. Yn ei hanfod, mae hunanwerthuso ysgol yn diffinio ysgolion fel *sefydliadau dysgu* lle mae ymrwymiad systematig a pharhaus i ddatblygu yn sefydliadol ac yn unigol. Fodd bynnag, mae llu o ffyrdd y gellir gweithredu gweithdrefnau hunanwerthuso ysgol. Yn sail i bob dull gweithredu mae'r egwyddor mai'r ffordd orau o wella ysgolion yn ddilys ac organig yw drwy brosesau lleol mewn ysgolion sy'n benodol, yn barhaus, yn ddemocrataidd, yn gynhwysol, yn dryloyw ac yn canolbwyntio ar y dyfodol (ffigur 1).

3.4. Mae hunanwerthuso ysgolion fel arfer yn ymarfer ffurfiannol a myfyriol sy'n ceisio meithrin perchnogaeth leol ar brosesau atebolrwydd, er y gellir ei ddefnyddio hefyd fel rhan o werthusiad crynodol o ysgolion. Er bod fframweithiau a chanllawiau cenedlaethol yn aml yn cael eu darparu i gefnogi datblygiad arfer effeithiol mewn hunanwerthuso, mewn rhai systemau a gydnabyddir fel arfer da mewn hunanwerthuso ysgolion, datblygir y prosesau gan yr ysgol ei hun yn unol â'i chyd-destun a'i nodweddion penodol.

3.5. Dau ffactor pwysig sy'n llywio'r dull o hunanwerthuso, a'i berthynas ag arolygu allanol, yw (1) graddau'r datganoli a (2) capasiti ar draws y system ysgolion. Gellir ei gefnogi gan ddulliau gwerthuso allanol, ond dylai'r trefniadau sy'n cysylltu'r ddau fath o werthuso fod yn gefnogol er mwyn osgoi aildanio o'r brig i lawr.

3.6. Gellir rhoi gweithdrefnau gwerthuso ysgolion ar gontinwwm o'r brig i lawr, a nodweddir gan rôl gref i arolygwyr allanol, ac o'r gwaelod i fyny, lle mae ysgolion ac ymarferwyr yn cynhyrchu prosesau ar gyfer gwerthuso eu hunain (ffigur 1).[4]

Ffigur 1: Egwyddorion sy'n sail i hunanwerthuso ysgolion

Ffocws

- Ar wella trefniadaeth ac ymarfer ysgol i wella dysgu, profiadau a chanlyniadau disgyblion, proffesiynol a sefydliadol yn y pen draw

Parhaus

- Dylai hunanwerthuso ysgol fod yn brosesau wedi'u cynllunio'n systematig sy'n rhychwantu cyfnod penodol yn hytrach na digwyddiadau sengl.

Democrataidd a Chynhwysol

- Er ei fod wedi'i arwain gan arweinwyr ysgol, mae gwerthusiad ysgol effeithiol yn cynnwys cydweithio rhwng yr holl randdeiliaid perthnasol i'r ysgol, gan gynnwys athrawon a staff nad ydynt yn addysgu, myfyrwyr, rhieni, a sefydliadau cymunedol.

Tryloyw

- Dylai canlyniadau'r broses gael eu cyfleu'n effeithiol drwy wahanol weithgareddau lledaenu, sy'n meithrin adborth a her feirniadol.

Canolbwyntio ar y dyfodol

- Dylai canfyddiadau'r gwerthusiad ac adborth o ymgysylltu â rhanddeiliaid arwain at ddiwygio cynlluniau a strategaeth sefydliadol, a chynllun gweithdrefnau hunanwerthuso'r dyfodol.

3.7. Mae dulliau o'r gwaelod i fyny yn gweithio'n effeithiol dim ond lle mae lefel ddigonol o gapasiti ar draws y system ar sut i ddatblygu addysgu a dysgu o ansawdd uchel, defnyddio tystiolaeth a data ar gyfer ansawdd ysgolion, a lle y gellir ymddiried mewn gweithwyr addysgol proffesiynol lleol. Wrth gymharu gwerthuso ysgolion yn Lloegr a Seland Newydd, mae Ryan a Timmer (2013) yn esbonio bod y system atebolrwydd allanol a gwerthuso allanol ar sail dyfarniadau sydd wedi'i hen sefydlu yn Lloegr yn dibynnu'n fwy ar y syniad 'arolygydd diduedd' o werthuso allanol (ac felly wedi'i leoli'n agosach at begwn chwith ffigur 1). I'r gwrthwyneb, mae gwerthuso ysgolion yn Seland Newydd yn canolbwyntio ar ddatblygu ac mae gwerthuso'n ymdrech ar y cyd sy’n tueddu at ymreolaeth leol (ac wedi'i leoli ar begwn de ffigur 2). Fel y dangosir ym Mhennod Tri, gall enghreifftiau o systemau ar gyfer hunanwerthuso ysgolion effeithiol fod yn wahanol yn eu safle ar y continwwm hwn ac yn aml mae perthynas symbiotig rhwng gwerthuso mewnol ac allanol.

[4] Mae gwaith diweddar wedi trafod y gwahaniaethau rhwng systemau arolygu ysgolion 'monosentrig' a 'polysentrig', sy'n ymwneud â'r gwahaniaeth a fynegwyd yn ffigur 2. Gweler y ddolen ganlynol am ragor o wybodaeth: https://link.springer.com/article/10.1007/s10833-017-9297-9.

Ac eto, mae pob un yn tueddu i gael ei roi'n agosach at y pegwn o'r gwaelod i fyny, gan roi cryn ymddiriedaeth ac ymreolaeth i arweinwyr lleol.

Ffigur 2: Continwwm o systemau gwerthuso ysgolion yn seiliedig ar berchnogaeth ar y broses.

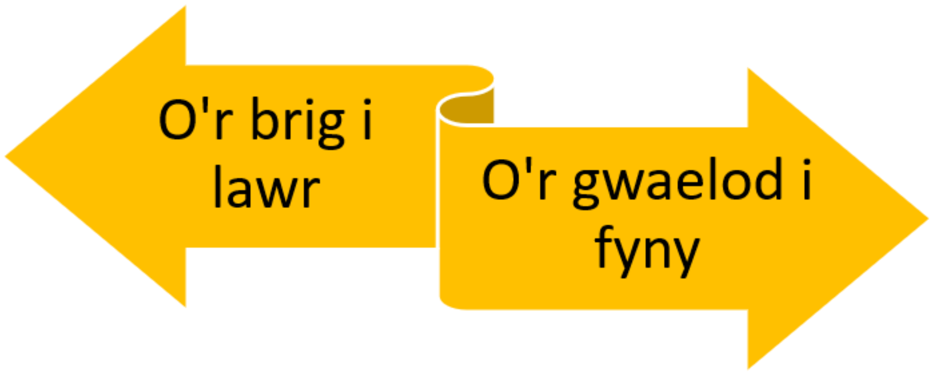

3.8. Lle mae atebolrwydd yn cael ei ysgogi'n fwy gan ffactorau allanol, megis cystadleuaeth sefydliadol (e.e., tablau cynghrair), gall ysgolion a staff ystyried hunanwerthuso'n llai fel ymarfer ystyrlon ar gyfer gwella ysgolion yn organig a mwy fel archwiliad defodol o'u harfer. Mae i hyn oblygiadau o ran dilysrwydd hunanwerthusiadau ysgolion (Chapman a Sammons, 2013). Y rheswm pennaf am hyn yw y gall ysgolion, sy'n bodoli o fewn amgylchedd cystadleuol, lle mae llawer yn y fantol, ddewis cyflwyno canlyniadau cadarnhaol a 'marchnadadwy' yn unig, yn hytrach na chynnal hunanwerthusiad mwy cytbwys a thrylwyr ar gyfer gwella. Gall ymatebion strategol o'r fath arwain at newid tymor byr, ond ni fyddant yn datblygu gwelliant hirdymor a chyfannol i bob myfyriwr. Felly, wrth feithrin trefniadau gwerthuso ysgolion sy'n cynnwys hunanwerthuso, mae angen dull cyfannol o ystyried effaith diwylliant y system addysg ar alluogi neu analluogi rhai mathau o ymddygiad ysgol.

Effaith Hunanwerthuso Ysgolion

3.9. Fel y crynhoir isod, mae ymchwil empirig wedi archwilio'r effaith y gall hunanwerthuso ysgol effeithiol ei chael ar (a) arfer sefydliadol, (b) myfyrwyr a lefelau cyflawniad, ac (c) y gymuned ehangach. Pan gaiff ei weithredu'n amhriodol, gall fod â goblygiadau niweidiol i arferion ysgolion.

Ymarfer Sefydliadol

3.10. Mae'r ymgyrch bolisi i gynyddu cyfranogiad mewn hunanwerthuso ysgolion yn seiliedig ar nifer o ganlyniadau cadarnhaol disgwyliedig a gyflawnir o weithredu prosesau gwerthuso datganoledig. Drwy alluogi ysgolion eu hunain i gymryd rhan yn eu prosesau atebolrwydd eu hunain, gellir meithrin gwelliant ysgolion mwy organig ac ymwybyddiaeth o'r angen i wella meysydd

ymarfer (Nelson, et al, 2015). Drwy greu fframwaith ar gyfer gwella ysgolion a blaenoriaethau ar gyfer datblygu, gall ysgolion ddechrau myfyrio ar ansawdd ysgolion yn amlach, meddu ar fwy o sensitifrwydd i feysydd y mae angen eu gwella, a gosod disgwyliadau clir sy'n gyrru siwrneiau gwella mwy effeithiol (e.e., Ehren et al, 2015). Mae hyn yn adlewyrchu'r effaith y gall hunanwerthuso ysgolion ei chael ar arfer sefydliadol ehangach, sydd yn y pen draw yn meithrin yr ysgol fel sefydliad sy'n dysgu. Gall newidiadau i arfer sefydliadol o ganlyniad i hunanwerthuso ysgolion gynnwys cymryd rhan mewn cymunedau dysgu proffesiynol, astudiaethau gwersi a dysgu, datblygu arfer addysgol ar y cyd, cyfarwyddyd sy'n seiliedig ar ddata, ac adolygiadau gan gymheiriaid. Felly, gall galluogi ysgolion i gymryd rhan mewn hunanwerthuso gynhyrchu effaith 'crychdon' sy'n deillio o'r ffaith ei bod yn hyrwyddo arferion sefydliadol buddiol eraill.

Dysgu a Chyflawniad Myfyrwyr

3.11. Er bod angen rhagor o dystiolaeth empirig am ei heffaith, dangoswyd bod hunanwerthuso ysgolion yn gysylltiedig â nifer o ganlyniadau cadarnhaol. Canfu Hofman et al (2009) y gall hunanwerthuso ysgol o ansawdd uchel gyfrannu at addysgu o ansawdd uwch, arferion dysgu, cyflwyno cwricwlwm o ansawdd uwch, lefelau uwch o gyrhaeddiad myfyrwyr, rheoli amser yn well, perfformiad athrawon uwch, myfyrwyr â mwy o ddiddordeb, ystyriaeth fwy effeithiol o anghenion myfyrwyr, a gwell cymorth i fyfyrwyr. At hynny, mewn ysgolion lle mae hunanwerthuso ysgol o ansawdd is yn cael ei weithredu, mae lefelau cyrhaeddiad myfyrwyr yn is (fel y'u mesurir drwy sgoriau profion mathemateg). Mae hyn yn gyson â thystiolaeth sy'n awgrymu bod cymryd rhan mewn hunanwerthuso, ac arferion cysylltiedig (e.e., gweithredu sy'n seiliedig ar ddata), yn cael effeithiau cadarnhaol ar ganlyniadau a chyflawniad dysgu (Nelson, et al, 2015). Mae Mannion et al (2015) wedi awgrymu cydberthynas rhwng ymagwedd ysgolion at gyfranogiad dysgwyr a'u lefelau cyflawniad, o ystyried yr effeithiau datblygiadol y gall cymryd rhan mewn prosesau ysgol eu cael ar gyfer pobl ifanc.

Canlyniadau Cymunedol

3.12. Yn ogystal, gall hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion gael effaith gadarnhaol ar ganlyniadau ysgol, staff a chymunedol (Mutch, 2013). Er enghraifft, gall hunanwerthuso ysgolion: alluogi arweinwyr ysgolion i ddeall a newid diwylliant ysgolion; datblygu perchnogaeth leol ar addysg; gwella cyfranogiad y gymuned; gwella dealltwriaeth a defnydd o hunanwerthuso'n lleol; a meithrin gallu ar gyfer gwella ysgolion yn barhaus ymhlith ymarferwyr addysgol (Nelson et al, 2013).

Canlyniadau Negyddol

3.13. Mae Nelson et al (2015) yn esbonio, lle nad yw hunanwerthuso ysgol yn cael ei gynllunio na'i gefnogi'n ffurfiol drwy adnoddau ariannol ac amser, nad yw'n aml yn cael unrhyw effaith o'i weithredu. Mae rhai astudiaethau wedi nodi rhai canlyniadau negyddol a allai godi o weithredu hunanwerthuso ysgolion lle nad yw hyn yn cael ei weithredu'n effeithiol ac o dan amodau amhriodol. Mae'r rhain yn cynnwys: cynyddu llwyth gwaith athrawon ac effeithiau dilynol ar straen a phryder, 'blinder menter' ac 'obsesiwn â mesur', tensiynau rhwng gweithdrefnau gwerthuso mewnol ac allanol, a’r agwedd berfformiadol (Davis a Rudd, 2001; Nelson et al, 2015). Er mwyn osgoi a/neu leihau dyfodiad y profiadau negyddol hyn, mae'n bwysig sicrhau bod nifer o amodau ar gyfer hunanwerthuso ysgolion yn effeithiol yn bresennol yn genedlaethol ac yn lleol (trafodir y rhain mewn perthynas ag arfer gorau wrth hunanwerthuso ysgolion ym Mhennod Tri). Fel y trafodir, mae arweinyddiaeth ysgolion yn bwysig er mwyn lleihau effeithiau negyddol posibl hunanwerthuso ysgolion, er enghraifft drwy ddyrannu adnoddau a phwysleisio bod hunanwerthuso yn *broses ddysgu* nid yn unig ar gyfer atebolrwydd.

Crynodeb

3.14. Mae hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion yn cynnwys ysgolion yn ymgymryd ag ymholiadau penodol, parhaus, democrataidd, cynhwysol, tryloyw sy'n canolbwyntio ar y dyfodol.

3.15. Er mwyn i hyn lwyddo, mae angen rhoi cryn ymddiriedaeth ac ymreolaeth mewn arweinwyr ysgolion ac mae angen osgoi dulliau 'o'r brig i lawr' sy'n cael eu sbarduno gan atebolrwydd 'lle mae llawer yn y fantol'.

3.16. Gall hunanwerthuso effeithiol gael effaith gadarnhaol ar wella ysgolion, dysgu a chyflawniad myfyrwyr ac ymgysylltu rhwng yr ysgol a’r gymuned.

4. Astudiaethau Achos Gwlad

4.1. Mae'r bennod hon yn adeiladu ar y drafodaeth flaenorol drwy gyflwyno enghreifftiau o wledydd lle ystyrir bod hunanwerthuso ysgolion yn effeithiol ac yn arwydd o arfer da. Y gwledydd astudiaeth achos a ddewiswyd yw (1) Estonia, (2) Y Ffindir, (3) Seland Newydd, (4) Gweriniaeth Iwerddon, (5) Singapore, a (6) yr Emiradau Arabaidd Unedig. Yn sail i'r dewis hwn mae'r awydd i ddysgu o arfer gorau gan gydnabod bod angen myfyrio ar ffactorau cymdeithasol, diwylliannol, gwleidyddol ac economaidd wrth gymryd rhan mewn benthyca polisi (Huang et al, 2019). Lle y bo'n briodol, darperir astudiaethau achos penodol o ysgolion, lle dangosir agweddau ar werthuso ysgolion yn effeithiol, i ddangos sut y caiff systemau cenedlaethol o werthuso ysgolion eu gweithredu'n ymarferol. Mae'r rhain ar gael yn yr atodiad ar ddiwedd yr adroddiad hwn.

Tabl 1: Nodweddion systemau gwerthuso ysgolion cenedlaethol yn ôl gwlad

Gwlad	Gwerthusiad Ysgol Allanol Ategol	Adroddiadau Cyhoeddus ar Werthusiad Ysgol Allanol	Datblygiad Proffesiynol Meithrin Gallu	Ymgysylltu'n Eang â Rhanddeiliaid	Canllawiau Cenedlaethol ar gyfer Ymddygiad	Amlder Gwerthuso Allanol (Blynyddoedd)
Canada	Oes	Nac oes	Oes	Oes	Oes	Yn flynyddol
Estonia	Oes	Amh.	Oes	Oes	Nac oes	Amh.*
Y Ffindir	Nac oes	Amh.	Oes	Oes	Nac oes	Amh.
Seland Newydd	Oes	Oes	Oes	Oes	Oes	1-5
Iwerddon	Oes	Oes	Oes	Oes	Oes	4
Yr Alban	Oes	Nac oes	I'w gadarnhau	Oes	Oes	Hyd at 12
Singapore	Oes	Nac oes	Oes	Nac Oes	Oes	3-6
Yr Emiradau Arabaidd Unedig	Oes	Nac oes	Oes	Oes	Oes	1-2

*Cyflwynwyd cynigion polisi diweddar yn cyflwyno gwerthusiad allanol; serch hynny, nid yw amlder y rhain yn glir eto.

Ontario, Canada

4.2. Yn unol â'r *Fframwaith Effeithiolrwydd Ysgolion K-12 (SEF K-12)* (eitem atodiad 1),[5] caiff ysgolion eu gwerthuso'n ddilyniannol gan ddefnyddio (1) hunanasesiad ysgol a (2) adolygiad rhanbarth ysgol.[6] Mae'r fframwaith yn nodi sut y gall gweithredu ar lefel (a) rhanbarth, (b) ysgol, ac (c) ystafell ddosbarth fodloni'r meini prawf a gwmpesir o dan bob dangosydd a restrir. Mae hunanasesu a chynllunio gwelliant yn sylfaen ar gyfer cyflawni llawer o'r elfennau effeithiolrwydd ysgolion a amlinellir (ffigur 3) ac mae pennaeth yr ysgol a'r tîm gwella ysgolion yn gyfrifol am weithredu'r broses hon.

Ffigur 3: Haenau o effeithiolrwydd ysgolion yn y *SEF K-12*

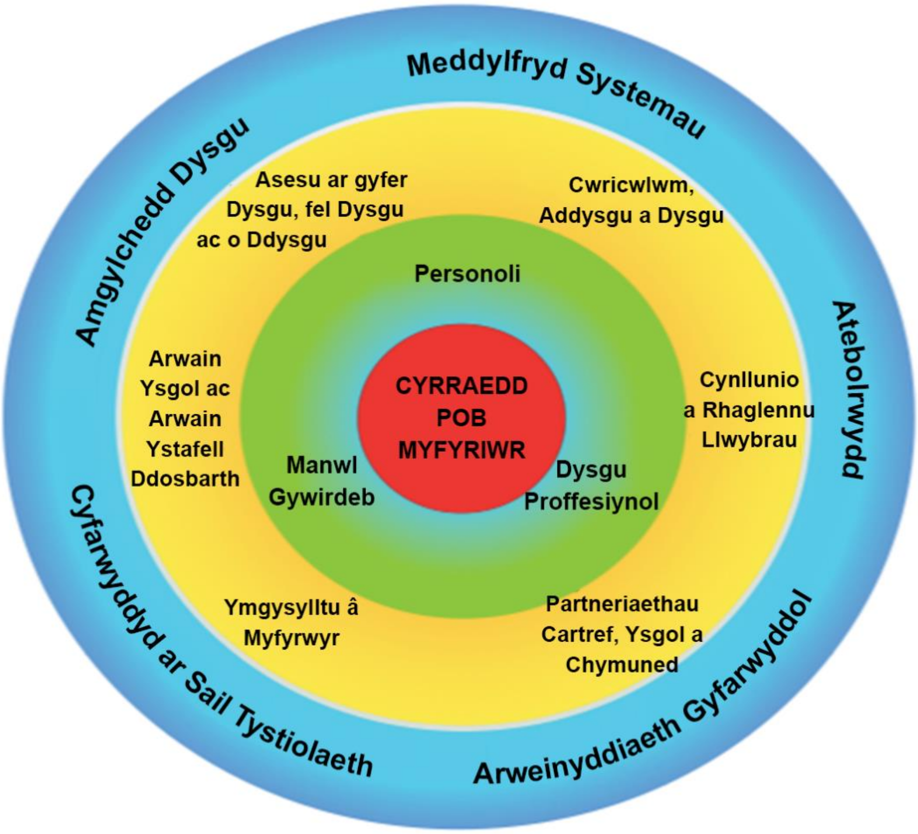

[5] Datblygwyd SEF K-12 gyda mewnbwn gan bwyllgor llywio o gynrychiolwyr o ffederasiynau athrawon, cynghorau penaethiaid, cymdeithasau swyddogion goruchwylio, cyfadrannau addysg, a diagnostegwyr o'r maes. Mae'n gweithredu fel offeryn ymgysylltu i weithwyr proffesiynol addysgol gymell meithrin gallu mewn hunanasesiad.

[6] Gweler gwefan Gweinyddiaeth Addysg Ontario am ragor o wybodaeth: http://www.edu.gov.on.ca/eng/literacynumeracy/framework.html.

Ffynhonnell: Gweinyddiaeth Addysg Ontario (2013)

4.3. Cynhelir proses hunanasesu ysgol barhaus o bum cam yn flynyddol sy'n cael ei harwain gan y meini prawf ar gyfer gwella ysgolion a nodir yn fframwaith SEF K-12 (ffigur 4). Mae arweinyddiaeth effeithiol mewn ysgolion yn hanfodol i hunanasesu ysgolion yn effeithiol. Yn ôl *Fframwaith Arweinyddiaeth Ontario* (Sefydliad Arweinyddiaeth Addysg Ontario, 2013), mae galluoedd arweinwyr effeithiol yn cynnwys: (a) arwain a gweithio gydag eraill i lunio nodau strategol penodol, mesuradwy, cyraeddadwy, sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau, ac wedi'u rhwymo gan amser (SMART), (b) alinio adnoddau â blaenoriaethau penodol, (c) gallu datblygu diwylliannau dysgu cydweithredol, (ch) modelu'r defnydd effeithiol o ddata i lywio ymarfer, a (d) cymryd rhan mewn sgyrsiau dewr, heriol (ymhelaethir ar hyn ym Mhennod Pump).

Ffigur 4: Y broses hunanasesu yn Ontario, Canada

4.4. Ar ôl myfyrio ar y cynnydd a wnaed mewn hunanasesiad blaenorol a phennu blaenoriaethau diwygiedig, rhaid i ysgolion bennu cwmpas eu hunanasesiad drwy adolygu'r SEF K-12. Mae'n bwysig sicrhau bod yr ysgol gyfan yn cymryd rhan yn y broses a bod cyfathrebu mewnol parhaus drwyddi draw er mwyn cynnal ymgysylltiad. Defnyddir y fframwaith i ddiffinio cwmpas y weithdrefn a phennu meysydd i'w gwella, ac ar ôl hynny cesglir data meintiol ac ansoddol i olrhain cynnydd ar nodau penodol. Er mwyn cynorthwyo ysgolion i ychwanegu at feddwl am effeithiolrwydd ysgolion a chynllunio ar gyfer gwella ysgolion, mae SEF K-12 yn darparu templed ar gyfer sut i osod a monitro nodau drwy hunanasesu (ffigur 5).

Ffigur 5: Templed SEF K-12 ar gyfer hunanasesu ysgolion

Nodau a nodir mewn cynllun gwella ysgol	Dangosydd o'r fframwaith sy'n gysylltiedig â nodau	Ble ydyn ni nawr?	Ble ydyn ni eisiau bod?	Pa waith/tystiolaeth myfyrwyr fydd yn dweud wrthym ein bod yno?	Beth sydd gennym i'w ddysgu a/neu ei wneud yn wahanol i gyrraedd yno?	Pwy all ein helpu?	Pwy sy'n monitro? Pryd? Sut? Beth sy'n cael ei fonitro?
Nod 1							

4.5. Ar ôl i ddata gael ei gasglu a'i ddadansoddi, dylid paratoi adroddiad cryno ar ganfyddiadau lle gwneir argymhellion ar gyfer gwella yn y dyfodol. Mae'r argymhellion a lunnir wedyn yn sail i gynllunio ar gyfer gwella. Dylai'r holl staff a chyngor yr ysgol gael eu cynnwys i nodi meysydd i'w gwella sy'n seiliedig ar dystiolaeth a strategaethau i fynd i'r afael â'r rhain yn effeithiol. Ar yr adeg hon hefyd y dylid llunio amserlenni clir a realistig ar gyfer gwella a chynhelir asesiad o anghenion meithrin gallu er mwyn sicrhau bod gwelliannau'n cael eu hategu gan ddigon o adnoddau. Mae'r cam olaf yn golygu gweithredu gwelliannau i ysgolion a monitro effaith gan ddefnyddio dangosyddion cynnydd sydd wedi'u diffinio'n glir.

4.6. Dilynir hunanasesiad ysgol gan yr hyn a elwir yn 'Broses Rhanbarth' atodol sy'n gweithredu i gefnogi cynlluniau gwella ysgolion (Ffigur 5).[7] Mae arweinwyr rhanbarth lleol yn penderfynu ar nifer yr ysgolion sydd i'w hadolygu bob blwyddyn, y broses adrodd a monitro, a chyfansoddiad y tîm adolygu. Cyn ymweld, mae'r tîm rhanbarth yn adolygu'r adroddiad hunanasesu a chynnydd unrhyw strategaethau a weithredir gan staff ysgol (Gweinyddiaeth Addysg Ontario, 2013). Gall ysgolion ddarparu unrhyw wybodaeth berthnasol yn y man hwn i alluogi'r tîm rhanbarth i osod eu hadolygiad yn ei gyd-destun

[7] Ffurfir Pwyllgor Llywio Rhanbarth ar lefel ranbarth i helpu i werthuso ysgolion ar y cyd â SEF K-12, i ddatblygu protocolau ar gyfer ymweliadau dilynol ag ysgolion, ac mae'n darparu cyfleoedd dysgu proffesiynol i'r rhai sy'n gwasanaethu ar y Pwyllgor.

ac i helpu wrth adolygu'r adroddiad hunanasesu. Wrth adolygu'r adroddiad hunanasesu, pennir cwmpas y Broses Rhanbarth mewn cydweithrediad â'r ysgol. Yn ystod ymweliadau, cesglir data er mwyn llunio barn ar effeithiolrwydd perfformiad ysgol, gan gynnwys samplau o waith myfyrwyr ac unrhyw ddeunyddiau eraill a nodwyd yn ystod ymweliadau y tybir eu bod yn berthnasol.

Ffigur 5: Y Broses Ranbarth ar gyfer dilysu hunanasesiad ysgol yn allanol

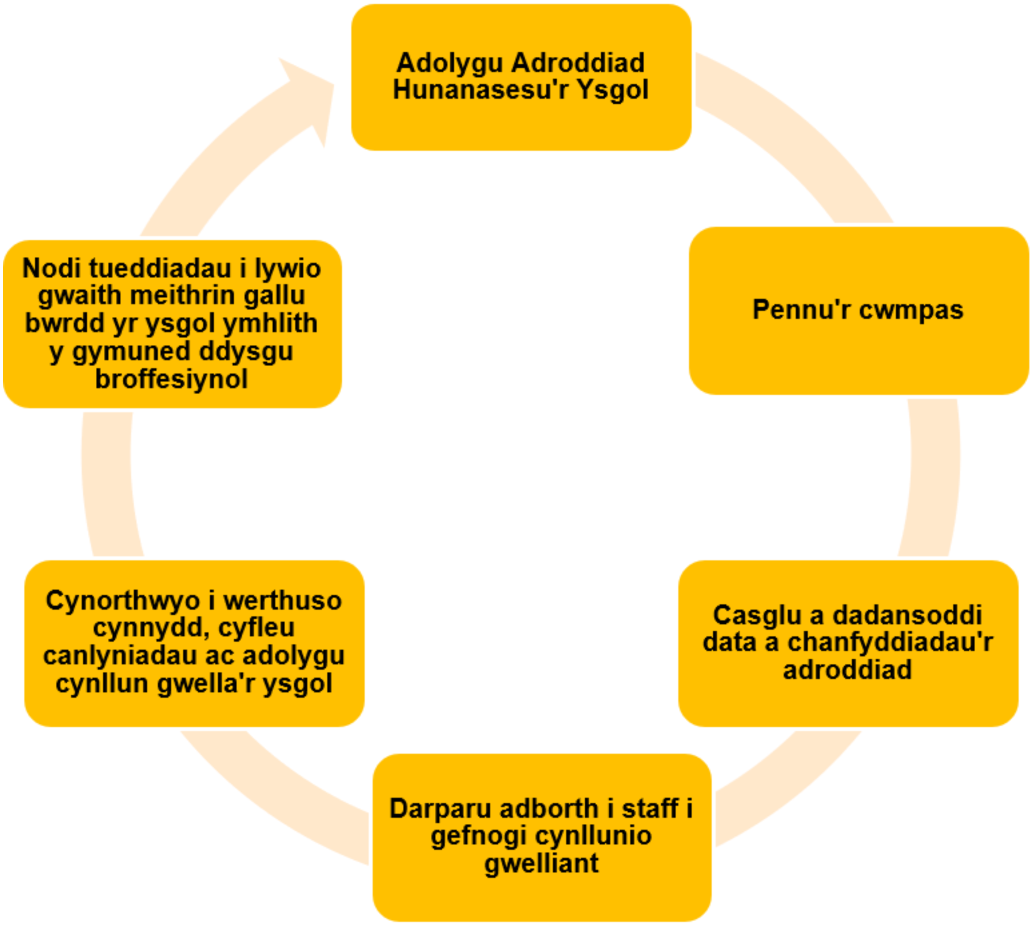

Estonia

4.7. Nodir hunanwerthuso ysgolion yn Estonia fel un o gryfderau ei system addysg (OECD, 2016), sy'n galluogi prosesau atebolrwydd a sicrhau ansawdd datganoledig, lleol i gael eu datblygu gan y rhai sy'n agos at ymarfer. Mae'r model datganoledig o werthuso ysgolion yn adlewyrchu'r ymreolaeth a'r ymddiriedaeth ehangach a roddir i ymarferwyr addysgol yn Estonia. Yn flaenorol, dim ond pan fydd ysgolion yn nodi eu bod yn perfformio'n isel neu fod angen cymorth ychwanegol arnynt y mae gwerthusiad allanol yn digwydd ynghyd â hunanwerthusiad ysgol (Adran Addysg y DU, 2019). Fel rhan o'r

Strategaeth Dysgu Gydol Oes,[8] bydd gwerthuso allanol yn chwarae rhan gefnogol i hunanwerthusiad sefydliadol.

4.8. Ers 2006, mae'n ofynnol yn gyfreithiol i bob ysgol yn Estonia, gan gynnwys ysgolion cyfun a galwedigaethol ac ysgolion meithrin, gyflwyno prosesau rheoli ansawdd (Kukemelk et al, 2011). Er bod Gweinyddiaeth Addysg Estonia ar lefel sirol yn datblygu cynlluniau datblygu addysg, mae ysgolion yn cynnal prosesau hunanwerthuso eu hunain i wella ysgolion. Wrth weithredu polisi, i gefnogi ysgolion lleol i ddarparu hunanwerthusiadau ac i feithrin gallu, darparodd llywodraeth Estonia rwydwaith o gynghorwyr sicrhau ansawdd hyfforddedig y gallai sefydliadau eu defnyddio wrth gynnal eu hunanwerthusiadau. Mae cymorth parhaus ar gael i arweinwyr ysgolion o adnoddau gwerthuso a drefnir gan y llywodraeth sy'n rhoi arweiniad ar arfer da.

4.9. Mae'r math o hunanwerthuso a ddewisir gan yr ysgol yn benderfyniad polisi datganoledig (Kukemelk, 2015), gan roi arweinwyr ysgolion lleol mewn sefyllfa allweddol o ran gwella ysgolion. Mae arweinwyr ysgolion yn gyfrifol am greu cynllun datblygu ysgol bob tair blynedd sy'n amlinellu targedau a gweledigaeth yr ysgol dros y cyfnod hwnnw. Mae Bwrdd Ymddiriedolwyr pob ysgol, sy'n cynnwys rhanddeiliaid allweddol yn fewnol ac yn allanol i'r ysgol (ffigur 6), yn gyfrifol am adolygu cynllun datblygu'r ysgol a'r broses hunanwerthuso a gynlluniwyd gan arweinydd yr ysgol. Mae cynllun datblygu'r ysgol yn llywio cwmpas hunanwerthusiad ysgol a'i gweithdrefnau, gan nodi ei chynnydd tuag at dargedau wedi'u llunio. Gan eu bod yn broses barhaus yn hytrach nag un digwyddiad asesu, gall prosesau hunanwerthuso ysgolion gynnwys dadansoddiad o addysgu, dysgu a rheolaeth a threfniadaeth ehangach ysgolion, ac felly gellir eu hystyried yn ymarfer gwerthuso cynhwysfawr o arfer addysgol mewn ysgolion. Pan fydd yr ysgol wedi cynnal ei hymarfer hunanwerthuso, mae'n ofynnol iddi adrodd hyn i'w bwrdd ymddiriedolwyr, a fydd gyda'i gilydd yn myfyrio ar gynllun datblygu'r ysgol ac yn ei newid yn briodol.

[8] Gweler y ddolen ganlynol am ragor o wybodaeth: https://www.hm.ee/sites/default/files/estonian_lifelong_strategy.pdf.

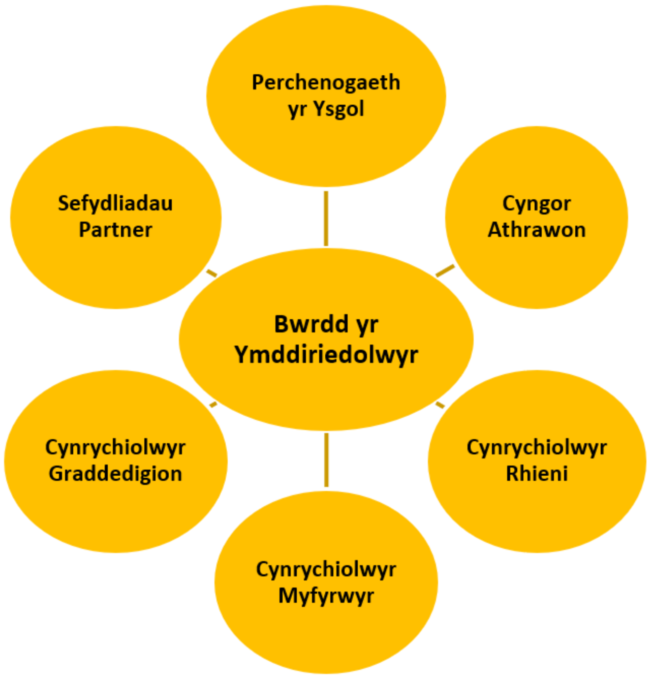

Ffigur 6: Prif randdeiliaid sy'n cynnwys bwrdd ymddiriedolwyr ysgolion Estonia

4.10. Yng ngoleuni'r ffocws cyfannol, gellir defnyddio ystod o ffynonellau data i lywio hunanwerthuso ysgolion yn ysgolion Estonia ar lefel yr ysgol, y staff addysgu a'r myfyriwr. Mae cynnwys myfyrwyr mewn hunanwerthuso ysgolion yn nodwedd nodedig. O'i chymharu â gwledydd eraill OECD, mae Estonia yn perfformio'n llawer gwell o ran defnyddio adborth ysgrifenedig myfyrwyr yn ystod prosesau hunanwerthuso (OECD, 2013a). Cydnabyddir ysgolion Estonia hefyd am eu dull systematig o ddefnyddio tystiolaeth, gyda chasglu a defnyddio data gweinyddol ysgolion yn fwy cyffredin o'u cymharu â chymheiriaid OECD.

4.11. Er mwyn meithrin gallu yn barhaus ac yn systematig mewn hunanwerthuso ysgolion, darperir datblygiad proffesiynol a hyfforddiant i arweinwyr ysgolion ac athrawon yn flynyddol. O gymharu â gwledydd eraill o fewn yr OECD, mae datblygiad proffesiynol arweinwyr ysgolion yn uwch yn Estonia sy'n adlewyrchu eu harwyddocâd mewn prosesau atebolrwydd a gwella ysgolion. Dangosodd TALIS 2013 fod bron pob arweinydd ysgol yn Estonia wedi dilyn cwrs hyfforddi proffesiynol o gymharu ag 85% ar gyfartaledd ar draws yr OECD (OECD, 2016, t. 176). Er mwyn cefnogi arweinwyr ysgolion ymhellach, yn 2015 datblygwyd tair rhaglen datblygiad proffesiynol (OECD, 2016). Roedd y rhain yn cynnwys:

- **Rhaglen Datblygu Tîm Ysgol**: rhaglen hyfforddiant rheoli 12 mis ar gyfer arweinydd yr ysgol a dau aelod arall o staff, gan gwmpasu nifer o fodiwlau sy'n sail i brosiect datblygu ysgol. Bydd y prosiect hwn yn cael ei weithredu mewn ysgolion ac asesir ei gynnydd ar ôl chwe mis.
- **Rhaglen Epil Arweinwyr Ysgol**: rhaglen ddatblygu 24 mis gystadleuol ar gyfer arweinwyr ysgolion y dyfodol sy'n agored i staff ysgolion a'r rhai nad ydynt mewn addysg. Mae gan bob cyfranogwr fentor ac mae'n cael hyfforddiant maes yn yr ysgol, yn ogystal ag astudio modiwlau ar addysgeg a rheoli dysgu.
- **Rhaglen ar gyfer arweinwyr ysgolion newydd**: rhaglen i arweinwyr ysgolion newydd wella eu gallu i gyflawni eu cyfrifoldebau, gyda hyfforddiant yn cael ei ddarparu mewn deddfwriaeth, rheoli ariannol, ac arfer addysgol arloesol. Mae'r rhaglen hon yn rhoi aelodaeth o rwydwaith cydweithredu i gyfranogwyr hefyd.

4.12. Mae proses hunanwerthuso'r ysgol yn ymarfer cymunedol, cydweithredol hefyd sy'n cynnwys amrywiaeth o randdeiliaid, gan gynnwys athrawon. Mae'r OECD hefyd wedi datgan, yn yr ysgolion yn Estonia yr ymwelwyd â nhw, fod athrawon wedi dweud eu bod wedi cael hyfforddiant arbenigol mewn cynllunio datblygiad ysgol. Mae cyllid penodol hefyd ar gael i ysgolion ar gyfer datblygiad proffesiynol, gan sicrhau y gellir cynnal hyfforddiant sy'n seiliedig ar anghenion lleol, a bennir ar lefel leol, ar lefel ysgol.

4.13. Fel rhan o'r Strategaeth *Dysgu Gydol Oes*, mae Gweinyddiaeth Addysg Estonia yn bwriadu cyflwyno'r defnydd o feini prawf a phrosesau gwerthuso allanol. Bydd hyn yn gysylltiedig â hunan-ddadansoddiad y sefydliad ei hun, gan bwysleisio'r broses ddysgu ac addysgu ac effeithiolrwydd a chanlyniadau'r ysgolion. Mae adroddiad terfynol yn rhoi adborth i'r ysgol, gan gynnwys gwelliannau a awgrymir. At hynny, mae'r Weinyddiaeth Addysg wedi gweithredu nifer o arolygon boddhad lle mae myfyrwyr, rhieni ac athrawon yn fodlon ar eu profiad addysgol, addysgu a dysgu.[9] Cwblheir arolygon yn electronig a darperir adborth i bawb sy'n gysylltiedig. Mae ysgolion yn cael data personol, dienw sy'n berthnasol i'w hysgol, gan gynnwys cymariaethau â'r cyfartaledd cenedlaethol, ac mae ysgolion yn gallu gofyn am ddata i lywio hunanwella ysgolion. Cynhyrchir adroddiad lefel cenedlaethol sy'n dangos canlyniadau yn ôl pob grŵp targed. Yn gyson â'i *Strategaeth Dysgu Gydol Oes*, yn y dyfodol mae'r Weinyddiaeth Addysg yn bwriadu cynnal dadansoddiad hydredol o'r data a gesglir i ddeall sut mae boddhad ag addysg yn gwella.

Y Ffindir

[9] Gweler y ddolen ganlynol am ragor o wybodaeth: https://www.hm.ee/en/satisfaction-education.

4.14. Ers 1994, mae addysg y Ffindir wedi'i nodweddu gan newid pŵer i lefelau lleol, gan roi mwy o gyfrifoldeb i fwrdeistrefi ac ysgolion lleol am drefnu addysg, rheoli cyllid, ac arwain arferion gwella ysgolion (Voogt, 2005). Er ei fod yn gosod nodau hyblyg fel rhan o'r *Cwricwlwm Craidd Cenedlaethol,* mae'r Ffindir yn enwog am yr ymreolaeth y mae'n ei rhoi i'w weithwyr ac ymarferwyr addysg proffesiynol. Ac eto, mae mecanweithiau gwerthuso cenedlaethol a lleol ar lefel ysgol yn bresennol i helpu i ysgogi gwelliant ar lefel leol a chenedlaethol, gydag asesiadau bwrdeistrefol achlysurol i ategu'r prosesau arferol hyn.

4.15. Ar lefel genedlaethol, nid oes unrhyw safonau addysgol ac arolygiadau allanol o ysgolion yn cael eu cynnal, gyda dim ond amcanion wedi'u llunio ar gyfer y system addysg yn ei chyfanrwydd. Yn wahanol i lawer o wledydd eraill, nid oes arolygiaeth genedlaethol o ysgolion. Yn hytrach, mae'r *Bwrdd Addysg Cenedlaethol* yn cyflawni asesiadau system sy'n seiliedig ar sampl bob tair blynedd. Yn debyg i asesiadau rhyngwladol, megis PISA, TIMSS a PIRLS, mae'r asesiadau hyn yn defnyddio sampl ar hap o ysgolion y Ffindir i ddarparu darlun cyffredinol o'r ddarpariaeth addysg ledled y wlad. Mae'r asesiadau system hyn yn canolbwyntio ar ddeilliannau dysgu a thueddiadau addysgol mewn dau neu dri phwnc, nid arferion ysgol unigol. Mae'r tasgau asesu wedi'u cynllunio gan grŵp arbenigol, sydd fel arfer yn cynnwys athrawon a secondiwyd yn rhan-amser, sy'n destun sicrhau ansawdd drwy ymarfer prawf maes cyn y prif gyfnod asesu. Gall pob asesiad tair blynedd fod yn wahanol yn ei fesurau a'i ffocws, ond mae sawl *eitem angori* ar draws pob asesiad i alluogi cysylltu a chymharu (Vainikainen et al, 2017). Mae ysgolion sy'n cymryd rhan yn cael eu canlyniadau unigol o'r ymarfer hwn sy'n galluogi cymariaethau â'r cyfartaledd cenedlaethol ar wahanol ddangosyddion, gyda data nad yw ar gael i'r cyhoedd ar ysgolion unigol. Ategir y weithdrefn asesu hon gan ddau ymarfer gwerthuso cenedlaethol ychwanegol, sy'n dal i roi sylw i'r system addysg yn hytrach na phrosesau ysgol:

1. **Asesiadau Thematig**: ar feysydd addysg a gynhelir yn flynyddol, sy'n canolbwyntio'n bennaf ar addysg cyn-gynradd, galwedigaethol a/neu addysg uwch, yn hytrach nag addysg sylfaenol.

2. **Asesiad Rhyngwladol**: fel PISA, TIMMS, a PIRLS i asesu cynnydd mewn canlyniadau craidd yn genedlaethol, ac o'i gymharu â phartneriaid rhyngwladol.

4.16. Gan adeiladu ar brosiectau cenedlaethol blaenorol i ddatblygu prosesau hunanwerthuso ysgol addas mewn gwahanol fathau o sefydliadau, mae *Deddf Addysg Sylfaenol 1998* wedi datblygu diwylliant o hunanwerthuso

ysgolion a rheoli mecanweithiau atebolrwydd yn lleol (Voogt, 2005). Dewisodd hyn wella ysgolion drwy ei gwneud yn ofynnol i ysgolion hunanwerthuso, yn hytrach na chymharu ysgolion, athrawon a myfyrwyr mewn gwerthusiadau cenedlaethol lle mae llawer yn y fantol. Mae hyn yn arwydd o'r diwylliant asesu ehangach a geir yn y Ffindir, lle nad oes llawer o weithdrefnau profi nad ydynt yn cael eu rheoli gan ysgolion ac athrawon unigol (Vainikainen et al, 2017). Hyd yn oed mewn asesiadau cenedlaethol a gynhelir gan y *Bwrdd Addysg Cenedlaethol,* mae dull cydweithredol yn cael ei fabwysiadu sy'n galluogi deialog ddwyffordd gydag ysgolion. Mae ysgolion yn cael eu hysbysu'n glir am ddisgwyliadau a meini prawf gwerthuso ac yn gallu rhoi adborth ar y broses a'i chanlyniadau. Gan ychwanegu at natur reolaidd hunanwerthuso yn ysgolion y Ffindir, mae gwerslyfrau fel arfer yn cynnwys canllawiau a thempledi hunanwerthuso gan ymgorffori'r prosesau hyn yng ngweithrediad arferol ysgol.

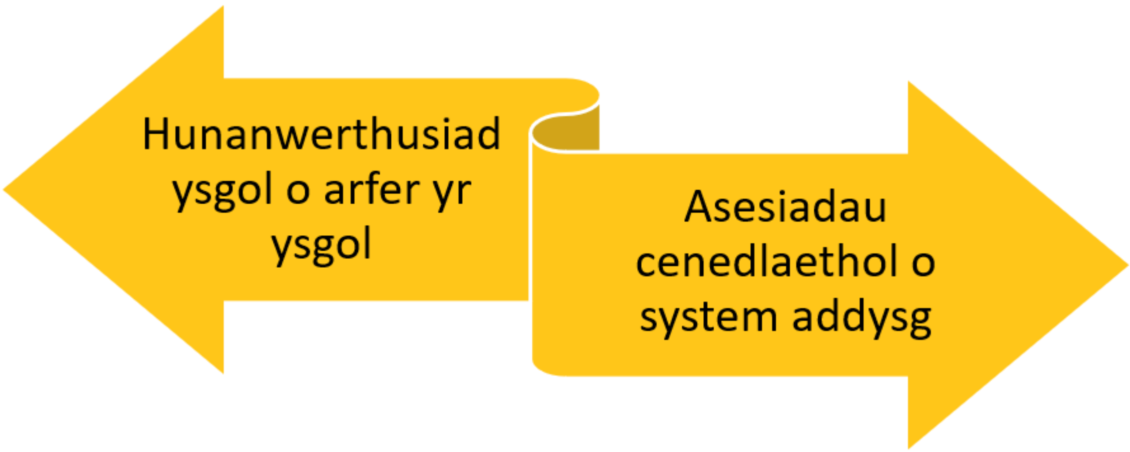

Ffigur 7: Mathau o werthuso mewn addysg yn y Ffindir sy'n sbarduno gwelliant addysgol ar *wahanol* lefelau.

4.17. Er bod trefnwyr addysg – bwrdeistrefi – yn gyfrifol am fonitro mynediad cyfartal i addysg ac effeithiolrwydd yr addysg a ddarperir yn ysgolion y Ffindir, mae'r cyfrifoldeb hwn wedi'i ddirprwyo i weithwyr addysgol proffesiynol mewn ysgolion. Mae'n ofynnol iddynt adrodd ar eu prosesau hunanwerthuso ar lefel llywodraeth fwrdeistrefol, er nad oes canllawiau llym yn cael eu darparu gan lywodraeth genedlaethol a/neu leol a hyblygrwydd sylweddol o ran y ffurf y gall prosesau hunanwerthuso ysgolion ei chymryd. Mae holiaduron arsylwi mewnol a hunanadrodd yn elfennau cyffredin o hunanwerthuso ysgolion yn y Ffindir, gydag unrhyw elfen o drefniadaeth neu arfer ysgol yn agored i'w gwerthuso (Greatbatch a Tate, 2019; Webb et al, 1998). Yn ystod cyfnod

casglu data hunanwerthusiad, argymhellir bod ysgolion yn defnyddio amrywiaeth o randdeiliaid ar lefel ysgol ac yn allanol lle bo'n briodol, er enghraifft anfon holiaduron gartref at rieni, yn ogystal â gofyn am hunanfyfyrdodau athrawon. Gall ysgolion ddefnyddio meincnodau a gyhoeddir gan y llywodraeth i lywio eu hunanwerthusiadau, ac eto mae hyn yn ddewisol, a dibynnir ar ysgolion i gynllunio systemau gwerthuso trwyadl sy'n berthnasol i'w cyd-destun.

4.18. Fel y soniwyd eisoes, dim ond yr ysgolion hynny sy'n nodi eu bod yn ei chael hi'n anodd neu'n cael anhawster i wella ysgolion drwy hunanwerthuso ysgolion sy'n cael eu gwerthuso a'u cefnogi'n allanol. Mewn achosion o'r fath, defnyddiwyd cymorth rhwng cymheiriaid a rhwng ysgolion ers y 1990au (Greatbatch a Tate, 2019). Mae arweinwyr ysgolion yn anfon athrawon i sefydliadau eraill i helpu i wella ysgol gan ddefnyddio eu harbenigedd a'u profiad o brosesau gwella ysgolion a hunanwerthuso yn eu hysgolion eu hunain. Cynorthwyir cydweithredu rhwng ysgolion hefyd gan gyfleoedd datblygiad proffesiynol a gynigir mewn rhwydweithiau a sefydlwyd rhwng ysgolion, lle mae athrawon yn rhannu arfer gorau o ran gwella ysgolion i ymarferwyr eraill.

Seland Newydd

4.19. Yn Seland Newydd, cynhelir gwerthusiad ysgol, a elwir yn hunanadolygiad, mewn modd dilyniannol a chydweithredol, sy'n cynnwys: (1) hunanadolygiad parhaus o'r ysgol, a (2) adolygiadau allanol gan y *Swyddfa Adolygu Addysg (ERO)* bob tair blynedd (ERO, 2015). Nod pob adolygiad yw ategu ac atgyfnerthu'r llall er mwyn sbarduno gwelliant mewn ysgolion yn y pen draw. Lle mae gan ysgolion system hunanadolygu sefydledig ar waith, mae adolygiad allanol yn chwarae rôl ddilysu fel y nodir uchod. Mewn mannau eraill, os nad yw hunanwerthuso wedi'i sefydlu cystal, ceir ymchwiliad pellach ynghyd â’r broses ddilysu i gefnogi ysgolion i ddod yn hunan-adolygwyr effeithiol.

4.20. Ers 2003, ac fel y nodir yn y *Canllawiau Gweinyddu Cenedlaethol (NAG)* (Y Weinyddiaeth Addysg, 2021), mae Byrddau Ymddiriedolwyr yn gyfrifol am: (a) datblygu cynllun strategol sy'n dogfennu polisïau, cynlluniau a rhaglenni ysgolion i weithredu'r NAG; (b) cynnal rhaglen barhaus o hunanadolygu ysgolion; ac (c) adrodd i fyfyrwyr, rhieni a chymuned yr ysgol ar gyflawniad myfyrwyr, gan gynnwys cyflawniad grwpiau penodol (e.e. myfyrwyr Māori). Fel rhan o'u gweithdrefnau adolygu mewnol, anogir ysgolion i ymgorffori hunanadolygu ysgolion ar dair lefel: (1) hunanadolygiadau strategol, (2) hunanadolygiadau rheolaidd, a (3) adolygiadau sy'n dod i'r amlwg (Brough a

Tracey, 2013). Dylai'r cyntaf a'r ail fod yn rhan o weithdrefnau hunanadolygu parhaus yr ysgol, ac eto mae'r trydydd yn adolygiad mwy penodol ac ad hoc ar bynciau penodol.

4.21. Mae'n ofynnol i ysgolion greu cynllun ysgol blynyddol bob blwyddyn sy'n gosod nodau ar gyfer dysgu myfyrwyr, perfformiad yr ysgol a'r defnydd o adnoddau. Mae ysgolion yn gosod eu targedau eu hunain gan ganiatáu i'r rhain gael eu paru ag anghenion a chyd-destunau lleol. Er mwyn monitro cynnydd, mae ysgolion yn datblygu dulliau asesu, a defnyddir data ohonynt i adrodd ar gynnydd tuag at dargedau a nodwyd. Mae newidiadau diweddar i'r NAG yn 2011 wedi golygu bod yn rhaid i ysgolion gynnwys data penodol yn eu hadroddiadau, gan ganolbwyntio'n bennaf ar Safonau Cenedlaethol (ffigur 10) (Y Weinyddiaeth Addysg, Dim Dyddiad). Anfonir yr adroddiad hwn at yr Archwilydd Cyffredinol sy'n llunio adroddiad sy'n tynnu hefyd ar ddatganiad ariannol yr ysgolion (Nusche et al, 2012). Fodd bynnag, nid oes fformat safonol ar gyfer adrodd i'r Weinyddiaeth Addysg. Yna defnyddir adroddiad hunanadolygu'r ysgol i fod yn sail i dargedau gwella ar gyfer y flwyddyn ganlynol.

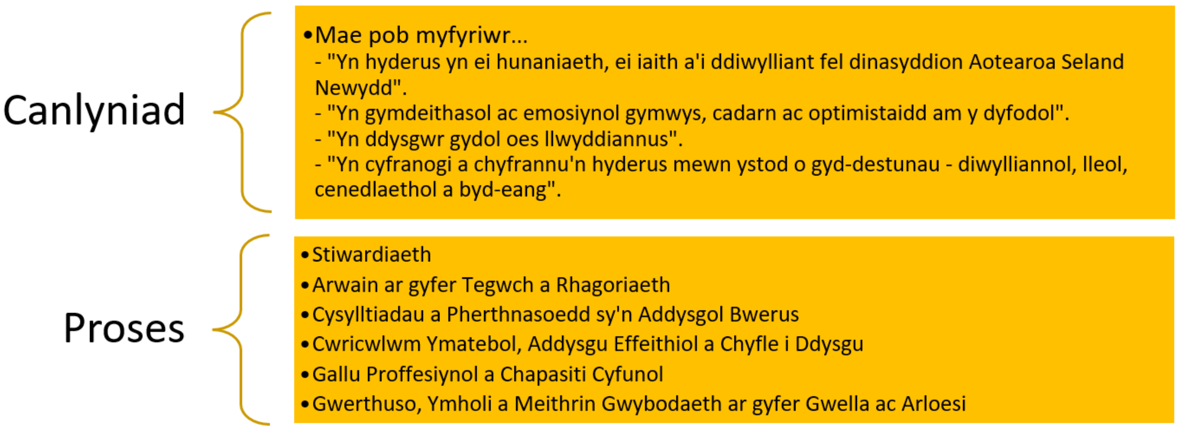

Ffigur 9: Fframwaith o ddangosyddion llwyddiant a ddefnyddir wrth werthuso ysgolion.

4.22. Ni ddarperir unrhyw fformatau rhagnodedig ar gyfer hunanadolygu gan y llywodraeth. Ac eto, yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae'r ERO wedi darparu hyfforddiant a chymorth i ysgolion i helpu i ddatblygu prosesau a chapasiti hunanadolygu (Nusche et al, 2012). Mae'r cymorth a ddarperir yn cynnwys fframwaith o ddangosyddion llwyddiant a ddefnyddir gan y timau adolygu allanol sy'n cynnal adolygiadau allanol dilynol ac sy'n cyfateb i safonau'r cwricwlwm cenedlaethol (ffigur 9), 'Rhestr Wirio Hunanarchwilio' ERO (e.e., ERO, 2020), a ffynonellau tystiolaeth angenrheidiol (ffigur 10).

Gall datblygu ystod o offer hunanadolygu ysgolion yn ystod y blynyddoedd diwethaf fod o ganlyniad i amrywioldeb a gofnodwyd ar draws ysgolion (Timperley, 2013) a'r pwyslais dilynol a roddir ar fodloni Safonau Cenedlaethol.

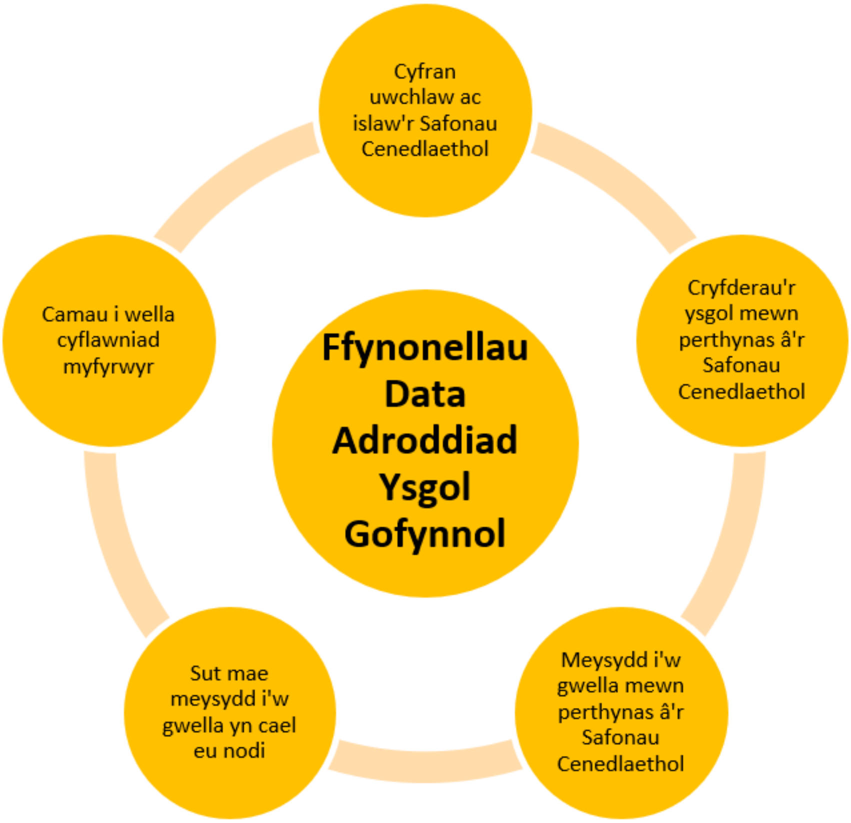

Ffigur 10: Ffynonellau data sy'n ofynnol mewn adroddiadau hunanadolygu ysgolion

4.23. Mae gan yr ERO bwerau cyfreithiol i gael mynediad i'r holl wasanaethau plentyndod cynnar, ysgolion cynradd ac uwchradd a ariennir gan y wladwriaeth, a chyd-destunau amgen ac ysgol gartref yn Seland Newydd, a'u harolygu. [10] . Disodlodd yr ERO yr arolygiaeth genedlaethol yn ystod

[10] At hynny, mae'r 'Prif Swyddog Adolygu' yn gallu gofyn am adolygiad arbennig mewn achosion lle mae mater yn codi sy'n galw am ymchwiliad pellach. Mae Awdurdod Cymwysterau Seland Newydd (NZQA) hefyd yn gyfrifol am adolygiad allanol o ysgolion, yn benodol ynghylch "gallu ysgolion i asesu eu myfyrwyr yn erbyn safonau sy'n cyfrannu at y Dystysgrif Genedlaethol Cyflawniad Addysgol (NCEA)" (Nusche et al, 2012, t. 95).

diwygiadau addysg eang yn y 1980au[11] ac ers hynny mae wedi datblygu dull gwerthuso cyflenwol sy'n canolbwyntio ar wella (ffigur 11). Mae adolygiadau ysgolion allanol yn cyflawni dwy swyddogaeth: (1) *atebolrwydd*, drwy adrodd ar nodau, safonau a chydymffurfiaeth â gofynion cenedlaethol; a (2) *gwelliant*, drwy gynorthwyo ysgolion i wella drwy hunanadolygu. Mae adolygiadau'n canolbwyntio ar p'un a yw ysgolion yn darparu dysgu a chyflawniad pob myfyriwr a sut. Mae cyflawniad wedi'i lunio'n fras ac yn cyd-fynd â gweledigaeth y cwricwlwm cenedlaethol o ddatblygiad cyfannol pobl ifanc fel dysgwyr gydol oes gweithredol sy'n hyderus ac yn gysylltiedig. Felly, mae'r ffordd y caiff cyflawniad ei ddiffinio'n benodol ac yn ymhlyg mewn ysgolion, ac i ba raddau y mae'r rhain yn cwmpasu gweledigaeth, egwyddorion, gwerthoedd, cymwyseddau a meysydd dysgu'r cwricwlwm cenedlaethol, yn gylch gwaith pwysig o brosesau adolygu allanol. Fel y dangosir yn ffigur 9, dim ond un elfen o ddangosyddion gwerthuso allanol yw cyflawniad. Mae dangosyddion eraill yn cyffwrdd â phrosesau addysgu a dysgu, arwain a rheoli ysgolion, diwylliant ysgolion, ac ymgysylltu â'r gymuned a rhanddeiliaid ehangach.

4.24. Mae amlder yr ymweliadau yn amrywio yn ôl y categori a roddwyd i'r ysgol gan yr ERO (Nusche et al, 2012):

- **'Ysgolion sy’n Perfformio Gryfaf'**: sy’n cael eu hadolygu bob pedair i bum mlynedd oherwydd disgwylir y bydd perfformiad yn cael ei gynnal ac y bydd yn parhau i wella ar sail hunanadolygu. Ymgynghorir ag ysgolion yn y categori hwn hefyd i gynorthwyo'r ERO i gynllunio dulliau adolygu allanol er mwyn gwneud y gorau o'r system adolygu ysgolion.
- **'Ysgolion sy’n Perfformio'n Dda'**: sy’n cael eu hadolygu bob tair blynedd, gyda phwyslais ar rymuso ysgolion i wella deilliannau dysgu myfyrwyr ymhellach a defnyddio adolygiadau allanol i gryfhau hunanadolygu.
- **'Ysgolion sy’n Cael Anhawster'**: sy’n cael eu hadolygu bob blwyddyn i ddwy flynedd fel rhan o fethodoleg adolygu hydredol sy'n anelu at adeiladu galluoedd hunanadolygu. Cynorthwyir ysgolion i nodi blaenoriaethau ar gyfer gwella, cynllunio a gweithredu ar hunanadolygu, ac adrodd ar gynnydd yn effeithiol. Rhoddir cyllid gan y Weinyddiaeth Addysg i gefnogi'r gwaith o ddarparu datblygiad proffesiynol yn yr ysgolion hyn.

4.25. Nid yw'r categoreiddio hwn yn gosbol ac nid yw ysgolion yn cael eu cosbi am ddisgyn i'r categori isaf. Yn hytrach, mae'r ERO yn cefnogi ysgolion sy'n ei chael hi'n anodd gwella gan ddefnyddio hunanadolygu. Cynhelir ymweliadau

[11] Mae'r ERO wedi esblygu fel *sefydliad dysgu* hefyd, ers y diwygiadau hyn drwy gyfuniad o hunanadolygu, integreiddio damcaniaethau gwerthuso cyfranogol a democrataidd, ac ymgynghoriadau ag ymarferwyr addysgol i wella ei arfer ei hun (gweler Mutch, 2013).

ar draws wythnos ac maent yn cynnwys: (a) dadansoddi dogfennau a data; (b) cyfarfodydd, cyfweliadau a sgyrsiau; ac (c) arsylwadau ystafell ddosbarth, a ddefnyddir i arsylwi'n uniongyrchol ar ryngweithiadau a chysylltiadau rhwng myfyrwyr ac athrawon a strategaethau hyfforddi (Nusche et al, 2012). Mae'r ERO yn cynghori adolygwyr i addasu'r fethodoleg a fabwysiadwyd a'r dehongliad o ddangosyddion i gyd-destun yr ysgol leol, lle bo hynny'n briodol.

4.26.

4.27.

4.28.

Ffigur 11: Egwyddorion gwerthuso cyflenwol

Ffynhonnell: Cymerwyd o Mutch (2013)

4.29. Ar ôl ei gwblhau, mae'r ERO yn cyfleu canfyddiadau ei adolygiad i Fwrdd Ymddiriedolwyr yr ysgolion ac yn ei wneud yn hygyrch i'r cyhoedd ar wefan yr ERO. Cynhyrchir canfyddiadau a gofnodwyd i helpu ysgolion i gymryd rhan

mewn cynllunio hirdymor ar y cyd ag allbynnau hunanadolygu ysgolion. Lle mae angen ymyrraeth ar ysgolion, mae'r ERO yn cynnwys yr argymhelliad hwn yn eu hadroddiad a gweithredir ar hyn gan y Weinyddiaeth Addysg. Nid yw cymariaethau rhwng ysgolion yn cael eu cynnal gan yr ERO.

Gweriniaeth Iwerddon

4.30. Yn Iwerddon, gwerthuso allanol yn hanesyddol fu'r prif fodd o werthuso ysgolion. Fodd bynnag, rhoddir pwyslais cynyddol bellach ar ddull mwy integredig o werthuso ysgolion, lle defnyddir prosesau adolygu mewnol ac allanol cyflenwol i ysgogi gwelliant mewn ysgolion[12] (gweler Hislop, 2012). Ers *Deddf Addysg 1998*, mae ysgolion Iwerddon wedi gorfod creu cynlluniau datblygu ysgolion ar gyfer gwella ysgolion. Er mwyn gwneud hyn, roedd yn ofynnol i arweinwyr ysgolion "baratoi, gweithredu ac adolygu cynllun ysgol yn rheolaidd" mewn ymgynghoriad â rhanddeiliaid ehangach (Mathews, 2010, t. 52). Nod *Menter Cynllunio Datblygu Ysgolion* 1999 oedd cryfhau'r capasiti cynllunio datblygiad a hunanwerthuso cyn cyflwyno hunanwerthuso ysgolion yn 2003 (MacNamara et al, 2011). Galluogwyd gweithredu hunanwerthusiad ysgolion drwy gyhoeddi fframwaith hunanwerthuso, *Looking at our Schools*, a oedd yn cynnwys pum maes ffocws a argymhellir ar gyfer gweithdrefnau hunanwerthuso: (a) ansawdd y dysgu a'r addysgu mewn pynciau; (b) ansawdd y cymorth i fyfyrwyr; (c) ansawdd rheoli'r ysgol; (ch) ansawdd cynllunio'r ysgol; a (d) ansawdd darpariaeth y cwricwlwm.

4.31. O 2012, daeth hunanwerthuso systematig a pharhaus mewn ysgolion yn orfodol. Wedi hynny, bu'n ofynnol i ysgolion gasglu gwybodaeth ddibynadwy am gynnydd ysgolion tuag at dargedau gwella (O'Brien et al, 2017). Cyhoeddodd yr Adran Addysg ganllawiau hunanwerthuso ysgolion a *Datganiadau Ymarfer*[13] sy'n cyfateb i'r canllawiau hyn i gefnogi ysgolion cynradd ac ôl-gynradd i gynnal gweithdrefnau hunanwerthuso ar gyfer datblygu ysgolion (eitem 2 atodiad).

4.32. Ers hynny, cynhaliwyd gwerthusiad o ysgolion ar lefel gynradd ac ôl-gynradd ar y cyd â gwerthusiad allanol gan yr Arolygiaeth Genedlaethol. Mae ysgolion yn cynnal asesiad sy'n seiliedig ar dystiolaeth o gryfderau a gwendidau eu hysgol bob pedair blynedd, a ddefnyddir wedyn i baratoi adroddiad canfyddiadau sy'n hygyrch i'r cyhoedd a chynllun datblygu ysgol diwygiedig (ffigur 12). Cyfarwyddir ysgolion i ddewis un o'r opsiynau canlynol ar gyfer hunanwerthusiad: llythrennedd, rhifedd, addysgu neu ddysgu. Mewn cyfnod o bedair blynedd, dewisir pob un o'r rhain unwaith fel y pwnc hunanwerthuso

[12] Gweler y ddolen ganlynol am araith gan Dr Harold Hislop, Prif Arolygydd, yr Adran Addysg a Medrau: https://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Services/Quality-Assurance/insp_qa_schools_role_of_evaluation_2012.pdf.
[13] Ar gyfer pob maes o'r fframwaith hunanwerthuso ysgolion a gyhoeddwyd gan yr Adran Addysg a Medrau (2016a; 2016b), y *Datganiadau Ymarfer* sy'n manylu ar y safonau gofynnol ar gyfer arfer effeithiol a hynod effeithiol. Fe'i cynlluniwyd i ymarferwyr "nodi cryfderau a meysydd i'w datblygu yn eu hymarfer, a nodi sut olwg fyddai ar arfer gwell" (2016b, t. 22).

er mwyn sicrhau y byddai cynllun gwella ysgol wedi'i gwblhau ar gyfer pob un o'r pedwar maes (O'Brien et al, 2017). Gwahoddir arweinwyr ac athrawon ysgolion i ddefnyddio eu gwybodaeth leol i ddewis maes priodol i'w werthuso bob blwyddyn.

Adran Un:
Adroddiad Hunanwerthuso

- Cynnydd tuag at dargedau gwella blaenorol a sut bydd camau ar gyfer gwelliant yn parhau;
- Meysydd a ddewiswyd ar gyfer hunanwerthuso;
- Meysydd a ddewiswyd ar gyfer camau gwella ysgol;
- Canlyniadau mesuradwy a ddefnyddir i farnu cynnydd.

Adran Dau:
Cynllun Datblygu'r Ysgol

- Y gwelliant y mae'r ysgol yn ceisio ei gyflawni a ffurfio targedau gwella;
- Y camau sy'n ofynnol i gyflawni'r targedau gwella;
- Y sawl sy'n gyfrifol am gymryd y camau a'r ffrâm amser dan sylw.

Ffigur 12: Canllawiau adrodd ar gyfer gweithdrefnau hunanwerthuso ysgolion

4.33. Wrth gasglu tystiolaeth, argymhellir bod hyn yn "hylaw, defnyddiol a phendant" i atal lefelau gormodol o wybodaeth heb fawr o berthnasedd i'r ymarfer (yr Adran Addysg, 2016a, t. 13). Gellir cael tystiolaeth berthnasol o'r canlynol: (a) data asesu a chofnodion o gynnydd myfyrwyr; (b) barn, myfyrdodau personol, deialog a chofnodion athrawon; ac (c) safbwyntiau rhanddeiliaid ehangach, megis gan fyfyrwyr a rhieni. Ar ôl cwblhau hynny, cyhoeddir adroddiad a chynllun gwella, sydd, ar ôl eu rhannu ag arolygwyr allanol a rhanddeiliaid ehangach, yn cael eu trosi'n gynigion ymarferol ar gyfer gwella ysgolion. Caiff y camau hyn eu monitro ac maent yn llywio cynlluniau gwerthuso a datblygu ysgolion yn y dyfodol.

4.34. Mae ymchwil gan yr Undeb Ewropeaidd wedi dod i'r casgliad bod lefelau cymharol hael o gymorth yn cael eu darparu i ysgolion i gynnal hunanwerthuso yng Ngweriniaeth Iwerddon (y Comisiwn Ewropeaidd, 2015). Mae'r Adran Addysg yn cefnogi ysgolion i feithrin gallu hunanwerthuso drwy ddarparu: (a) *Fframwaith Ansawdd* (eitem 2 atodiad); (b) ymweliadau cynghori gan yr Arolygiaeth Genedlaethol; (c) datblygiad proffesiynol, a fynychir fel arfer gan Benaethiaid ac aelod arall o staff; (ch) ac ystod o

ganllawiau ac offer ar y we, megis adroddiadau sampl, cynlluniau datblygu ac arolygon ac offer casglu data eraill. Gwahoddir athrawon i ddefnyddio deunyddiau enghreifftiol i'w cynorthwyo i fyfyrio ar eu dulliau addysgu, dysgu ac asesu a'u cyflwyno i fodloni gofynion y cwricwlwm cenedlaethol. Darperir canllawiau ar yr hyn sy'n angenrheidiol yn ystod pob cam o'r broses hunanwerthuso.

4.35. Cynhelir asesiadau allanol o ysgolion yn systematig ac yn rheolaidd ar lefelau cynradd ac ôl-gynradd gan yr Arolygiaeth Genedlaethol. Mae hunanwerthusiad yr ysgol a gwerthusiad allanol yn seiliedig ar yr un *Fframwaith Ansawdd* a ddarperir gan yr Adran Addysg (eitem 2 atodiad). Rhaid i'r Arolygiaeth asesu ansawdd ac effeithiolrwydd ysgol mewn perthynas â safonau cenedlaethol ar gyfer (a) addysgu a dysgu a (b) arweinyddiaeth. Rhoddir pwyslais ar y berthynas gyflenwol rhwng y ddau fath o werthuso. Ers diwygiadau gwerthuso ysgolion yn 2009, mae nifer o ffurfiau y gall gwerthusiadau Arolygiaeth eu cymryd erbyn hyn, a datblygwyd pob un ohonynt drwy ymgysylltu â rhanddeiliaid (ffigur 13).

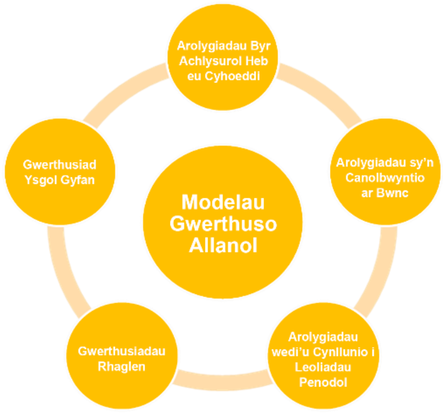

Ffigur 13: Modelau gwerthuso ysgolion allanol a ddefnyddir gan yr Arolygiaeth Genedlaethol

Ffynhonnell: Wedi'i gymryd a'i addasu o OECD (2012).

4.36. Mae pob math o werthusiad allanol yn cynnwys: (a) cyfarfodydd a chyfweliadau â phersonél allweddol yn yr ysgol, (b) craffu ar weithdrefnau cynllunio a hunanadolygu ysgolion, (c) arsylwi ar addysgu a dysgu, (ch) ymgynghori â myfyrwyr, a (d) archwilio gwaith myfyrwyr (yr Adran Addysg a Medrau, 2012). Ers 2006, mae adroddiadau a gynhyrchwyd o arolygiadau WSE, gwerthusiadau rhaglen ac arolygiadau pwnc ar gael i'r cyhoedd ar wefan yr Adran Addysg. Mae hyn yn galluogi rhanddeiliaid allweddol i gael at adroddiadau diduedd ar ansawdd a gwelliant ysgolion, ond hefyd i gydnabod a rhannu arferion da.

Yr Alban

4.37. Yn yr Alban, mae gwerthusiad ysgolion yn cynnwys dau gam, sy'n cwmpasu dadansoddiad mewnol ac allanol o effeithiolrwydd ysgol: (1) hunanwerthusiad ysgol, a (2) dilysu allanol gan Arolygiaeth EM. Caiff hyn ei lywio gan awydd i leihau craffu gormodol ar lefel gwasanaeth a meithrin prosesau dysgu sefydliadol mwy organig. At hynny, mae'r arolygiaeth genedlaethol yn gallu cefnogi ysgolion i wella'r broses wella drwy rannu arbenigedd ac adnoddau. Darperir cymorth cenedlaethol hefyd drwy gyfrwng *Hwb Gwella Cenedlaethol* newydd,[14] sef porth sy'n dwyn ynghyd ystod eang o adnoddau i wasgaru arbenigedd ar draws y system ysgolion a galluogi ysgolion i ddatblygu hunanwerthuso effeithiol. Wedi'i gynnwys yn y catalog hwn o adnoddau mae'r gwahanol fersiynau o '*How good is our school?*' sy'n manylu ar broses hunanwerthuso'r Alban a'r dangosyddion perfformiad a ddefnyddir i werthuso arfer (eitem 7 atodiad). Mae'r dangosyddion perfformiad wedi'u rhannu'n dri maes craidd a chysylltiedig sylfaenol o arferion ysgol a deilliannau dysgwyr: (1) arwain a rheoli, (2) darpariaeth ddysgu, a (3) llwyddiannau a chyflawniadau. Ar gyfer pob dangosydd ansawdd, darperir enghreifftiau o arfer 'da iawn' i gynorthwyo ysgolion, yn ogystal â nodweddion enghreifftiol o arfer effeithiol iawn a chwestiynau herio i helpu i feithrin gweithgareddau gwerthuso effeithiol.

4.38. Mae hunanwerthuso ysgolion yn yr Alban yn broses barhaus lle mae ysgolion yn gwerthuso eu cynnydd ar ddangosyddion dethol o'r *Fframwaith Dangosyddion Ansawdd*. Nid oes angen i bob cylch gwerthuso gynnwys pob dangosydd, ond argymhellir y dylid asesu cynnydd ar bob dangosydd dros gyfnod o dair i bum mlynedd (Education Scotland, 2015). Nodweddir cylchoedd hunanwerthuso gan dri cham cyffredinol. Yn gyntaf, rhaid i ysgolion *edrych tuag i mewn* i werthuso pa mor dda y maent yn gwneud mewn maes penodol. Wedi hynny, mae ysgolion yn *edrych tuag allan* i ddeall y dystiolaeth sydd ar gael, sut maent yn cymharu'n genedlaethol a sut y cyflawnir arfer effeithiol mewn mannau eraill ledled yr Alban. Yn drydydd, rhaid i ysgolion *edrych ymlaen* drwy integreiddio'r mewnwelediadau a gafwyd o'r ddau gam cyntaf i gynhyrchu cynlluniau gwella ysgolion a meddwl am yr hyn y bydd ar ddysgwyr ac athrawon ei angen yn y dyfodol.

4.39. Arweinwyr ysgolion sy’n bennaf gyfrifol am ddatblygu gweithdrefnau hunanwerthuso trwyadl ac effeithiol yn eu hysgol a chyfathrebu hyn â'r holl randdeiliaid. Fodd bynnag, mae partneriaeth yn egwyddor allweddol sy'n llywio dull yr Alban o hunanwerthuso, sy'n cael ei adlewyrchu yng nghyfrifoldeb ehangach staff ysgolion i gynnwys yr holl randdeiliaid perthnasol mewn gweithdrefnau hunanwerthuso (Education Scotland,

[14] Gweler y ddolen hon am ragor o wybodaeth: https://education.gov.scot/improvement/self-evaluation/.

2015).[15] Yn y fersiwn ddiweddaraf o '*How good is OUR school?'*, Education Scotland (2018a, 2018b) mae fframwaith canllawiau wedi'i gyd-greu gyda myfyrwyr ar gefnogi cyfranogiad dysgwyr mewn hunanwerthuso ysgolion (eitem atodiad 8). Cynllunnir canllawiau ar wahân[16] i feithrin cyfranogiad gwell ymhlith myfyrwyr, gyda'r nod y gall "plant a phobl ifanc eu hunain gasglu eu tystiolaeth eu hunain a chyfrannu at hunanwerthuso ysgol gyfan" (2018a, t. 4).

4.40. Yn gyson â hyn, argymhellir triongli ffynonellau tystiolaeth (ffigur 14), sy'n cynnwys ystyried (a) data meintiol, ar ffurf data cyrhaeddiad, (b) safbwyntiau rhanddeiliaid, er enghraifft barn athrawon, myfyrwyr a rhieni, ac (c) data arsylwadol, a gasglwyd yn ystod arsylwi strwythuredig a chefnogol yn yr ystafell ddosbarth ar addysgu a dysgu (Education Scotland, 2018a). O ystyried egwyddorion lles a chyfiawnder cymdeithasol sy'n llywio gwerthusiad ysgolion yn yr Alban, mae angen meddwl yn fwy cyfannol am ganlyniadau myfyrwyr a chasglu gwybodaeth i fonitro cynnydd tuag at gyflawni'r rhain yn deg ar lefel ysgol.[17]

[15] Yn wir, yn *How good is our school?* (Education Scotland, 2015, ffigur 3), mae Education Scotland yn mynegi'r gwaith partneriaeth y mae'n rhaid ei wneud er mwyn i werthuso ysgolion fod yn effeithiol, sy'n cwmpasu athrawon ysgol lleol, arweinwyr adrannau, arweinwyr ysgolion, cymunedau lleol a chlystyrau ysgolion, a chymdeithasau cenedlaethol. At hynny, yn *Achieving Excellence and Equity* (t. 80), nod Education Scotland, drwy'r 'Rhaglen Arweinwyr Dysgu Ifanc', oedd cefnogi mwy o blant i gymryd rhan mewn gweithgareddau hunanwerthuso.
[16] Mae Rhan un (2018a) yn archwilio sut y gall staff a phartneriaid ysgolion sefydlu diwylliant sy'n briodol ar gyfer galluogi pobl ifanc i gymryd rhan. Mae Rhan dau (2018b) wedi'i hanelu at gynorthwyo pobl ifanc i gymryd rhan.
[17] Mae hyn yn glynu wrth y *Fframwaith Perfformiad Cenedlaethol* yn yr Alban sy'n nodi cyfiawnder cymdeithasol a chydraddoldeb ymhlith dibenion gweithgareddau fel gwerthuso ysgolion.

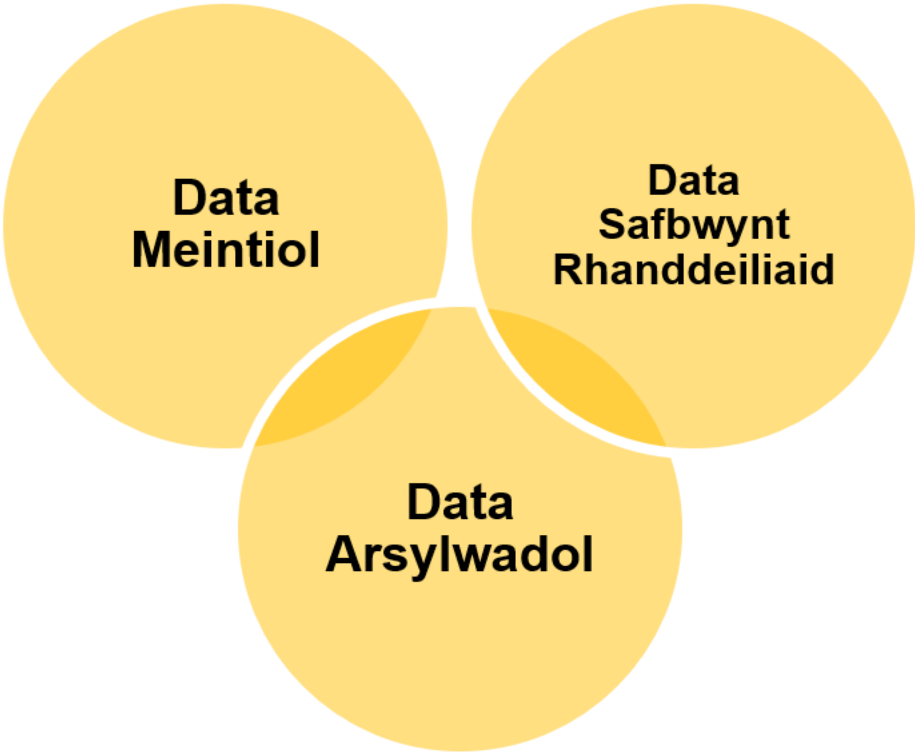

Ffigur 14: Triongli data wrth Hunanwerthuso yn yr Alban

4.41. Yna mae'n rhaid i ysgolion gynhyrchu adroddiad Safonau ac Ansawdd a Chynllun Datblygu Ysgol yn seiliedig ar ganfyddiadau hunanwerthuso. O fewn y dogfennau hyn disgwylir i ysgolion gydnabod cryfderau a meysydd i'w gwella, yn ogystal â phennu targedau ar gyfer datblygu yn y dyfodol a myfyrdodau ar y cynnydd a wnaed ar dargedau blaenorol. Rhaid i'r Cynllun Gwella Ysgolion gyfeirio at flaenoriaethau llywodraeth genedlaethol ac awdurdodau addysg lleol ar gyfer datblygu addysg (Croxford et al, 2009).

4.42. Cynhelir arolygiadau allanol, o sampl o ysgolion cynradd, uwchradd ac annibynnol, gan Arolygiaeth EM yn yr Alban i ddilysu'r gweithdrefnau hunanwerthuso a gwblhawyd gan ysgolion. O ystyried y dull sampl a fabwysiadwyd, gellir arolygu ysgolion hyd at bob 12 mlynedd. Felly, mae'r adroddiad hunanwerthuso yn sail allweddol ar gyfer cynnal arolygiad allanol. Ar lefelau cynradd ac uwchradd,[18] defnyddir dangosyddion ansawdd dethol o '*How good is our school?'* i fonitro effeithiolrwydd pob ysgol o ran bodloni dangosyddion ansawdd dethol ar gyfer addysg. Gofynnir i ysgolion raddio eu perfformiad eu hunain ym mhob dangosydd wrth hunanwerthuso ac yna caiff ei ddilysu gan y tîm arolygu. Gall y tîm arolygu gynnwys arolygwyr EM,

[18] I gael rhagor o fanylion am werthuso ysgolion cynradd ac uwchradd, gweler y dolenni corfforedig.

arolygydd iechyd a maeth, aseswyr cyswllt, arolygwyr cynorthwyol, ac aelod lleyg o'r cyhoedd.

4.43. Cyn yr arolygiad, mae'n ofynnol i arweinwyr ysgolion lenwi ffurflen grynodeb hunanwerthuso fer[19] a ffurflen hunanwerthuso amddiffyn a diogelu plant,[20] y byddant hefyd yn eu defnyddio ar ddechrau'r arolygiad i roi gwybod i'r tîm arolygu am y cynnydd a wnaed o ran targedau'r cynllun gwella. Rhaid i arweinwyr ysgolion hefyd ddosbarthu holiaduron i bobl ifanc, rhieni, staff a rhanddeiliaid sy'n bartneriaid[21] ar ran y tîm arolygu. Mae'r holiadur hwn yn galluogi rhanddeiliaid allweddol yn yr ysgol i roi eu barn ar berfformiad yr ysgol. Yna gellir llunio adroddiad ar gyfer yr ysgol gan ddefnyddio'r data safbwyntiau rhanddeiliaid hwn. Ynghyd â gofyn am lais rhieni, bydd cadeirydd y cyngor rhieni ym mhob ysgol yn cael cyfarfod preifat ag aelod o'r tîm arolygu yn ystod yr arolygiad.

4.44. Gall arolygiadau fod ar ffurf arolygiad "model llawn" sy'n cwmpasu pedwar dangosydd ansawdd, neu arolygiad "model byr" sy'n cwmpasu dau. Cynhelir arolygiad ar draws wythnos ysgol[22]. Yn ystod yr arolygiad gellir defnyddio ystod o ddulliau casglu data, gan gynnwys: (a) ymweliadau ac arsylwadau yn yr ystafell ddosbarth, (b) sgyrsiau gyda staff a phlant am ddysgu myfyrwyr, (c) adolygu gwaith ac adroddiadau myfyrwyr, a (ch) grwpiau ffocws bach. Ar ôl ei gwblhau, anfonir llythyr cyhoeddedig at rieni, yr awdurdod addysg lleol neu Fwrdd y Llywodraethwyr, a chadeirydd y cyngor rhieni yn hysbysu pob un am hyn. Dilynir hyn gan gyhoeddi'r adroddiad Canfyddiadau Arolygu Cryno (SIF) sy'n manylu ar werthusiadau a wnaed gan y tîm arolygu. Os bydd angen, bydd arweinwyr yr ysgol yn diwygio ei chynllun gwella ysgol i fynd i'r afael â meysydd i'w gwella a godwyd, a gellir cynnal arolygiadau ychwanegol. Ni chyhoeddir adroddiadau gwerthuso allanol i'w gweld gan y cyhoedd.

Singapore

4.45. Yn rhan o weledigaeth genedlaethol '*Thinking Schools, Learning Nation*' (1997),[23] darparwyd lefelau uwch o ymreolaeth i ysgolion er mwyn galluogi dulliau mwy hyblyg o ddiwallu anghenion myfyrwyr. Roedd hyn yn adlewyrchu strategaeth hirsefydlog y llywodraeth, yn dyddio'n ôl i'r 1980au, i ddatganoli cyfrifoldeb i ysgolion. Mewn perthynas ag arferion gwerthuso a gwella ysgolion, cyflwynwyd hunanwerthuso ysgolion, o dan y term hunanasesiad, yn 2000 ar gyfer pob ysgol gynradd, uwchradd a chyn-

[19] Gweler y ddolen ganlynol am enghraifft o ffurflen grynodeb hunanwerthuso gan ddefnyddio'r model "arolygiad llawn": https://education.gov.scot/media/e0cjbhxk/secondaryselfevaluationsummaryform1019.docx.

[20] Gweler y ddolen ganlynol am enghraifft o ffurflen hunanwerthuso amddiffyn a diogelu plant: https://education.gov.scot/media/05xp0f4m/safeguardinginspectionform.doc.

[21] Gallai'r rhain gynnwys: gwasanaethau dysgu a datblygu, colegau, prifysgolion, cyflogwyr, sefydliadau'r trydydd sector, sefydliadau cymunedol a llyfrgelloedd.

[22] Gweler y ddolen ganlynol i gael gwybod am weithgareddau wedi'u cynllunio sy'n digwydd yn ystod yr wythnos: https://education.gov.scot/media/ag3a30dw/fullmodelbriefingnotehtsec.pdf.

[23] A oedd yn "weledigaeth ar gyfer amgylchedd dysgu cyfan, gan gynnwys myfyrwyr, athrawon, rhieni, gweithwyr, cwmnïau, sefydliadau cymunedol a llywodraeth" (Goh, 1997, a ddyfynnwyd yn Mok, 2003, t. 354).

brifysgol (Ng a Chan, 2008). Er bod y Weinyddiaeth Addysg yn cynnal rheolaeth a goruchwyliaeth ganolog ar y system gwerthuso ysgolion er mwyn cynnal safonau, cafwyd newid "i ffwrdd o ganfod diffygion i ddysgu a gwella" (Ng, 2003, t. 31-32), gan arwain at drosglwyddo i hunanwerthuso ysgolion systematig gyda dilysu allanol bob tair i bum mlynedd.

4.46. Mae hunanasesu ysgolion yn cael ei arwain gan y *Model Rhagoriaeth Ysgol* (SEM)[24]. Nod SEM yw "darparu modd o nodi a mesur cryfderau a meysydd i'w gwella'r ysgolion yn wrthrychol" a throi ysgolion yn sefydliadau dysgu effeithiol (Ng, 2003, t. 28). Fe'i hysgogir gan dri gwerth craidd: (1) pwysigrwydd arweinyddiaeth bwrpasol mewn ysgolion, (2) rhoi myfyrwyr yn gyntaf, a (3) addysgu fel allwedd i ddarpariaeth addysg o ansawdd. Mae hefyd yn cydnabod, er bod cyflawniad academaidd ymhlith canlyniadau annatod addysg, bod angen mynd y tu hwnt i gyrhaeddiad i nodau addysg a datblygu cyfannol. Mae naw maen prawf ansawdd yn y SEM, y mae'n rhaid i ysgolion asesu eu cynnydd yn flynyddol ynddynt, ac y mae ansawdd yr ysgol yn cael ei werthuso yn eu herbyn (ffigur 15).

4.47. Mae'n ofynnol i ysgolion ddefnyddio data i ddarparu tystiolaeth ar y canlynol (Ng, 2003):

- Dull integredig, systematig a pharhaus o wella ysgolion ar gyfer yr holl feini prawf a ddiffinnir gan yr SEM;
- Gweithredu'r dull hwn yn systematig a graddau'r defnydd;
- Adolygiad rheolaidd o'r dulliau hyn yn seiliedig ar fonitro a dadansoddi canlyniadau;
- Nodi, blaenoriaethu, cynllunio a gweithredu gweithgareddau gwella;
- Creu targedau perfformiad priodol, ond heriol;
- Gwella canlyniadau'n barhaus dros gyfnod o dair i bum mlynedd;
- Meincnodi yn erbyn ysgolion tebyg;
- Diagnosis o ganlyniadau da a drwg.

[24] Datblygwyd hyn o'r fframweithiau canlynol ar gyfer datblygu a newid sefydliadol: Sefydliad Rheoli Ansawdd Ewrop (EFQM), Gwobr Ansawdd Singapore (SQA), a Gwobr Ansawdd Genedlaethol Baldrige America (MBNQA).

Galluogwyr

Sut cyflawnir canlyniadau?

- **Arwain:**
  A ydy arweinwyr ysgol yn mynd i'r afael â gwerthoedd ac yn canolbwyntio ar ddysgu myfyrwyr a rhagoriaeth perfformiad, a sut?
- **Rheoli Staff:**
  A ydy ysgolion yn datblygu a defnyddio potensial llawn eu staff i greu amgylcheddau ysgol rhagorol, a sut?
- **Cynllunio Strategol:**
  A ydy ysgolion yn gosod cyfarwyddiadau strategol clir sy'n canolbwyntio ar randdeiliaid, yn datblygu cynlluniau gweithredu i gefnogi ei chyfarwyddiadau, ac yn olrhain perfformiad, a sut?
- **Adnoddau:**
  A ydy ysgolion yn rheoli adnoddau mewnol a phartneriaeth allanol yn effeithiol i gefnogi eu cynlluniau a'u gweithredu strategol, a sut?
- **Prosesau sy'n canolbwyntio ar y Myfyriwr:**
  A ydy ysgolion yn cynllunio, gweithredu, rheoli a gwella prosesau allweddol i ddarparu addysg gyfannol ac yn gweithio tuag at wella lles myfyrwyr, a sut?

Canlyniadau

Beth mae'r ysgol wedi'i gyflawni neu beth mae'n ei gyflawni?

- **Canlyniadau Staff:**
  Beth mae ysgolion yn ei gyflawni mewn perthynas â hyfforddiant a datblygiad a lefelau morâl ymhlith staff?
- **Canlyniadau Gweinyddol a Gweithredol:**
  Beth mae ysgolion yn ei gyflawni mewn perthynas ag effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd gweithredu'r ysgolion?
- **Canlyniadau Partneriaeth a Chymdeithas:**
  Beth mae ysgolion yn ei gyflawni mewn perthynas â'u partneriaid a'r gymuned ehangach?
- **Canlyniadau Perfformiad Allweddol:**
  Beth mae ysgolion yn ei gyflawni yn natblygiad cyfannol eu myfyrwyr, gyda phwyslais penodol ar *Ganlyniadau Dymunol Addysg*?

Ffigur 15: Meini prawf ansawdd 'galluogwr' a 'chanlyniad' yn y SEM.

Ffynhonnell: Cymerwyd o OECD (2013).

4.48. Wrth ymweld â'r ysgol unwaith bob tair i bum mlynedd, rhaid i Gangen Gwerthuso Ysgolion y Llywodraeth ystyried i ba raddau y cyflawnwyd pob un o'r meini prawf gan ddefnyddio'r mathau hyn o dystiolaeth (Whitby, 2010). Mae'r broses ddilysu yn seiliedig ar dystiolaeth, sy'n golygu bod y 'sgôr' a gyflawnwyd yn dibynnu ar y dystiolaeth a ddarparwyd gan yr ysgol. Rhaid i ysgolion sy'n cyflawni sgoriau uchel yn y cam dilysu allanol ddangos gwelliant parhaus yn effeithiol (Perry, 2013). Crëwyd gwobrau cenedlaethol i gydnabod perfformiad ysgolion ac i ddathlu hunanwerthuso a gwella effeithiol mewn ysgolion.

4.49. Defnyddir system clwstwr ysgol i drefnu system hunanwerthuso a gwella ysgolion Singapore. Mae'r system yn rhannu Singapore yn bedwar parth – Gogledd, De, Dwyrain a Gorllewin – a phob un yn cael ei arwain gan Gyfarwyddwr Parth sy'n gyfrifol am wella ysgolion o fewn ei barth unigol (ffigur 16). Rhannwyd pob parth yn rhyw saith clwstwr ysgol o dan arweiniad Uwcharolygydd Clwstwr. Mae Uwcharolygwyr Clwstwr yn benaethiaid ysgol llwyddiannus eu hunain, sy'n cael eu neilltuo i'r rôl gan y Weinyddiaeth Addysg, gyda'r dasg o fentora cyd-benaethiaid ysgolion. Gan weithio gydag arweinwyr ysgolion lleol yn fisol, maent yn cynorthwyo arweinwyr lleol i (a)

datblygu gweledigaeth yr ysgol a gosod ffocws a chyfeiriad; (b) datblygu systemau rheoli ysgol, gan sicrhau gweithredu effeithiol, a gwelliant parhaus lle bo angen; (c) cyfleu gwerthoedd ysgol yn effeithiol i holl randdeiliaid yr ysgol; a (ch) arddangos ymrwymiad i ragoriaeth yn ddyddiol (Ng, 2003). Maent hefyd yn cymedroli graddau perfformiad athrawon lleol ac arweinwyr ysgolion cyn iddynt gael eu cyflwyno i'r Weinyddiaeth Addysg i'w dilysu.

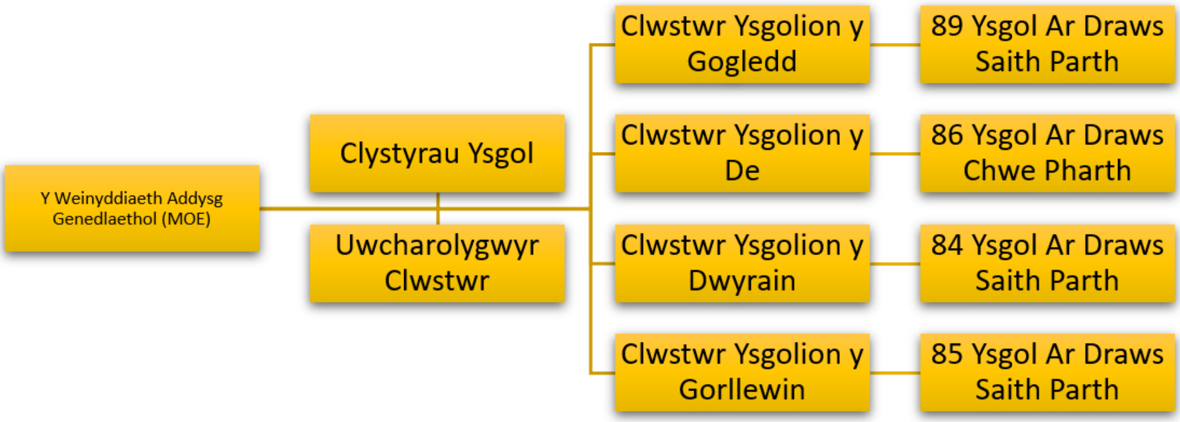

Ffigur 16: System clwstwr ysgolion cenedlaethol Singapore i gefnogi hunanasesu ysgolion

Ffynhonnell: Gweinyddiaeth Addysg Llywodraeth Singapore (2021).

4.50. Un o nodweddion system addysg Singapore yw'r arwain a'r addysgu addysgedig a hyfforddedig iawn mewn ysgolion gweithlu. Mae athrawon â chymwysterau uchel yn ymuno â'r system ysgolion, ond mae ganddynt hefyd hawl i 100 awr o ddatblygiad proffesiynol bob blwyddyn ac mae pob ysgol yn cael cyllid penodol i gefnogi twf athrawon (OECD, 2013). Gellir defnyddio hwn mewn sawl ffordd:

- Cyrsiau'r Sefydliad Addysg Cenedlaethol sy'n canolbwyntio ar wybodaeth bynciol ac addysgeg, a all arwain at gymwysterau gradd uwch;
- Hyfforddiant mewn ysgolion dan arweiniad datblygwyr staff, sy'n gyfrifol am nodi problemau sy'n seiliedig ar addysgu mewn ysgolion a helpu athrawon i ddysgu sut i fynd i'r afael â phroblemau a ganfuwyd;
- Rhwydweithiau athrawon a chymunedau dysgu proffesiynol sy'n annog dysgu rhwng cyfoedion a rhannu arfer da, ac enghraifft o hynny yw *Academi Athrawon Singapore* a agorwyd yn 2010 ac sydd ers hynny wedi meithrin datblygiad bron i 300 o gymunedau dysgu athrawon (Llywodraeth Singapore, 2020).

- Ymweld â systemau addysg ac ysgolion tramor i ddysgu am agweddau ar arfer addysgol mewn gwledydd eraill a datblygu safbwyntiau newydd ar eich arfer eich hun.

4.51. Mae clystyrau ysgol megis rhwydwaith ar gyfer cydweithredu, ond hefyd fel llwyfan ar gyfer cyfuno cyfleoedd datblygiad proffesiynol i arweinwyr ac athrawon ysgolion. Mae'r Weinyddiaeth Addysg yn dyrannu cyllid penodol i glystyrau ysgol sydd ar gyfer cyfleoedd datblygiad proffesiynol mewn meysydd arbenigol (e.e., cefnogi disgyblion o leiafrifoedd ethnig) (Greatbatch a Tate, 2019).

Yr Emiradau Arabaidd Unedig (EAU)

4.52. Yn gyson â'i *Gweledigaeth 2021* ar gyfer gwell cyrhaeddiad addysgol a phontio i economi sy'n seiliedig ar wybodaeth, mae'r EAU wedi gosod system addysg o'r radd flaenaf wrth wraidd ei strategaeth ddatblygu. Er mwyn cyflawni hyn, cydnabyddir bod angen datblygu system werthuso o ansawdd uchel i fesur perfformiad ysgolion a chefnogi gwelliant. Mae polisi arolygu ysgolion yn un maes partneriaeth yn yr EAU, lle yn ddiweddar cyhoeddodd y Weinyddiaeth Addysg (Dim Dyddiad) Fframwaith Arolygu Ysgolion ar y cyd yr EAU. Cyhoeddwyd y fframwaith hwn i ddarparu fframwaith unedig ar gyfer gwerthuso perfformiad mewn ysgolion gan ddarparu addysg o'r blynyddoedd cynnar (PreK) hyd at ddiwedd addysg uwchradd (K-12) (eitem atodiad 3). Mae'n cynnwys canllawiau ar sut y gall arolygiadau allanol a hunanwerthuso ysgolion annog ymrwymiad i ddatblygu rhagoriaeth a gweithdrefnau atebolrwydd ysgolion tryloyw. Rhoddir pwyslais ar werth cynhenid gweithdrefnau hunanwerthuso ar gyfer dysgu, yn hytrach na'i weld fel rhagflaenydd i'r arolygiad (y Weinyddiaeth Addysg, Dim Dyddiad). Mae llywodraeth pob Emiraeth wedi defnyddio'r Fframwaith Arolygu Ysgolion i sefydlu polisïau gwerthuso ysgolion, gyda ffocws ar rai Abu Dhabi a Dubai isod. Maent yn wahanol efallai, ond dylai hunanwerthuso a chynllunio gwelliant parhaus mewn ysgolion fonitro cynnydd yn y chwe safon perfformiad ddiffiniedig (eitem atodiad 3).

Dubai

4.53. Yn Dubai, cynhelir hunanwerthusiad bob blwyddyn ar y cyd ag arolygiad allanol. Cyhoeddwyd ffurflenni hunanwerthuso fel canllawiau i gynorthwyo

ysgolion i "gysoni eu hunanwerthusiad â'r dangosyddion perfformiad" (Llywodraeth Dubai, 2015, t. 2). Mae'r rhain yn manylu ar ystyriaethau allweddol ym mhob cam o'r broses hunanwerthuso (mae ffigur 17 yn dangos y camau gofynnol yn dilyn hunanwerthuso). Mae'n ofynnol i ysgolion gymryd rhan mewn proses tri cham o (1) adolygu arferion a pherfformiad, (2) myfyrio ar sut y dylai'r ysgol fod yn perfformio, a (3) ymateb i ganfyddiadau i ysgogi gwelliant. Dylai'r cam adolygu ddechrau yn y dechrau ar ddiwedd y flwyddyn ysgol. Mae ysgolion yn casglu data meintiol ac ansoddol i nodi cryfderau a meysydd i'w gwella. Wrth fyfyrio, dylai ysgolion gymharu canfyddiadau â sut mae'r ysgol yn disgwyl i'w hun fod yn ei wneud, yn ogystal â chynnal cymariaethau lleol a rhyngwladol, gan ystyried ei chyd-destun, ei gwerthoedd a'i nodau. Yna defnyddir datganiadau myfyriol a gynhyrchir i lywio cynlluniau gwella, a gaiff eu llunio yn ystod y cam olaf mewn cylch hunanwerthuso (Llywodraeth Dubai, 2015). Dylai'r ffurflen hunanwerthuso a'r cynllun gwella ysgolion a gynhyrchir ar ôl cylch hunanwerthuso gyd-fynd â safonau perfformiad a dangosyddion yn Fframwaith Arolygu Ysgolion yr EAU. Mewn rhai blynyddoedd, gofynnir cwestiynau penodol i ysgolion am feysydd pwnc, er enghraifft, Saesneg a/ Gwyddoniaeth.

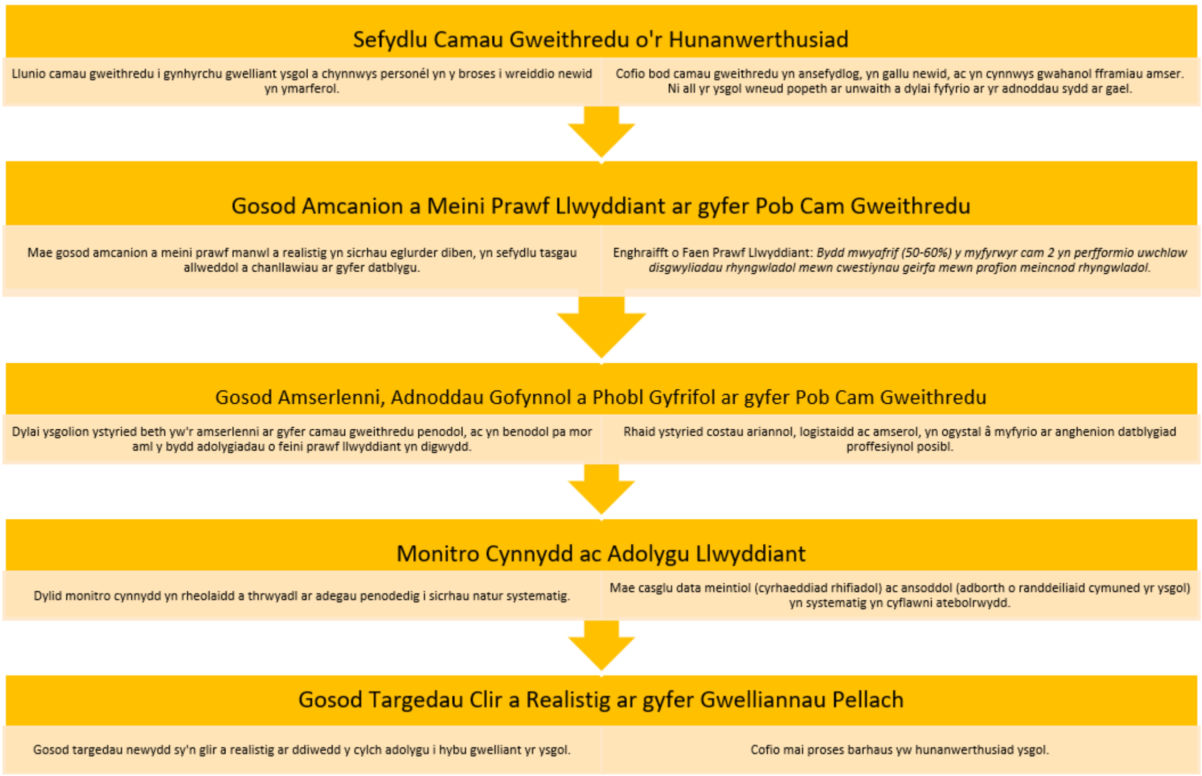

Ffigur 17: Canllawiau ar y camau a gymerir yn dilyn hunanwerthusiad ysgol yn Dubai

4.54. Mae Swyddfa Arolygu Ysgolion Dubai (DSIB) yn cynnal arolygiadau allanol o ysgolion, lle rhoddir pwyslais ar ysgolion yn datblygu prosesau gwerthuso a gwella annibynnol. Mae'n ofynnol i bob ysgol gyflwyno ffurflenni gwerthuso ysgol a chynllun gwella ysgol cyn yr arolygiad. Defnyddir y rhain fel man cychwyn ar gyfer arolygu ac mae arolygwyr yn asesu i ba raddau y maent yn cyfateb i'w harsylwadau.

Abu Dhabi

4.55. Yn Abu Dhabi, mae proses SSE-Irtiqaa wedi'i chychwyn gan Gyngor Addysg Abu Dhabi (ADEC). Mae hyn yn ei gwneud yn ofynnol i ysgolion gymryd rhan mewn hunanwerthusiad, a ddilysir gan arolygiadau allanol o ysgolion ac sy'n darparu adborth sy'n canolbwyntio ar welliant (Blaik-Hourani a Litz, 2016). Mae'n ofynnol i arweinwyr ysgolion gynnal adolygiad o'u harferion a'u perfformiad, gan ddefnyddio tystiolaeth feintiol ac ansoddol i nodi meysydd o gryfder a gwendidau i lywio eu cynllun gwella ysgolion. Yn unol â Fframwaith Arolygu Ysgolion yr EAU, ar ôl ei gwblhau, rhaid i ysgolion gyflwyno

adroddiad hunanwerthuso ar gyfer arolygiad allanol. Cynhyrchir cynllun gwella ysgolion (SIP) hefyd sy'n pennu amcanion a thargedau gwella.

4.56. Penodir tîm o 3-5 o arolygwyr gan yr ADEC gan ddefnyddio asiantaethau achrededig o'r DU, Awstralia, yr Unol Daleithiau, neu Iorddonen. Mae pob arolygydd yn arolygydd arweiniol ar gyfer maes pwnc (e.e., Arabeg, astudiaethau Islamaidd, Astudiaethau cymdeithasol). Ar ôl cael gwybod am eu dyddiad a'u tîm arolygu, caiff ysgolion bum niwrnod i anfon y deunyddiau canlynol at yr asiantaeth arolygu: (a) ffurflen hunanwerthuso, (b) crynodeb o ganlyniadau arholiadau a phrofion, (c) prosbectws yr ysgol, (ch) cynllun llawr ysgol, (d) amserlen yr ysgol, (dd) rhestr o staff addysgu, eu cymwysterau, a dyraniadau cyfredol, (e) cynllun gwella'r ysgol. Mae arolygwyr ysgolion yn defnyddio adroddiad hunanwerthuso'r ysgol fel man cychwyn ar gyfer gwerthuso allanol. Deialog broffesiynol ynglŷn â'r canfyddiadau a'r materion a godwyd gan yr ysgol yw cam cyntaf unrhyw arolygiad allanol. Mae ffynonellau data eraill a gesglir yn cynnwys arsylwadau yn yr ystafell ddosbarth, a samplau gwaith myfyrwyr ac adborth.

4.57. Mae arolygwyr allanol yn defnyddio'r safonau proffesiynol i lunio barn ddiduedd sy'n seiliedig ar dystiolaeth am lefel yr ansawdd ym mhob safon, yn amrywio o "rhagorol" i "gwael" ar raddfa wyth pwynt. Ailymwelir ag ysgolion sy'n cyflawni islaw 6 mewn dwy flynedd, ac ailymwelir o fewn blwyddyn â'r rhai sy'n cyflawni uwchlaw hynny. Rhaid i ysgolion gyflwyno cynllun gwella i'r ADEC heb fod yn hwyrach na 30 diwrnod gwaith ar ôl cyhoeddi adroddiad technegol yr arolygiad sy'n mynd i'r afael â materion a nodwyd yn yr adroddiad arolygu. Mae tîm allanol yn sicrhau ansawdd yr arolygiad allanol a'r casgliadau a luniwyd ynghylch effeithiolrwydd ac ansawdd ysgolion.

4.58. Dechreuwyd datblygiad proffesiynol a hyfforddiant yn Abu Dhabi i alluogi arweinwyr ysgolion (gan gynnwys penaethiaid ac is-benaethiaid) i gyflawni eu cyfrifoldebau. Y rheswm am hyn yw bod datblygiad proffesiynol cyfoes a pharhaus yn sylfaen ar gyfer gwerthuso ysgolion. Er enghraifft, mae Archddyfarniad Rhif 53 (2011) yn nodi bod yn rhaid i arweinwyr ysgolion, penaethiaid cyfadrannau ac athrawon gael hyfforddiant at ddibenion gwella ysgolion (Blaik-Hourani a Litz, 2019). At hynny, mae Cyngor Addysg Abu Dhabi (ADEC) wedi lansio rhaglen hyfforddi gyda'r nod o ddarparu datblygiad proffesiynol cyfredol i arweinwyr ysgolion ac athrawon i gyfoethogi safonau perfformiad. Gan fod arweinwyr/gweinyddwyr ysgolion mewn sefyllfa annatod mewn prosesau hunanwerthuso, mae'r ADEC wedi darparu hyfforddiant mewn arweinyddiaeth strategol i bobl, sefydliadau a chymunedau, yn ogystal ag arwain addysgu a dysgu ar gyfer gwella ysgolion. Mae'r modiwlau a drafodir mewn hyfforddiant a ddarperir yn cynnwys: creu

gweledigaeth gymhellol, dulliau arwain, hyrwyddo gwaith tîm, gweithredu'r cwricwlwm, a datblygu athrawon o ansawdd uchel. Am fod partneriaethau cymunedol yn cael eu hystyried yn rhan annatod o lwyddiant, mae hyfforddiant wedi'i ddarparu ar weithgareddau allgymorth ac ymgysylltu â rhieni a'r gymuned.

5. Prif Ganfyddiadau

5.1. Mae'r adran hon yn defnyddio tystiolaeth ymchwil ac astudiaethau achos gwlad i gyflwyno rhai canfyddiadau allweddol. Cyflwynir yr ystyriaethau allweddol hyn yn ffigur 18 ac maent yn cynrychioli egwyddorion rhyng-gysylltiedig ar gyfer hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion. Bydd pob ystyriaeth yn berthnasol yn unigryw mewn cyd-destunau cenedlaethol a lleol, ond mae nodweddion sy'n sail iddynt yn bresennol, ar ryw ffurf, ar draws yr astudiaethau achos a drafodwyd yn yr adran flaenorol.

5.2. Lle y bo'n briodol, darperir enghreifftiau i ddangos lle caiff pob ystyriaeth ei gweithredu'n effeithiol mewn cyd-destun cenedlaethol penodol.

Ffigur 18: Ystyriaethau allweddol wrth gynllunio a gweithredu hunanwerthusiad ysgol.

Arweinyddiaeth Effeithiol mewn Ysgol

5.3. Un thema allweddol sy'n rhedeg drwy lawer o'r ystyriaethau allweddol yw arweinyddiaeth effeithiol, sy'n nodwedd ar arfer hunanwerthuso ysgolion effeithiol a lleol. Heb fod arweinwyr ysgol yn ymgorffori ymrwymiad i hunanwerthuso ysgol ac arfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth, mae'n annhebygol y gellir datblygu arfer effeithiol ar draws ysgol. Bydd yr ymrwymiad hwn nid yn unig yn cael ei ymgorffori, ond bydd tystiolaeth ohono drwy ddyrannu adnoddau (e.e., ariannol, amser, hyfforddiant) i alluogi staff i gymryd rhan mewn ymarfer gwerthuso. Rhaid i arweinwyr fod yn gynhwysol ac yn rymusol, a chroesawu *arweinyddiaeth wasgaredig*, i gyflawni'r amodau sy'n weddill a gyflwynir yn y bennod hon. Y rheswm am hyn yw bod yn rhaid i gymuned yr ysgol gyfan fod yn ymrwymedig i hunanwerthuso er mwyn iddo arwain at welliant ystyrlon mewn ysgolion. Gall gwasgaru cyfrifoldeb a pherchnogaeth ar draws amgylchedd yr ysgol, o athrawon i fyfyrwyr, gyflawni hyn.

5.4. Mae *Fframwaith Arweinyddiaeth Ontario* yn enghraifft o fframwaith sy'n anelu at feithrin arweinwyr ysgol effeithiol i gefnogi hunanwerthuso a gwella ysgolion. Rhaid i arweinwyr ysgol effeithiol fod ag arbenigedd mewn datrys problemau sy'n ymwneud â gwella dysgu myfyrwyr, sy'n cael eu llywio gan safbwynt 'meddwl systemau'. Mae'r fframwaith hefyd yn nodi bod angen pum gallu craidd i fod yn arweinydd ysgol effeithiols:

- **Gosod Nodau**: gallu gweithio gydag eraill i ddatblygu nodau CAMPUS strategol sy'n arwain at well addysgu a dysgu;
- **Alinio Adnoddau â Blaenoriaethau**: sicrhau bod dysgu ariannol, dynol, cwricwlwm, addysgu a dysgu proffesiynol ynghlwm wrth flaenoriaethau, gyda chyflawniad a lles myfyrwyr yn ffocws annatod;
- **Hyrwyddo Diwylliannau Dysgu Cydweithredol**: galluogi'r ysgol i gydweithio ag ysgolion a rhanddeiliaid ar draws yr ardal i gymryd rhan mewn dysgu ar y cyd;
- **Defnyddio Data**: modelu ymrwymiad i gasglu, dadansoddi a defnyddio data i nodi tueddiadau, cryfderau a meysydd i'w gwella er mwyn llywio'r gwaith o gynllunio gwelliannau;
- **Cymryd rhan mewn Sgyrsiau Dewr**: herio arfer a meithrin arloesedd drwy sgyrsiau i wrando ar randdeiliaid a chael a rhoi adborth, a fydd yn arwain at welliannau yng nghyflawniad a lles y myfyrwyr.

Darperir camau gweithredu y gall arweinwyr ysgolion gymryd rhan ynddynt a nodau i'w cyflawni yn *Fframwaith Arweinyddiaeth Ontario* i gynorthwyo arweinwyr i weithredu'r galluoedd a restrir uchod (eitem atodiad 1).

5.5. Mae angen i arweinwyr ysgolion gael eu cefnogi'n effeithiol gan arweinyddiaeth system ehangach, gan gynnwys ar lefel awdurdod lleol neu ranbarth ac ar lefel genedlaethol. Mae Singapore yn enghraifft o gymorth arweinyddiaeth effeithiol drwy ei system clwstwr ysgolion. Mae arweinwyr

ysgolion lleol yn cydweithio ag Uwcharolygwyr Clwstwr ac arweinwyr ysgolion o bob rhan o'r clwstwr ysgolion i feddwl yn feirniadol ac yn arloesol am wella ysgolion. Fel y trafodir yn ddiweddarach yn yr adran hon, mae datblygiad a hyfforddiant proffesiynol arweinwyr yn elfen bwysig o ran meithrin gallu'r system i arwain ysgolion yn effeithiol.

Fframwaith: Datblygu Fframwaith ar gyfer Gwerthuso

5.6. Derbynnir yn gyffredinol y dylai hunanwerthuso gael ei lywio gan fframwaith sy'n cyfleu'r canlyniadau a ddymunir a nodau clir ar gyfer datblygu arfer (Chapman a Sammons, 2013, t. 19). Dylai'r fframwaith hwn gael ei gynhyrchu mewn partneriaeth â'r ystod o randdeiliaid y mae hunanwerthuso ysgolion yn effeithio arnynt. Mae'r rhain yn cynnwys, er enghraifft, arweinwyr ysgol, athrawon, staff eraill yr ysgol, myfyrwyr, rhieni a'r gymuned ehangach sy'n ymwneud â'r ysgol. Mae fframwaith gwerthuso ysgolion yn cynnwys sail resymegol a'r egwyddorion sy'n sail i brosesau gwerthuso ysgolion. Dylid amlinellu rolau a chyfrifoldebau ac egluro'r berthynas rhwng gwahanol elfennau o werthuso ysgolion. Mae hyn nid yn unig yn grymuso ymarferwyr lleol, mae hefyd yn osgoi dryswch ac yn atal gwrthdaro rhwng gwahanol fathau o werthuso a rhanddeiliaid. Mae datblygu'r fframwaith mewn partneriaeth â rhanddeiliaid perthnasol yn gallu sicrhau consensws yn well hefyd yng ngwerth hunanwerthuso ysgolion, ymwybyddiaeth o'r hyn y mae'n ei olygu, a meithrin ymddiriedaeth ar draws y system. Gall hyn wella amlygrwydd ac effeithiolrwydd fframwaith datblygedig, gan y gall gweithwyr proffesiynol agos-i-ymarfer godi pryderon a materion dilys.

5.7. Yn Singapore, mae'r *Model Rhagoriaeth Ysgol* (SEM) wedi bod yn fodel hirsefydlog y gall ysgolion gynllunio eu cynlluniau gwella eu hunain ohono. Yn yr un modd, mae *Fframwaith Effeithiolrwydd Ysgolion K-12* yn Ontario yn llai rhagnodol, ac eto mae'n nodi dangosyddion sy'n seiliedig ar dystiolaeth ar gyfer ysgolion effeithiol yn yr un modd. Mae nifer llai o systemau gwerthuso, megis yn Estonia, yn rhoi mwy o ymreolaeth i ysgolion wrth ddatblygu eu fframwaith hunanwerthuso a gall hyn rymuso actorion lleol i fyfyrio ar ddiben eu hymarfer yn fwy personol a chymryd mwy o berchnogaeth ar y broses yn gyffredinol.

5.8. Mae tueddiadau polisi diweddar wedi gweld newid tuag at systemau atebolrwydd ysgolion datganoledig lle rhoddir lle i ysgolion weithredu o fewn canllawiau cenedlaethol ar gyfer gwerthuso. Gelwir hyn yn 'meta-werthuso', sy'n cynnwys cydgysylltu rhwng gwerthuso mewnol ac allanol a ategir yn aml gan fframwaith cyffredin. Yn nodweddiadol, mae hyn yn golygu bod arolygwyr allanol yn sicrhau ansawdd hunanwerthuso ysgolion. Gall datblygu fframwaith sicrhau bod gwahanol elfennau o werthuso ysgolion yn ddealladwy i'r ddwy ochr (Ehren et al, 2015). Wrth i gydnabyddiaeth o

bwysigrwydd penodoldeb i gyd-destun gynyddu mewn systemau addysg cenedlaethol, rhaid i fframweithiau hunanwerthuso hefyd alluogi amodau a blaenoriaethau lleol i gael eu hadlewyrchu mewn gweithdrefnau gwerthuso ysgolion. Mae'r graddau y mae fframwaith a chanllawiau hunanwerthuso'r ysgol yn cael eu cynhyrchu'n allanol neu'n fewnol yn dibynnu ar gyd-destunau gwleidyddol cenedlaethol a lleol. Er hynny, mae'n bwysig cydbwyso canllawiau cenedlaethol ar hunanwerthuso a gwella ysgolion â chamau gweithredu lleol mewn ysgolion er mwyn osgoi gwendidau fframweithiau system sy'n rhy gyfarwyddol, gan sicrhau'r cysondeb mwyaf posibl ar draws y system ysgolion ar yr un pryd.

System Gymorth Genedlaethol i Alluogi a Chymell Hunanwerthuso

5.9. Mae fframweithiau cenedlaethol yn un ffordd arwyddocaol y gellir cefnogi ysgolion i gymryd rhan mewn hunanwerthuso ysgolion. Mae tystiolaeth ymchwil ac astudiaethau achos gwlad a welwyd yn yr adolygiad hwn yn dangos bod yn rhaid i gymorth canolog anelu at *alluogi* a *chymell* hunanwerthuso a gwella ysgolion. Ymhlith y mecanweithiau galluogi mae fframweithiau cenedlaethol, deunyddiau ategol (e.e., *yr Hwb Gwella Cenedlaethol* yng Ngweriniaeth Iwerddon), gan roi digon o hyfforddiant i athrawon yn ystod addysg gychwynnol athrawon (AGA), a chymorth methodolegol parhaus. Mae seilwaith cenedlaethol sy'n darparu mynediad at ddata meincnod hygyrch, enghreifftiau o arfer da, synthesisau tystiolaeth, ac arolygon rhanddeiliaid cenedlaethol yn ffynonellau cymorth ychwanegol (Ehren, 2020). Er enghraifft, cyflwynodd Gweinyddiaeth Addysg ac Ymchwil Estonia arolygon boddhad rhanddeiliaid ar gyfer myfyrwyr, rhieni ac athrawon yn 2018 i ddeall pam, er gwaethaf perfformiad academaidd da iawn, fod boddhad yn parhau'n isel.[25] Gall ffynonellau data fel hyn alluogi ysgolion i ddefnyddio safbwyntiau a phrofiadau rhanddeiliaid i lywio gwelliannau i ysgolion, yn enwedig ar gyfer meysydd lle mae dulliau gwerthuso traddodiadol yn llai priodol (e.e., lles myfyrwyr).

5.10. Ar yr un pryd â galluogi ysgolion i gymryd rhan mewn hunanwerthuso, mae'n bwysig cymell ysgolion yn ddigonol i wneud hynny. Mewn rhai systemau, mae ysgolion wedi'u mandadu i gyflawni hunanwerthusiad ysgol. Mae ffyrdd amgen o gymell ysgolion i hunanwerthuso yn cynnwys gwobrwyo arfer da neu sefydliadu drwy gynnwys gweithwyr addysgol proffesiynol mewn datblygu polisi, eu cynnwys mewn AGA a meithrin gallu. Serch hynny, pwysig yw nodi, lle nad oes cymhellion cenedlaethol, megis hunanwerthuso gorfodol a deunyddiau ategol, yn bresennol, mai anaml y cyflawnir ymrwymiad eang i

[25] Gweler y ddolen ganlynol am ragor o wybodaeth: https://www.hm.ee/en/satisfaction-education.

hunanwerthuso parhaus. Lle rhoddir mwy o bwyslais ar hunanwerthusiad ysgolion eu hunain i ysgogi gwelliant mewn ysgolion, gall cymunedau dysgu proffesiynol cydweithredol fod yn un ffordd y gall y system sefydliadu gwelliant ysgol o'r gwaelod i fyny, a gefnogir yn allanol.

Diwylliant: Diwylliant a Chysylltiadau Ysgolion

5.11. Ni ellir cynnal hunanwerthusiad ysgol effeithiol heb dyfu diwylliant sy'n hyrwyddo datblygiad parhaus ac sy'n cydnabod gwerth y broses ynddi'i hun (Macbeath, 1999). Gyda'r defnydd, yn hanesyddol, o arolygiadau allanol ar gyfer gwerthuso ysgolion, mae gwelliant wedi'i rwystro gan ffocws ar yr ymarfer ei hun ac adrodd yn hytrach na datblygiad ysgol organig.

5.12. Er mwyn unioni hyn, rhaid i arweinwyr ysgol feithrin agwedd ddatblygiadol gynhwysol at weithdrefnau gwerthuso. Rhaid i'r agwedd hon ganolbwyntio ar broses a siwrnai gwella ysgolion yn hytrach na chyflawni canlyniadau arwahanol yn unig. Rhaid i arweinwyr ysgolion ymgorffori dull systematig o ddatrys problemau ac osgoi'r dull adrannol o ddatblygu, gan ddewis yn hytrach gofleidio meddylfryd systemau lle dangosir gwerthfawrogiad o ryng-gysylltedd gwahanol agweddau ar drefniadaeth ac arferion ysgolion (Ng, 2003). Rhaid cyplu hyn â diwylliant cynhwysol a democrataidd lle mae cydweithredu a defnyddio data yn gonglfeini i brosesau gwella ysgolion. Bydd hyn yn grymuso athrawon i gymryd rhan mewn ymarfer hunan-fyfyriol, dysgu ar y cyd, a'r defnydd parhaus o dystiolaeth yn eu hymarfer. Mae diwylliant ac ethos ysgol cynhwysol yn hanfodol i feithrin cyfranogiad effeithiol gan ddysgwyr ar draws bywyd yr ysgol ac wrth hunanwerthuso ysgol, yn arbennig (Education Scotland, 2018a).

5.13. Gall ymgorffori arferion, megis hunan-arsylwadau ac arsylwi rhwng cymheiriaid, mewn prosesau gwella ysgolion a datblygu athrawon annog barn briodol am weithgareddau gwerthuso, gan eu gweld fel prosesau dysgu yn hytrach na gweithgareddau sy'n canolbwyntio ar ddyfarnu cosb. Er enghraifft, dywedodd 85% o athrawon cynradd, uwchradd is ac uwchradd uwch yr EAU eu bod wedi ymgymryd â hunan-arsylwi neu arsylwi rhwng cymheiriaid fel rhan o drefniadau ysgol ffurfiol (OECD, 2020). Roedd Singapore ac Estonia hefyd yn uwch na chyfartaleddau gwlad TALIS ac OECD (49% a 45%, yn y drefn honno), gan nodi pwysigrwydd ysgogi diwylliannau dysgu brwd mewn ysgolion i feithrin hunanwerthuso.

5.14. Heb feithrin diwylliant sy'n gyson â gwerthuso ysgolion a myfyrio beirniadol, mae'n debygol y bydd y broses yn ddigysylltiad ag ymarfer ac yn cael ei hystyried yn fwy o arolygiad allanol o'r brig i lawr. Efallai mai dyma un rheswm

dros *Fframwaith Arweinyddiaeth Ontario*[26] yn rhoi cryn sylw i gyfrifoldebau arweinwyr ysgol am feithrin perthnasoedd ymddiriedus, consensws ynghylch gweledigaeth ysgol a rennir, a meithrin diwylliannau cydweithio rhwng ysgolion.

Llythrennedd Gwerthuso: Anghenion Datblygiad Proffesiynol Athrawon ac Arweinwyr Ysgol

5.15. Rhaid i weithwyr addysgol proffesiynol fod â'r offer priodol i gymryd rhan mewn gwerthusiad ysgol. Mae hyn yn golygu bod rhaid datblygu *llythrennedd gwerthuso*, sydd, ymhlith ei ddaliadau craidd, yn cynnwys cydnabod pwysigrwydd arferion ysgol sy'n seiliedig ar dystiolaeth. Mae Simons (2013) yn esbonio bod dros 40 mlynedd o lenyddiaeth hunanwerthuso ysgolion yn dangos bod yn rhaid i athrawon gael eu hyfforddi, o leiaf, mewn: (a) sefydlu meini prawf gwerthuso, (b) pennu ffiniau ar gyfer gweithdrefnau hunanwerthuso, (c) defnyddio dulliau a data priodol, (ch) dadansoddi a gwneud synnwyr o ddata, a (d) cyfathrebu ac ymgysylltu â rhanddeiliaid. At hynny, rhaid i actorion lleol feddu ar y sgiliau i symud o dystiolaeth i wybodaeth i weithredu priodol (Ehren, 2020).

5.16. Rhaid datblygu meithrin gallu yn genedlaethol ac yn lleol. Mae angen ei ledaenu ar draws sefydliadau a systemau, yn hytrach na'i ganoli o fewn un maes, adran neu unigolyn. Rhaid i ysgolion, ar y cyd â'r system addysg genedlaethol, gefnogi athrawon i ailfeddwl am eu harferion er mwyn atgyfnerthu arferion hunanwerthuso, ymchwil ac ymholi. Mae angen i hyn ymgorffori llythrennedd gwerthuso mewn AGA, datblygiad proffesiynol parhaus, ac ymarfer. Yn Singapore, darperir cyllid y llywodraeth ar gyfer datblygiad proffesiynol wedi'i dargedu at weithgareddau sy'n gysylltiedig â gwerthuso i arweinwyr ysgolion er mwyn llywio gallu i wella ysgolion. At hynny, yn Estonia, mae athrawon yn cael hyfforddiant arbenigol mewn cynllunio datblygu ysgolion i'w galluogi i ymgorffori egwyddorion gwella ysgolion mewn arferion arferol (OECD, 2013a). Gall rhwydweithiau cydweithredol cymheiriaid fod yn ffordd arall o annog gweithwyr addysgol proffesiynol i ddatblygu eu galluoedd mewn hunanwerthuso mewn amgylchedd colegol. Mae Estonia, Singapore a'r EAU ymhlith gwledydd sy'n arwain o ran cyfranogiad athrawon mewn rhwydweithiau datblygu proffesiynol, gan nodi o bosibl eu gwerth i systemau gwella ysgolion effeithiol (OECD, 2020).

5.17. Rhaid cefnogi arweinwyr ysgolion hefyd drwy arweiniad a chyfleoedd datblygiad proffesiynol. Yn Estonia, er enghraifft, mae cyrsiau hyfforddi arweinwyr ysgol ar gael i arweinwyr mewn gwahanol gyfnodau o'u gyrfa (t.

[26] I gael rhagor o wybodaeth, cyfeiriwch at: https://www.education-leadership-ontario.ca/application/files/8814/9452/4183/Ontario_Leadership_Framework_OLF.pdf.

14). Gellir cyflawni hyn drwy arweinwyr lleol sy'n dangos arfer effeithiol mewn hunanwerthuso ysgolion gan fabwysiadu rolau mentora a hyfforddi. Er enghraifft, yn achos Uwcharolygwyr Clwstwr yn Singapore yn cyfarfod yn rheolaidd ag arweinwyr ysgolion i'w cefnogi i ddatblygu amgylcheddau effeithiol ar gyfer gwella ysgolion. Gall ymgorffori arweinwyr ysgolion mewn prosesau arolygu allanol alluogi arweinwyr ysgolion i'r un graddau i ddod yn *llythrennog o ran gwerthuso*.[27]

5.18. Felly, mae sicrhau bod arweinwyr ysgolion, athrawon yn cael sylfaen gref o lythrennedd gwerthuso yn ystod hyfforddiant, sy'n cael ei ddatblygu ymhellach yn ystod datblygiad proffesiynol, yn sail i ddatblygu gallu hunanwerthuso ar draws y sefydliad a'r system.

Data: Defnyddio Gwahanol Fathau o Ddata

5.19. Wrth adeiladu llythrennedd gwerthuso, rhaid dangos gwerth arfer sy'n seiliedig ar dystiolaeth i weithwyr addysgol proffesiynol er mwyn sbarduno gwelliant mewn ysgolion. Fel rhan o brosesau hunanwerthuso ysgol, dylid casglu data i fonitro deilliannau a chynnydd tuag at dargedau penodol. Yn nodweddiadol, mae pwyslais ar ddata cyrhaeddiad myfyrwyr i fesur lefelau cyflawniad. Fodd bynnag, mae arfer gorau rhyngwladol yn dangos nad sgoriau profion safonedig, er eu bod yn bwysig, yw'r unig fath o ddata i'w gasglu ar gyfer hunanwerthuso. Dylid casglu data meintiol ac ansoddol yn unol â phriodoldeb pob un ar gyfer mynd i'r afael â chanlyniadau diffiniedig. Yn ddiweddar datblygwyd *PISA for Schools* gan yr OECD fel adnodd ychwanegol sydd ar gael i ysgolion unigol ledled y byd i ddefnyddio data asesu trylwyr ar gyfer gwella ysgolion.[28]

5.20. Fodd bynnag, darparu mynediad at ddata yw un elfen o alluogi'r defnydd o ddata mewn hunanwerthuso ysgolion. Rhaid i weithwyr addysgol proffesiynol fod â'r gallu i gydnabod pa mor berthnasol yw gwahanol ffynonellau data i wahanol feysydd ymarfer. Mae rhai dangosyddion yn fwy addas i gasglu data meintiol (e.e., cynnydd cyrhaeddiad), tra bod canlyniadau eraill yn cael eu gwerthuso'n fwy effeithiol gan ddefnyddio data ansoddol neu gyfuno'r ddau. Gall ffynonellau data a gesglir gynnwys data cyflawniad academaidd myfyrwyr, adborth myfyrwyr a rhieni o ymgynghoriadau, a data arolygu neu arsylwi gan gymheiriaid. Gall athrawon hefyd ymgorffori'r gwaith o gasglu data mewn ymarfer bob dydd, megis cymryd rhan mewn ymarfer myfyriol a defnyddio nodiadau ysgrifenedig.

5.21. Lle y bo'n briodol, gellir pennu canllawiau a/neu ofynion adrodd i sicrhau bod mathau penodol o ddata yn cael eu casglu a'u hadrodd yn ystod

---

[27] Ceir enghreifftiau o hyn eisoes yng ngwerthuso ysgolion Cymru drwy 'arolygwyr cymheiriaid'.
[28] Gweler y ddolen ganlynol am ragor o wybodaeth: http://www.oecd.org/PISA/pisa-for-schools/.

hunanwerthusiad ysgol. Er enghraifft, yng nghanllawiau Gweriniaeth Iwerddon, nodir y mathau o ddata y gall ysgolion eu defnyddio i fonitro perfformiad.

Galluogi a Chynnwys Safbwyntiau Beirniadol

5.22. Mae bod yn barod i dderbyn safbwyntiau beirniadol, ac allanol yn aml, ar drefniadaeth ac arferion ysgolion yn allu pwysig ar gyfer hunanwerthuso ysgol yn effeithiol (Mutch, 2013). Arolygiadau allanol o'r ysgol yw'r ffurf safonol ar feirniadaeth allanol. Mae'r rhain yn rhoi adborth diduedd ar arferion a phrosesau ysgolion a gallant wella atebolrwydd ac ymddiriedaeth yn y system gan randdeiliaid (e.e., rhieni). Mae system clwstwr ysgolion Singapore yn gyfrwng ar gyfer rhannu arfer gorau a'r defnydd o arweinwyr ysgol effeithiol, drwy uwch-arolygwyr clwstwr, fel ffrindiau beirniadol. Maent yn cysoni canllawiau cenedlaethol â gwella ysgolion yn lleol, ond hefyd yn cefnogi arweinwyr ysgolion i gyflawni eu cyfrifoldeb yn effeithiol.

5.23. Gall "cyfaill beirniadol" fod yn ffynhonnell arall o lais beirniadol i ysgol. Mae gan y rôl hon ystod o gyfrifoldebau posibl, gan gynnwys: (a) herio ehangder yr ymarfer hunanwerthuso, (b) hwyluso'r broses hunanwerthuso mewn cydweithrediad â'r ysgol, (c) gwrando ar syniadau a mewnwelediadau sy'n dod i'r amlwg ac annog meddwl mwy beirniadol ymhlith arweinwyr ac athrawon. Mae’n bwysig egluro sut mae'r ysgol yn ystyried rôl cyfaill beirniadol a ffiniau eu cyfrifoldebau ar ddechrau'r ymgysylltu er mwyn meithrin perthynas waith gadarnhaol. Mae cwmpas y rôl yn dibynnu ar gyd-destun yr ysgol a gallu'r ysgol i gynnal hunanwerthusiad. Mae Swaffield a MacBeath (2005) yn dadlau, lle mae ysgolion wedi adeiladu'r capasiti hwn yn wirfoddol, y gall cylch gwaith y rôl fod yn eang ac yn greadigol. I'r gwrthwyneb, lle mae hunanwerthuso a beirniadaeth allanol yn orfodol, gall y rôl fod yn destun gwleidyddoli mawr. Yn yr un modd, os oes diffyg parhad yn y berthynas rhwng cyfaill beirniadol a'r ysgol, ac os na wneir ymdrech i wrando ar yr ysgol a dysgu oddi wrthi, mae effeithiolrwydd y rôl yn lleihau.

Felly, gall galluogi lleisiau beirniadol i weithredu gydag ymreolaeth i feithrin perthynas gadarnhaol ag ysgolion ac ysgogi ysgolion yn ddeallusol wella atebolrwydd, cynaliadwyedd a gwerth y broses hunanwerthuso ar gyfer ysgol.

Rhanddeiliaid: Cymorth ac Ymgysylltu Allanol

5.24. Mae sicrhau bod yr holl randdeiliaid perthnasol i'r ysgol yn cymryd rhan ym mhroses hunanwerthuso'r ysgol yn thema gyffredin sy'n nodweddu'r astudiaethau achos cenedlaethol a gyflwynir ym Mhennod 4. Ar lefel yr ysgol, mae hyn yn golygu bod arweinwyr ysgolion yn annog cyfranogiad ymhlith: (a) bwrdd yr ymddiriedolwyr, (b) athrawon o wahanol adrannau a lefelau, gan gynnwys cynorthwywyr addysgu sy'n gallu cynnig mewnwelediadau agos i ymarfer, yn enwedig ar gyfer grwpiau myfyrwyr arbenigol; (c) myfyrwyr; (ch)

staff bugeiliol; a (d) staff cyfleusterau, megis y rhai sy'n ymwneud â darpariaeth arlwyo. Gall dwyn ynghyd yr amrywiaeth o safbwyntiau sydd ar gael o gymuned yr ysgol alluogi lefel ddyfnach o ddealltwriaeth a grymuso actorion sy'n rhan annatod o waith ysgolion (e.e., athrawon a myfyrwyr). Dylai rhanddeiliaid y tu allan i'r ysgol, ond sy'n rhan fawr iawn o'r gymuned (e.e., rhieni[29] a darparwyr gwasanaethau cymdeithasol) gael eu cynnwys yn y broses hunanwerthuso. O ystyried bod plant yn treulio llawer o amser y tu allan i'r ysgol, gall cynnwys rhieni mewn prosesau ysgol mewn ffordd ystyrlon (a) wneud rhieni'n rhanddeiliaid mewnol yn yr ysgol a (b) effeithio ar ymddygiad y tu allan i'r ysgol sy'n effeithio ar addysg. Ymhlith y strategaethau i feithrin cyfranogiad ymhlith rhieni anodd eu cyrraedd mae gweithredu dosbarthiadau rhianta, ymweliadau rhwng y cartref a'r ysgol, anfon deunydd mewn ieithoedd brodorol, a ffurfio partneriaeth â sefydliadau sy'n darparu gwasanaethau i rieni.

5.25. Mae meithrin amgylchedd cynhwysol, agored a democrataidd i alluogi gwahanol randdeiliaid i deimlo'n hyderus yn cyfrannu at hunanwerthuso ysgol yn gyfrifoldeb pwysig i arweinydd yr ysgol. Mae angen cefnogi rhai grwpiau i gymryd rhan mewn hunanwerthusiad ysgol, fel rhieni a myfyrwyr. I gydnabod hyn, mae rhai systemau wedi rhoi strwythurau ar waith i alluogi ysgolion i ymgysylltu â'r grwpiau rhanddeiliaid hyn. Er enghraifft, yn Estonia, mae arolygon boddhad wedi'u cyflwyno'n genedlaethol i sefydliadu'r broses o ofyn am safbwyntiau myfyrwyr, rhieni ac athrawon mewn hunanwerthusiad a gwella ysgolion a systemau. At hynny, mae adolygiad diweddar Education Scotland (2018a; 2018b) o *How Good is Our School?* yn canolbwyntio ar gyfranogiad dysgwyr, gan roi arweiniad i ysgolion a dysgwyr eu hunain ar sut i gynnwys dysgwyr yn y gwaith o gynllunio, casglu, dadansoddi ac adrodd ar hunanwerthusiad ysgol. Caiff hyn ei lywio gan *Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn* (CCUHP), yn enwedig hawl y plentyn i gael ei glywed (UNICEF, 1990).

5.26. Wrth ddod â gwahanol randdeiliaid at ei gilydd yn ystod hunanwerthusiad ysgol a sicrhau bod canfyddiadau, cynnydd a chanlyniadau datblygiad ysgol yn cael eu hadrodd iddynt yn barhaus, gellir cyflawni atebolrwydd a pherthnasoedd ymddiriedus yn fwy effeithiol. O ganlyniad, bydd arferion gwerthuso effeithiol, cysylltiadau ysgol, a diwylliant o ddysgu yn cael eu datblygu gan bawb.

Crynodeb

[29] Darperir enghreifftiau ychwanegol o sut mae rhanddeiliaid ysgol yn cymryd rhan mewn datblygu polisi a phrosesau gwerthuso ysgolion gan Ehren (2020), yn benodol y defnydd o dablau cylch chwarterol ar lefel genedlaethol yn yr Iseldiroedd a defnydd OFSTED o *Parentview* i gasglu adborth gan rieni o bob rhan o Loegr.

5.27. Mae'r llenyddiaeth ymchwil sy'n ymwneud â’r gwledydd astudiaeth achos yn dangos bod y canlynol yn alluogwyr pwysig ar gyfer hunanwerthuso ysgol yn effeithiol:

- Arweinwyr ysgol sy'n sicrhau bod digon o adnoddau'n cael eu dyrannu, bod cymuned yr ysgol gyfan yn rhan o'r broses, bod ystod eang o dystiolaeth yn cael ei chasglu a bod nodau CAMPUS yn dod i'r amlwg.
- Fframwaith canllawiau sydd wedi'i ddatblygu gyda rhanddeiliaid, gyda rhesymeg glir a rolau a chyfrifoldebau wedi'u dyrannu.
- Data meintiol yn cael ei wneud ar gael gan sefydliadau'r llywodraeth.
- Diwylliant ysgol sy'n canolbwyntio ar werthuso ar gyfer gwella ac nid i fodloni atebolrwydd allanol.
- Dysgu proffesiynol ar arfer sy'n seiliedig ar ymholiadau ar gyfer arweinwyr ac athrawon.
- Defnyddio ystod eang o dystiolaeth feintiol ac ansoddol.
- Cynnwys ystod eang o randdeiliaid gan gynnwys llywodraethwyr, athrawon, dysgwyr, staff cymorth, rhieni, sefydliadau cymunedol ac allanol.
- Dilysu allanol gan arolygwyr neu 'gyfeillion beirniadol'.

5.28. Fodd bynnag, mae'n bwysig cydnabod bod deinameg hunanwerthusiad ysgol yn dibynnu ar y cyd-destun cenedlaethol, gan gwmpasu delfrydau gwleidyddol, diwylliannol ac addysgol unigryw. Dylai Cymru, felly, geisio *dysgu* o'r dulliau hyn a pheidio â'u benthyg yn slafaidd, gan barchu'r cyd-destun y maent yn dod ohono.

6. Argymhellion

6.1. **Datblygu Fframwaith***:* Parhau i ddatblygu'r *Fframwaith ar gyfer Gwella Gwerthuso ac Atebolrwydd* a'r *Adnodd Gwerthuso a Gwella Cenedlaethol* (NEIR), gan dynnu oddi wrth yr holl randdeiliaid sy'n ymwneud â gwerthuso ysgolion, gan sicrhau bod digon o ymreolaeth yn cael ei rhoi i weithwyr proffesiynol ar lefel ysgol i ysgogi gwelliant mewn ysgolion.

6.2. **Arweinwyr Ysgol***:* Parhau â'r gwaith sydd ar y gweill ar hyn o bryd yn yr *Academi Genedlaethol Arweinyddiaeth Addysgol* i ddatblygu'r rhinweddau arwain sy'n angenrheidiol ar gyfer hunanwerthuso effeithiol mewn ysgolion. Dylai'r ddarpariaeth gwmpasu dulliau arwain priodol ar gyfer ysgolion sy'n gwella eu hunain, defnyddio a dadansoddi gwahanol fathau o ddata, a sut i feithrin diwylliannau ysgol effeithiol ar gyfer gwella ysgolion. Dylid lledaenu enghreifftiau o arwain effeithiol mewn ysgolion ar draws rhwydweithiau ymarferwyr a dylid eu cydnabod drwy strwythurau gwobrwyo a lleoli mewn timau arolygu allanol. Gall gosod arweinwyr ysgol effeithiol mewn timau arolygu allanol fod yn fodd o rannu arfer effeithiol ymhellach a darparu adborth mwy craff a pherthnasol i sbarduno gwelliant mewn ysgolion.

6.3. **Meithrin Gallu a Hyfforddiant***:* Cychwyn rhaglen genedlaethol o ddysgu proffesiynol proffesiynol ar gyfer gweithwyr addysgol proffesiynol yn ysgolion Cymru i ddysgu sut i addasu eu hymarfer yn y ffordd fwyaf effeithiol i gyfrannu at hunanwerthuso ysgolion. Yn rhan o'r gwaith hwn o feithrin gallu, dylai rhieni a dysgwyr yn yr un modd wybod pam mae hunanwerthuso ysgolion yn bwysig, am arwyddocâd eu rhan yn y broses hon, a sut y gallant gymryd rhan. Yn ogystal, dylai darparwyr addysg gychwynnol athrawon (AGA) barhau i ymgorffori cymwyseddau craidd bod yn broffesiwn sy'n ymgysylltu ag ymchwil mewn hyfforddiant athrawon i arfogi gweithlu addysgu'r dyfodol gyda'r sgiliau sydd eu hangen mewn system addysg sy'n gwella ei hun. Elfennau sylfaenol sydd eu hangen yw llythrennedd gwerthuso a data.

6.4. **Hunanwerthuso'r System:** Dylid rhoi gweithdrefnau ar waith i alluogi gwerthuso systemau a pholisïau gwerthuso ysgolion yn y dyfodol, yn fewnol ac yn allanol. Bydd cymell hunanfyfyrio beirniadol ym mhob rhan o'r system gwerthuso ysgolion, o ysgolion i lefelau'r llywodraeth a'r arolygiaeth genedlaethol, yn sicrhau y gellir creu system gynaliadwy o wella ysgolion *ac* atebolrwydd yng Nghymru. Bydd hyn yn gofyn am ethos hunan-wella ar draws y system, systemau coladu data sy'n olrhain perfformiad ar draws gwahanol feysydd gweithredu polisi, a dylai ennyn amrywiaeth eang o safbwyntiau rhanddeiliaid, yn enwedig barn arweinwyr ac athrawon ysgol.

7. Atodiadau

Eitem Atodiad 1: Fframwaith Arweinyddiaeth Lefel Ysgol Ontario

	Canlyniad	Cam Gweithredu Gofynnol
Gosod Cyfarwyddiadau	*Adeiladu gweledigaeth a rennir*	Sefydlu ymdeimlad cyffredinol o bwrpas ac ymrwymiad i weledigaeth a gwaith yr ysgol
		Meithrin dealltwriaeth o oblygiadau gweledigaeth yr ysgol ar gyfer addysgu yn yr ystafell ddosbarth
		Datblygu normau sefydliadol sy'n cefnogi bod yn agored i newid
		Lledaenu dealltwriaeth o'r berthynas rhwng gweledigaeth yr ysgol a blaenoriaethau taleithiol
	Nodi nodau penodol, tymor byr a rennir	Cyfleu nodau'r ysgol yn glir a hwyluso ymgysylltu â rhanddeiliaid wrth nodi nodau
		Meithrin consensws ymysg rhanddeiliaid am nodau'r ysgol
		Annog staff yn rheolaidd i werthuso eu cynnydd tuag at gyflawni nodau'r ysgol
		Annog staff i ddatblygu ac adolygu nodau unigol ar gyfer twf proffesiynol o bryd i'w gilydd
		Cyfeirio at nodau'r ysgol wrth gymryd rhan yn y broses o wneud penderfyniadau yn yr ysgol
	Creu disgwyliadau uchel	Bod â disgwyliadau uchel ar gyfer athrawon, myfyrwyr a chi'ch hun a'u hymgorffori'n bersonol
		Creu disgwyliadau uchel ymhlith staff ar gyfer myfyrwyr sy'n tangyflawni'n draddodiadol
		Annog staff i fod yn arloesol wrth helpu myfyrwyr i fodloni disgwyliadau

		Annog cyfrifoldeb staff am gyflawni gweledigaeth a nodau'r ysgol ar gyfer pob myfyriwr
	Cyfleu'r weledigaeth a'r nodau	Defnyddio cyfleoedd ffurfiol ac anffurfiol i esbonio gweledigaeth a nodau'r ysgol
		Dangos y defnydd dyddiol o weledigaeth a nodau'r ysgol o ddydd i ddydd
		Gwahodd rhanddeiliaid yn rheolaidd i drafod sut maen nhw'n hyrwyddo gweledigaeth a nodau'r ysgol
Meithrin Perthnasoedd a Datblygu Pobl	*Darparu cymorth a dangos ystyriaeth i staff ac aelodau unigol*	Cydnabod cyflawniadau aelodau unigol o staff a thrin yr holl staff yn deg
		Ystyried barn aelodau'r staff wrth gychwyn gweithredoedd sy'n effeithio arnynt
		Adeiladu ar anghenion ac arbenigedd unigryw aelodau unigol o staff ac ymateb iddynt
	Ysgogi twf yng ngalluoedd proffesiynol staff	Annog staff i fyfyrio ar yr hyn maen nhw'n ceisio'i gyflawni gyda myfyrwyr a sut
		Arwain trafodaethau am rinweddau cymharol arferion presennol ac amgen
		Herio staff i archwilio'n barhaus pa arferion sy'n cefnogi dysgu pob myfyriwr
		Hwyluso cyfleoedd i staff ddysgu oddi wrth ei gilydd
		Awgrymu syniadau newydd ar gyfer dysgu staff
		Annog staff i ddatblygu ac adolygu nodau twf proffesiynol a'u cysylltiad â nodau'r ysgol
		Annog staff i roi cynnig ar arfer newydd sy'n gyson â'u diddordebau a nodau'r ysgol
	Modelu gwerthoedd ac arferion yr ysgol	Bod yn weladwy iawn ac yn hygyrch i staff, rhieni a myfyrwyr

		Rhyngweithio'n aml ag athrawon, myfyrwyr a rhieni i hybu nodau'r ysgol
		Dangos pwysigrwydd dysgu parhaus drwy eich dysgu proffesiynol eich hun
		Ymgorffori gwerthoedd craidd yr ysgol a'i harferion
	Meithrin perthynas ymddiriedus gyda staff, myfyrwyr a rhieni ac yn eu plith	Gweithredu mewn ffyrdd sy'n adlewyrchu gwerthoedd a blaenoriaethau craidd yr ysgol yn gyson er mwyn sefydlu ymddiriedaeth
		Dangos parch at staff, myfyrwyr a rhieni trwy wrando a bod yn agored i'w syniadau
		Annog staff, myfyrwyr a rhieni i wrando ar syniadau ei gilydd
		Sefydlu normau ar gyfer dadl adeiladol am arfer gorau
		Annog yn bersonol a dangos parch, gofal ac ystyriaeth bersonol ymhlith pawb ac i bawb
	Sefydlu perthynas waith gynhyrchiol gyda chynrychiolwyr ffederasiynau athrawon	Cynnwys cynrychiolwyr mewn prosesau ar gyfer sefydlu nodau ar gyfer gwella ysgolion
		Annog cynrychiolwyr i roi'r wybodaeth ddiweddaraf i aelodau am waith partneriaeth
		Gweithio gyda chynrychiolwyr i weithredu darpariaethau llafur er mwyn cefnogi gwella ysgolion yn y ffordd orau
Datblygu'r Sefydliad i Gefnogi Arferion a Ddymunir	*Adeiladu diwylliannau cydweithredol a dosbarthu arweinyddiaeth*	Arddangos cydweithio yn eich gwaith eich hun
		Meithrin parch ac ymddiriedaeth rhwng y ddwy ochr ac ymhlith y rhai sy'n cydweithio
		Annog datblygiad cydweithredol prosesau sy'n gysylltiedig â chydweithio

		Datblygu nodau a rolau clir ar gyfer adeiladu a chynnal cymunedau dysgu proffesiynol
		Darparu adnoddau i gefnogi cydweithio
		Cynnwys staff yn y gwaith o gynllunio a gweithredu penderfyniadau a pholisïau pwysig yr ysgol
		Rhoi cyfleoedd arwain i staff a'u cefnogi wrth iddynt ymgymryd â'r cyfleoedd hyn
	Strwythuro'r sefydliad i hwyluso cydweithio	Creu amserlenni ar gyfer addysgu sy'n gwneud y mwyaf o amser ar dasg i fyfyrwyr
		Darparu cyfleoedd rheolaidd sy'n cefnogi athrawon i wella cyfarwyddyd ar y cyd
		Sefydlu strwythur o dimau a grwpiau amrywiol i gydweithio ar ddatrys problemau
		Dosbarthu arweinyddiaeth ar dasgau
		Cynnwys athrawon wrth wneud penderfyniadau sy'n effeithio ar eu gwaith cyfarwyddo
	Meithrin perthynas gynhyrchiol â theuluoedd a'r gymuned	Creu amgylchedd ysgol lle mae rhieni'n cael eu croesawu, eu parchu a'u gwerthfawrogi
		Dangos y math o arweinyddiaeth y gall rhieni ymddiried ynddi – hyderus, systematig a sylwgar
		Helpu i ddatblygu ymrwymiad staff i ymgysylltu â rhieni yn yr ysgol
		Gweithio gyda theuluoedd i ddarparu cymorth yn y cartref i gefnogi cyflawniad yn yr ysgol
		Annog staff i chwilio am safbwyntiau a phrofiadau myfyrwyr amrywiol ar gyfer gwella

		Annog staff i annog mwy a mabwysiadu barn eang am ymgysylltiad rhieni
		Helpu i gysylltu teuluoedd â'r rhwydwaith ehangach o wasanaethau cymdeithasol fel y bo'n briodol
	Cysylltu'r ysgol â'r amgylchedd ehangach	Datblygu a chynnal cysylltiadau ag eraill sy'n ymwneud ag addysg ar draws yr ardal
	Cynnal amgylchedd diogel ac iach	Cymryd camau i ddiogelu cyfleusterau ffisegol yr ysgol rhag tresbaswyr
		Sicrhau bod y cyfleuster ffisegol yn cael ei gynnal a'i gadw mewn cyflwr diogel, iach a deniadol
		Cyfathrebu safonau ar gyfer ymddygiad di-drais a chynnal y safonau hynny mewn ffordd gyfartal
		Grymuso staff yn yr ysgol i chwarae rhan arweinyddiaeth wrth hyrwyddo hinsawdd ysgol gadarnhaol
		Gweithredu a monitro arferion disgyblu yn briodol drwy'r ysgol gyfan
		Datblygu, gyda staff, brosesau i nodi a datrys gwrthdaro yn effeithlon ac effeithiol
		Darparu cyfleoedd i staff a myfyrwyr ddysgu am strategaethau effeithiol i ddatrys gwrthdaro
	Dyrannu adnoddau i gefnogi gweledigaeth a nodau'r ysgol	Rheoli prosesau cyllidebol effeithlon
		Dosbarthu adnoddau mewn ffyrdd sy'n cydredeg yn agos â blaenoriaethau gwella'r ysgol
		Sicrhau bod cyllid parhaus yn cael ei gyfeirio at flaenoriaethau gwella'r ysgol

		Sicrhau adnoddau yn ôl yr angen i gefnogi gwaith cyfarwyddo'r ysgol
		Ailystyried, pan fo angen, natur, swm ac aliniad adnoddau wrth i flaenoriaethau newid
		Sicrhau bod adnoddau'n destun goruchwylio ac atebolrwydd effeithiol i gefnogi blaenoriaethau
Gwella'r Rhaglen Gyfarwyddol	*Staffio'r rhaglen gyfarwyddol*	Recriwtio athrawon sydd â'r diddordeb a'r gallu i hyrwyddo gweledigaeth a nodau'r ysgol
		Cadw athrawon medrus drwy greu amgylchedd cefnogol, datblygiadol ac ymddiriedus
	Darparu cymorth cyfarwyddol	Mynd ati i oruchwylio'r rhaglen gyfarwyddol
		Cydlynu'r hyn a addysgir ar draws pynciau a graddau er mwyn osgoi gorgyffwrdd diangen
		Arsylwi ar gyfarwyddyd yn yr ystafell ddosbarth a rhoi adborth adeiladol i athrawon
		Darparu amser paratoi digonol i athrawon
		Rhoi cyngor i athrawon ar sut i ddatrys problemau yn yr ystafell ddosbarth
		Rhoi cyfle i athrawon arsylwi arfer effeithiol drwy adolygu ac arsylwi gan gymheiriaid
		Cymryd rhan gyda staff yn eu gwaith gwella cyfarwyddol
	Monitro cynnydd o ran dysgu myfyrwyr a gwella ysgolion	Cynorthwyo staff i ddeall pwysigrwydd asesu myfyrwyr ar gyfer dysgu, o ddysgu ac fel dysgu
		Cydweithio â staff yn ystod y broses o ddehongli data
		Defnyddio sawl ffynhonnell o dystiolaeth wrth ddadansoddi cynnydd myfyrwyr

		Rhoi blaenoriaeth i nodi'r myfyrwyr hynny sydd â'r angen mwyaf am gymorth ychwanegol
		Ymgorffori'r defnydd penodol o ddata wrth wneud penderfyniadau gwella ysgolion
		Archwilio tueddiadau mewn cyflawniad myfyrwyr dros amser wrth ddadansoddi dysgu myfyrwyr
		Casglu data ar gyflyrau'r ystafell ddosbarth a'r ysgol sy'n ganolbwynt i wella ysgolion
		Meithrin diwylliant lle mae defnydd effeithiol o ddata yn cael ei werthfawrogi (amser, cymorth, partneriaethau ag arbenigwyr)
	Clustogi staff rhag aflonyddu ar eu gwaith	Creu a gorfodi polisïau disgyblu cyson ar draws yr ysgol
		Lleihau aflonyddwch dyddiol ar amser cyfarwyddo yn yr ystafell ddosbarth
		Gweithredu gweithdrefn systematig ar gyfer penderfynu ar y ffordd orau o ymateb i fentrau allanol
		Datblygu, gyda staff, ganllawiau ar gyfer amser athrawon ar weithgareddau allanol a rhai nad ydynt yn gyfarwyddol
		Asesu'n rheolaidd gyfraniad yr holl weithgareddau y tu allan i'r ystafell ddosbarth at flaenoriaethau dysgu myfyrwyr
Sicrhau Atebolrwydd	*Meithrin ymdeimlad aelodau'r staff o atebolrwydd mewnol*	Cynnwys staff yn rheolaidd wrth ddadansoddi data o gynnydd dysgu myfyrwyr
		Mynnu defnyddio data o ansawdd uchel i lywio gwelliant yr ysgol a gwelliant cyfarwyddol
		Hyrwyddo cydgyfrifoldeb ac atebolrwydd am gyflawniad a lles myfyrwyr

		Helpu staff i wneud cysylltiadau rhwng nodau'r ysgol a nodau'r Weinyddiaeth Addysg
		Hunanasesu eu cyfraniadau eu hunain at gyflawniadau'r ysgol a cheisio adborth gan eraill
		Cymryd rhan weithredol yn eu gwerthusiad perfformiad eu hunain a gwneud gwelliannau priodol
	Ateb y galw am atebolrwydd allanol	Diffinio atebolrwydd ar gyfer staff unigol mewn termau y mae'r ddwy ochr wedi cytuno arnynt a'u gwerthuso
		Mesur a monitro effeithiolrwydd athrawon ac arweinwyr gan ddefnyddio data cyflawniad myfyrwyr
		Alinio targedau ysgol â thargedau bwrdd ysgol a thaleithiol
		Rhoi disgrifiad cywir o berfformiad yr ysgol i holl randdeiliaid yr ysgol
		Creu strwythur sefydliadol a systemau rheoli sy'n adlewyrchu gwerthoedd yr ysgol

Ffynhonnell: Wedi'i gymryd a'i addasu o Sefydliad Arweinyddiaeth Addysgol Ontario (2013)

Eitem Atodiad 2: Parthau Fframwaith Ansawdd ar gyfer Hunanwerthuso Ysgol a Gwerthuso Allanol

Meysydd	**Safonau**
Deilliannau Dysgwyr	Mae disgyblion yn mwynhau eu dysgu, yn cael eu cymell i ddysgu, ac yn disgwyl cyflawni fel dysgwyr
	Mae gan ddisgyblion yr wybodaeth a'r medrau angenrheidiol i'w deall eu hunain a'u perthnasoedd
	Mae'r disgyblion yn dangos yr wybodaeth, y medrau a'r ddealltwriaeth sy'n ofynnol gan y cwricwlwm cynradd i gyflawni'r amcanion dysgu a nodwyd ar gyfer y tymor a'r flwyddyn

Profiadau Dysgwyr	Mae disgyblion yn cymryd rhan yn bwrpasol mewn gweithgareddau dysgu ystyrlon
	Mae disgyblion yn tyfu fel dysgwyr trwy ryngweithio a phrofiadau parchus sy'n heriol ac yn gefnogol
	Mae disgyblion yn myfyrio ar eu cynnydd fel dysgwyr ac yn datblygu ymdeimlad o berchnogaeth a chyfrifoldeb am eu dysg
	Mae disgyblion yn cael cyfleoedd i ddatblygu'r medrau a'r agweddau sy'n angenrheidiol ar gyfer dysgu gydol oes
Arferion Unigol Athrawon	Mae gan yr athro/athrawes yr wybodaeth bynciol, yr wybodaeth addysgeg a'r sgiliau rheoli ystafell ddosbarth sy’n angenrheidiol
	Mae'r athro/athrawes yn dewis ac yn defnyddio arferion cynllunio, paratoi ac asesu sy'n datblygu dysgu disgyblion
	Mae'r athro/athrawes yn dewis ac yn defnyddio dulliau addysgu sy'n briodol i'r amcanion dysgu ac i anghenion dysgu disgyblion
	Mae'r athro/athrawes yn ymateb i anghenion dysgu unigol ac yn gwahaniaethu gweithgareddau addysgu a dysgu yn ôl yr angen
Arfer ar y Cyd/Cydweithredol Athrawon	Mae athrawon yn gwerthfawrogi ac yn cymryd rhan mewn datblygiad proffesiynol a chydweithio proffesiynol
	Mae athrawon yn gweithio gyda'i gilydd i ddyfeisio cyfleoedd dysgu i ddisgyblion ar draws y cwricwlwm a’r tu hwnt iddo
	Mae athrawon gyda'i gilydd yn datblygu ac yn gweithredu arferion asesu ffurfiannol a chrynodol cyson a dibynadwy
	Mae athrawon yn cyfrannu at feithrin gallu staff cyfan drwy rannu eu harbenigedd
Arwain Dysgu ac Addysgu	Mae arweinwyr ysgolion yn hyrwyddo diwylliant o wella, cydweithio, arloesi a chreadigrwydd mewn dysgu, addysgu ac asesu
	Mae arweinwyr ysgolion yn meithrin ymrwymiad i gynhwysiant, cyfle cyfartal a datblygiad cyfannol pob disgybl i reoli'r gwaith o gynllunio a gweithredu'r cwricwlwm
	Mae arweinwyr ysgolion yn meithrin datblygiad proffesiynol athrawon sy'n cyfoethogi dysgu athrawon a disgyblion
Rheoli'r Sefydliad	Mae arweinwyr ysgolion yn sefydlu amgylchedd dysgu trefnus, diogel ac iach, ac yn ei gynnal drwy gyfathrebu effeithiol
	Mae arweinwyr ysgolion yn rheoli adnoddau dynol, ffisegol ac ariannol yr ysgol er mwyn creu a chynnal sefydliad dysgu
	Mae arweinwyr ysgolion yn rheoli sefyllfaoedd heriol a chymhleth mewn modd sy'n dangos cydraddoldeb, tegwch a chyfiawnder
	Mae arweinwyr ysgolion yn datblygu a gweithredu system i hyrwyddo cyfrifoldeb ac atebolrwydd proffesiynol
Arwain Datblygiad Ysgol	Mae arweinwyr ysgolion yn cyfleu'r weledigaeth arweiniol ar gyfer yr ysgol ac yn arwain y broses o’i gwireddu

	Mae arweinwyr ysgolion yn arwain rhan yr ysgol mewn proses barhaus o hunanwerthuso
	Mae arweinwyr ysgolion yn adeiladu a chynnal perthynas â rhieni, gydag ysgolion eraill, a chyda'r gymuned ehangach
	Mae arweinwyr ysgolion yn rheoli, arwain a chyfryngu newid i ymateb i anghenion esblygol yr ysgol ac i newidiadau mewn addysg
Datblygu Gallu Arweinwyr	Mae arweinwyr ysgolion yn beirniadu eu harfer fel arweinwyr ac yn datblygu eu dealltwriaeth o arweinyddiaeth effeithiol a chynaliadwy
	Mae arweinwyr ysgolion yn grymuso staff i ymgymryd â rolau arwain a'u cyflawni
	Mae arweinwyr ysgolion yn hyrwyddo ac yn hwyluso datblygiad llais y disgybl, cyfranogiad disgyblion, ac arweinyddiaeth disgyblion i adeiladu rhwydweithiau proffesiynol gydag arweinwyr ysgolion eraill

Ffynhonnell: Cymerwyd o'r Adran Addysg (2016a)

Eitem Atodiad 3: Safon perfformiad yr EAU a'u dangosyddion ar gyfer gwerthuso ysgolion

Safonau Perfformiad	**Dangosyddion Perfformiad**	**Elfennau**
Cyflawniad Myfyrwyr	*Cyrhaeddiad*	Cyrhaeddiad fel y'i mesurir yn erbyn safonau cwricwlwm awdurdodedig a thrwyddedig
		Cyrhaeddiad fel y'i mesurir yn erbyn safonau rhyngwladol cenedlaethol a phriodol
		Gwybodaeth, sgiliau a dealltwriaeth, yn enwedig yn y pynciau allweddol
		Tueddiadau mewn cyrhaeddiad dros amser
	Cynnydd	Cynnydd myfyrwyr, gan gynnwys y rhai ag anghenion addysgol arbennig, yn erbyn eu mannau cychwyn a thros amser
		Cynnydd mewn gwersi
		Cynnydd gwahanol grwpiau o fyfyrwyr
	Sgiliau Dysgu	Rhan myfyrwyr yn eu dysgu eu hunain, a'u cyfrifoldeb amdano
		Rhyngweithio, cydweithio a sgiliau cyfathrebu myfyrwyr

		Cymhwyso dysgu i'r byd a gwneud cysylltiadau rhwng meysydd dysgu
		Arloesi, menter, ymholi, ymchwil, meddwl yn feirniadol a defnyddio technolegau dysgu
Datblygiad Personol a Chymdeithasol Myfyrwyr, a'u Sgiliau Arloesi	*Datblygiad Personol*	Agweddau
		Ymddygiad
		Perthnasoedd
		Mabwysiadu ffyrdd diogel ac iach o fyw
		Presenoldeb a phrydlondeb
	Dealltwriaeth o Werthoedd Islamaidd ac Ymwybyddiaeth o Werthoedd yr Emiraethau a'r Byd	Gwerthfawrogiad myfyrwyr o rôl a gwerthoedd Islam yng nghymdeithas yr EAU
		Parch at dreftadaeth a diwylliant yr EAU
		Deall a gwerthfawrogi eu diwylliannau eu hunain a diwylliannau eraill y byd
	Cyfrifoldeb Cymdeithasol a Sgiliau Arloesi	Cymryd rhan yn y gymuned, gwirfoddoli a chyfraniad cymdeithasol
		Moeseg gwaith, arloesedd, menter ac entrepreneuriaeth
		Ymwybyddiaeth a gweithredu amgylcheddol
Addysgu ac Asesu	*Addysgu ar gyfer Dysgu Effeithiol*	Gwybodaeth athrawon am eu pynciau a sut mae myfyrwyr yn eu dysgu
		Cynllunio gwersi, yr amgylchedd dysgu a'r defnydd o amser ac adnoddau
		Rhyngweithiadau rhwng athrawon a myfyrwyr gan gynnwys defnyddio cwestiynu a deialog
		Strategaethau addysgu i ddiwallu anghenion unigolion a grwpiau o fyfyrwyr
		Addysgu i ddatblygu sgiliau meddwl yn feirniadol, datrys problemau, arloesi a dysgu annibynnol
	Asesu	Prosesau asesu mewnol
		Meincnodi allanol, cenedlaethol a rhyngwladol
		Dadansoddi data asesu i fonitro cynnydd myfyrwyr
		Defnyddio gwybodaeth asesu i ddylanwadu ar addysgu, y cwricwlwm a chynnydd myfyrwyr
		Gwybodaeth athrawon am ddysgu myfyrwyr a'u cefnogaeth iddynt
Cwricwlwm		Rhesymeg, cydbwysedd a chydymffurfiaeth

	Cynllunio a Gweithredu'r Cwricwlwm	Parhad a dilyniant
		Dewisiadau cwricwlaidd
		Cysylltiadau trawsgwricwlaidd
		Adolygu a datblygu
	Addasu'r Cwricwlwm	Addasu'r cwricwlwm i ddiwallu anghenion pob grŵp o bob myfyriwr
		Gwella, menter ac arloesi
		Cysylltiadau â diwylliant yr Emiraethau a chymdeithas yr EAU
Amddiffyn Myfyrwyr, Gofalu Amdanynt, Eu Tywys a'u Cefnogi	*Diogelwch Iechyd, gan gynnwys Trefniadau ar gyfer Amddiffyn/Diogelu Plant*	Gofal, lles a diogelu myfyrwyr, gan gynnwys amddiffyn plant
		Trefniadau i sicrhau iechyd a diogelwch
		Ansawdd gwaith cynnal a chadw a chadw cofnodion
		Addasrwydd safleoedd a chyfleusterau ar gyfer pob myfyriwr, gan gynnwys y rhai ag anghenion addysgol arbennig
		Darparu ar gyfer ffyrdd diogel ac iach o fyw, a'u hyrwyddo
	Gofal a Chymorth	Perthnasoedd rhwng staff a myfyrwyr a rheoli ymddygiad
		Hyrwyddo a rheoli presenoldeb a phrydlondeb
		Adnabod myfyrwyr ag anghenion addysgol arbennig, a'r rhai sy'n ddawnus a/neu dalentog
		Cymorth i fyfyrwyr ag anghenion addysgol arbennig, a'r rhai sy'n ddawnus a/neu dalentog
		Arweiniad a chymorth i bob myfyriwr
Arwain a Rheoli	*Effeithiolrwydd Arweinyddiaeth*	Gweledigaeth a chyfeiriad
		Arweinyddiaeth addysgol
		Perthnasoedd a chyfathrebu
		Y gallu i arloesi a gwella
		Yr effaith ar berfformiad a safonau ysgol ac atebolrwydd amdanynt
	Hunanwerthuso a Chynllunio Gwella	Prosesau ar gyfer hunanwerthuso ysgolion
		Monitro a gwerthuso addysgu a dysgu mewn perthynas â chyflawniad myfyrwyr
		Prosesau ac effaith cynllunio gwella ysgolion
		Gwelliant dros amser
		Cynnwys rhieni

	Partneriaethau â Rhieni a'r Gymuned	Cyfathrebu
		Adrodd
		Partneriaethau cymunedol, cenedlaethol a rhyngwladol perthnasol
	Llywodraethu	Cynnwys rhieni a rhanddeiliaid eraill a'r effaith ar y broses o wneud penderfyniadau
		Sicrhau atebolrwydd am weithredoedd a chanlyniadau'r ysgol
		Dylanwadu ar berfformiad yr ysgol a'r cyfrifoldeb amdano
	Rheoli, Staffio, Cyfleusterau ac Adnoddau	Rheoli bywyd yr ysgol o ddydd i ddydd
		Digonolrwydd, defnydd a datblygiad staff sydd â chymwysterau addas i wneud y gorau o gyflawniadau myfyrwyr
		Priodoldeb y safle a'r amgylchedd dysgu i hyrwyddo cyflawniadau myfyrwyr
		Perthnasedd ac ystod yr adnoddau ar gyfer addysgu a dysgu effeithiol

Eitem Atodiad 4: Astudiaeth achos hunanwerthuso ysgol yn y Ffindir

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol: *Ysgol Gyfun Uchaf Tikkakoshi*
(Wedi'i gymryd a'i addasu o Voogt, 2005)

Ynglŷn â'r Ysgol

Mae gan Ysgol Tikkakoshi, sef ysgol uwchradd gyfun uwch wledig yng nghanol y Ffindir, 278 o fyfyrwyr a 31 o athrawon. Mae ei myfyrwyr yn amrywiol yn economaidd-gymdeithasol, yn bennaf o darddiad Ffinnaidd, ac nid ydynt yn uchel nac yn isel eu cyflawniad.

Y Broses Hunanwerthuso

Myfyriwr

Yn ysgol Tikkakoshi, mae hunanasesu myfyrwyr ysgol yn ceisio adlewyrchu anghenion datblygu myfyrwyr, sy'n golygu nad perfformiad myfyrwyr yw'r unig offeryn a ddefnyddir gan fyfyrwyr. Defnyddir adroddiadau cwrs hefyd, sy'n ei gwneud yn ofynnol i fyfyrwyr bennu eu gradd pwnc ddisgwyliedig, asesu eu harferion astudio, a'u cyfranogiad yn ystod gwersi. Defnyddir maen prawf marcio cyffredin a phan fydd myfyrwyr wedi penderfynu ar eu gradd, maent yn cael eu gradd a asesir gan athrawon. Os yw'n wahanol, mae'r myfyriwr a'r athro/athrawes yn cyfarfod i drafod hyn, ond prin y bydd hyn yn digwydd. Mae adroddiad y cwrs yn cynnwys asesiadau blaenorol hefyd i alluogi myfyrwyr, athrawon a rhieni i ddehongli cynnydd yn hawdd. Os yw adroddiad y cwrs yn nodi meysydd i'w gwella, mae'n ofynnol i fyfyrwyr drafod cymorth ychwanegol gydag athrawon.

Athrawon

Mae'n ofynnol i athrawon ganiatáu i fyfyrwyr werthuso eu gwersi o leiaf unwaith y flwyddyn, ac eto yn ymarferol mae hyn yn digwydd yn llawer amlach o ystyried y pwyslais yn ysgol Tikkakoshi ar ddysgu a datblygu cyfannol. Mae athrawon yn defnyddio hyn fel cyfle am ddatblygiad proffesiynol hunangyfeiriedig.

Ysgol

Mabwysiedir dull amlweddog o hunanwerthuso gan ddefnyddio prosesau gwerthuso rheolaidd a chymryd rhan mewn asesiadau cenedlaethol lle bo hynny'n bosibl er mwyn cymharu ag ysgolion eraill. Mae ysgol Tikkakoshi yn cynnal arolwg cynhwysfawr bob tair blynedd gan ofyn am adborth gan fyfyrwyr, rhieni ac athrawon. Mae'r cwnselydd myfyrwyr hefyd yn cynnal arolygon ar faterion dethol yn flynyddol. Er mwyn atgyfnerthu pwysigrwydd dull gwerthuso'r ysgol, mae'r pennaeth yn trafod hyn yn rheolaidd gyda gwahanol randdeiliaid, gan ganolbwyntio ar brosesau dysgu a gweithdrefnau a chanlyniadau gwerthuso.

Amodau Allweddol

1. *Diwylliant yr ysgol*: pwysleisiodd y pennaeth arwyddocâd adeiladu amgylchedd dysgu ar draws gwahanol actorion a lefelau, lle mae'r holl randdeiliaid yn gwybod beth yw eu cyfrifoldebau.
2. *Gweledigaeth glir*: ar ddatblygu'r ysgol Roedd egwyddorion allweddol yn cynnwys: (a) cyfathrebu rhwng pawb sy'n ymwneud â'r ysgol, (b) gwneud penderfyniadau ar y cyd, (c) newid cynyddrannol, ac (ch) atebion syml a rhesymegol.
3. *Amgylchedd dysgu*: cyflwynir cyrsiau modiwlaidd yn hytrach na chyrsiau blwyddyn o hyd i alluogi myfyrwyr ac athrawon i gael llai o ymrwymiadau dysgu a rhai mwy dwys.

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol: *Ysgol Gyfun Uchaf Tikkakoshi*

(Wedi'i gymryd a'i addasu o Voogt, 2005)

Ynglŷn â'r Ysgol

Mae gan Ysgol Tikkakoshi, sef ysgol uwchradd gyfun uwch wledig yng nghanol y Ffindir, 278 o fyfyrwyr a 31 o athrawon. Mae ei myfyrwyr yn amrywiol yn economaidd-gymdeithasol, yn bennaf o darddiad Ffinnaidd, ac nid ydynt yn uchel nac yn isel eu cyflawniad.

Y Broses Hunanwerthuso

Myfyriwr

Yn ysgol Tikkakoshi, mae hunanasesu myfyrwyr ysgol yn ceisio adlewyrchu anghenion datblygu myfyrwyr, sy'n golygu nad perfformiad myfyrwyr yw'r unig offeryn a ddefnyddir gan fyfyrwyr. Defnyddir adroddiadau cwrs hefyd, sy'n ei gwneud yn ofynnol i fyfyrwyr bennu eu gradd pwnc ddisgwyliedig, asesu eu harferion astudio, a'u cyfranogiad yn ystod gwersi. Defnyddir maen prawf marcio cyffredin a phan fydd myfyrwyr wedi penderfynu ar eu gradd, maent yn cael eu gradd a asesir gan athrawon. Os yw'n wahanol, mae'r myfyriwr a'r athro/athrawes yn cyfarfod i drafod hyn, ond prin y bydd hyn yn digwydd. Mae adroddiad y cwrs yn cynnwys asesiadau blaenorol hefyd i alluogi myfyrwyr, athrawon a rhieni i ddehongli cynnydd yn hawdd. Os yw adroddiad y cwrs yn nodi meysydd i'w gwella, mae'n ofynnol i fyfyrwyr drafod cymorth ychwanegol gydag athrawon.

Athrawon

Mae'n ofynnol i athrawon ganiatáu i fyfyrwyr werthuso eu gwersi o leiaf unwaith y flwyddyn, ac eto yn ymarferol mae hyn yn digwydd yn llawer amlach o ystyried y pwyslais yn ysgol Tikkakoshi ar ddysgu a datblygu cyfannol. Mae athrawon yn defnyddio hyn fel cyfle am ddatblygiad proffesiynol hunangyfeiriedig.

Ysgol

Mabwysiedir dull amlweddog o hunanwerthuso gan ddefnyddio prosesau gwerthuso rheolaidd a chymryd rhan mewn asesiadau cenedlaethol lle bo hynny'n bosibl er mwyn cymharu ag ysgolion eraill. Mae ysgol Tikkakoshi yn cynnal arolwg cynhwysfawr bob tair blynedd gan ofyn am adborth gan fyfyrwyr, rhieni ac athrawon. Mae'r cwnselydd myfyrwyr hefyd yn cynnal arolygon ar faterion dethol yn flynyddol. Er mwyn atgyfnerthu pwysigrwydd dull gwerthuso'r ysgol, mae'r pennaeth yn trafod hyn yn rheolaidd gyda gwahanol randdeiliaid, gan ganolbwyntio ar brosesau dysgu a gweithdrefnau a chanlyniadau gwerthuso.

Amodau Allweddol

1. *Diwylliant yr ysgol*: pwysleisiodd y pennaeth arwyddocâd adeiladu amgylchedd dysgu ar draws gwahanol actorion a lefelau, lle mae'r holl randdeiliaid yn gwybod beth yw eu cyfrifoldebau.

2. *Gweledigaeth glir*: ar ddatblygu'r ysgol Roedd egwyddorion allweddol yn cynnwys: (a) cyfathrebu rhwng pawb sy'n ymwneud â'r ysgol, (b) gwneud penderfyniadau ar y cyd, (c) newid cynyddrannol, ac (ch) atebion syml a rhesymegol.
3. *Amgylchedd dysgu*: cyflwynir cyrsiau modiwlaidd yn hytrach na chyrsiau blwyddyn o hyd i alluogi myfyrwyr ac athrawon i gael llai o ymrwymiadau dysgu a rhai mwy dwys.
4. *Amgylchedd yr ystafell ddosbarth*: Mae staff bugeiliol yn cynnig grwpiau dosbarth sefydlog o ryw 20 o fyfyrwyr yn seiliedig ar anghenion dysgu myfyrwyr, nid lefel perfformiad, lle mae myfyrwyr yn treulio dwy ran o dair o wersi wythnosol. Mae grwpiau ac athrawon yn aros gyda'i gilydd am dair blynedd.

Eitem Atodiad 5: Astudiaeth achos hunanwerthuso ysgol yng Ngweriniaeth Iwerddon

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:
Ysgol Genedlaethol St Oliver Plunkett, Killina
(Ffynhonnell: Ysgol Genedlaethol Killina, 2018)

Ynglŷn â'r Ysgol:
Mae Ysgol Genedlaethol St Oliver Plunkett yn ysgol wledig, gymysg, aml-radd yn Carbury, Co. Kildare sy'n hyrwyddo Ethos Catholig o ddatblygiad cyfannol. Mae gan yr ysgol bedwar athro dosbarth prif ffrwd ac un athro addysg arbennig. Mae yno bedair ystafell ddosbarth i gyd, ystafell cymorth dysgu, ardal chwarae darmac fawr, gardd ysgol, a chae pêl-droed.

Y Broses Hunanwerthuso:
Darperir gwybodaeth am yr hunanwerthusiad ar wefan yr ysgol. Roedd yr ymarfer hunanarfarnu diweddaraf yn canolbwyntio ar arferion addysgu a dysgu ar draws y cwricwlwm, gan gynnwys addysgu Gwyddeleg. Nod yr ysgol oedd canfod ansawdd yr addysgu a'r dysgu yn yr ysgol gan fyfyrio ar y *Cwricwlwm Cynradd* a safbwyntiau rhanddeiliaid ar hyn. Roedd dulliau casglu data yn cynnwys: (a) arolwg myfyrwyr a grwpiau ffocws, (b) arolwg rhieni, (c) arolygon staff a thrafodaeth. Mae'r ysgol hefyd yn asesu myfyrwyr yn ffurfiol ac yn anffurfiol yn rheolaidd ac mae ganddi lawer o bwyllgorau myfyrwyr i alluogi adborth myfyrwyr. Adroddodd yr ysgol ganfyddiadau cryno o'i hunanwerthusiad ar-lein, gan esbonio pa feysydd i'w gwella a nodwyd a sut yr ymdrinnir â hwy.

Canfyddiadau
- Mae myfyrwyr yn teimlo'n hapus yn dod i'r ysgol ac mae hyn yn hyrwyddo ymgysylltiad yn y broses ddysgu.
- Mae'r ysgol yn hyrwyddo darllen yn dda ac mae cyfathrebu rhwng y cartref a'r ysgol mewn perthynas â darllen yn dda iawn. Dangosodd myfyrwyr rugldeb darllen da iawn ac roeddent yn mwynhau siarad am yr hyn yr oeddent wedi'i ddarllen.
- Mae myfyrwyr yn mwynhau gwersi mathemateg ac yn cael cynnig amrywiaeth o ffyrdd i ymgysylltu â'r cwricwlwm mewn ffordd ddiddorol a rhyngweithiol. Roedd asesiadau mathemateg rheolaidd yn cael eu defnyddio'n dda i hyrwyddo ymyrraeth gynnar lle mae myfyrwyr yn ei chael hi'n anodd.
- Mae myfyrwyr ag anghenion cymorth dysgu ychwanegol yn cael eu cefnogi'n dda i gael at y cwricwlwm.
- Anogir llais myfyrwyr yn yr ysgol a rhoddir cyfleoedd i fyfyrwyr gymryd cyfrifoldeb a datblygu'n gyfannol (e.e., pwyllgorau, cynghorau, rolau arwain).
- Mae adborth rhieni yn gadarnhaol iawn.
- Ni roddwyd digon o bwyslais ar *Gaeilge Neamhfhóirmiúil* (*Gaeilge* anffurfiol) ar draws yr ysgol.

Camau Gweithredu
Canolbwyntiwyd ar wella'r ddarpariaeth *Gaeilge* wrth lunio meysydd i'w gwella. Nod yr ysgol oedd:
- Cynyddu cymhelliant myfyrwyr a chyfleoedd i ddefnyddio *Teanga Ó Bhéal i nGaeilge* (Gwyddeleg Llafar) ar draws y cwricwlwm, gan gynnwys mewn gwersi Addysg Gorfforol, sgyrsiau achlysurol, ar draws ystod o weithgareddau ysgol, a thrwy ddysgu cydweithredol.
- Darparu datblygiad proffesiynol o ran sut i wella safon *Gaeilge* yn effeithiol ar draws yr ysgol.
- Cefnogi rhieni'n well i gefnogi plant i ddysgu *Gaeilge*, gan gynnwys cyfleu nifer o adnoddau ar-lein hygyrch a thechnolegau dysgu ar wefan yr ysgol i alluogi rhieni i gynorthwyo myfyrwyr i ddysgu gartref.

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:

Ysgol Genedlaethol St Oliver Plunkett, Killina

(Ffynhonnell: Ysgol Genedlaethol Killina, 2018)

Ynglŷn â'r Ysgol:
Mae Ysgol Genedlaethol St Oliver Plunkett yn ysgol wledig, gymysg, aml-radd yn Carbury, Co. Kildare sy'n hyrwyddo Ethos Catholig o ddatblygiad cyfannol. Mae gan yr ysgol bedwar athro dosbarth prif ffrwd ac un athro addysg arbennig. Mae yno bedair ystafell ddosbarth i gyd, ystafell cymorth dysgu, ardal chwarae darmac fawr, gardd ysgol, a chae pêl-droed.

Y Broses Hunanwerthuso:
Darperir gwybodaeth am yr hunanwerthusiad ar wefan yr ysgol. Roedd yr ymarfer hunanarfarnu diweddaraf yn canolbwyntio ar arferion addysgu a dysgu ar draws y cwricwlwm, gan gynnwys addysgu Gwyddeleg. Nod yr ysgol oedd canfod ansawdd yr addysgu a'r dysgu yn yr ysgol gan fyfyrio ar y *Cwricwlwm Cynradd* a safbwyntiau rhanddeiliaid ar hyn. Roedd dulliau casglu data yn cynnwys: (a) arolwg myfyrwyr a grwpiau ffocws, (b) arolwg rhieni, (c) arolygon staff a thrafodaeth. Mae'r ysgol hefyd yn asesu myfyrwyr yn ffurfiol ac yn anffurfiol yn rheolaidd ac mae ganddi lawer o bwyllgorau myfyrwyr i alluogi adborth myfyrwyr. Adroddodd yr ysgol ganfyddiadau cryno o'i hunanwerthusiad ar-lein, gan esbonio pa feysydd i'w gwella a nodwyd a sut yr ymdrinnir â hwy.

Canfyddiadau

- Mae myfyrwyr yn teimlo'n hapus yn dod i'r ysgol ac mae hyn yn hyrwyddo ymgysylltiad yn y broses ddysgu.
- Mae'r ysgol yn hyrwyddo darllen yn dda ac mae cyfathrebu rhwng y cartref a'r ysgol mewn perthynas â darllen yn dda iawn. Dangosodd myfyrwyr rugldER darllen da iawn ac roeddent yn mwynhau siarad am yr hyn yr oeddent wedi'i ddarllen.
- Mae myfyrwyr yn mwynhau gwersi mathemateg ac yn cael cynnig amrywiaeth o ffyrdd i ymgysylltu â'r cwricwlwm mewn ffordd ddiddorol a rhyngweithiol. Roedd asesiadau mathemateg rheolaidd yn cael eu defnyddio'n dda i hyrwyddo ymyrraeth gynnar lle mae myfyrwyr yn ei chael hi'n anodd.
- Mae myfyrwyr ag anghenion cymorth dysgu ychwanegol yn cael eu cefnogi'n dda i gael at y cwricwlwm.
- Anogir llais myfyrwyr yn yr ysgol a rhoddir cyfleoedd i fyfyrwyr gymryd cyfrifoldeb a datblygu'n gyfannol (e.e., pwyllgorau, cynghorau, rolau arwain).
- Mae adborth rhieni yn gadarnhaol iawn.
- Ni roddwyd digon o bwyslais ar *Gaeilge Neamhfhóirmiúil* (*Gaeilge* anffurfiol) ar draws yr ysgol.

Camau Gweithredu
Canolbwyntiwyd ar wella’r ddarpariaeth *Gaeilge* wrth lunio meysydd i'w gwella. Nod yr ysgol oedd:

- Cynyddu cymhelliant myfyrwyr a chyfleoedd i ddefnyddio *Teanga Ó Bhéal i nGaeilge* (Gwyddeleg Llafar) ar draws y cwricwlwm, gan gynnwys mewn

gwersi Addysg Gorfforol, sgyrsiau achlysurol, ar draws ystod o weithgareddau ysgol, a thrwy ddysgu cydweithredol.

- Darparu datblygiad proffesiynol o ran sut i wella safon *Gaeilge* yn effeithiol ar draws yr ysgol.
- Cefnogi rhieni'n well i gefnogi plant i ddysgu *Gaeilge*, gan gynnwys cyfleu nifer o adnoddau ar-lein hygyrch a thechnolegau dysgu ar wefan yr ysgol i alluogi rhieni i gynorthwyo myfyrwyr i ddysgu gartref.

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:
Hunanwerthuso a Chynllunio Gwelliant Ysgol Genedlaethol St Francis
(Ffynhonnell: Ysgol Genedlaethol St Francis, 2021)

Ynglŷn â'r Ysgol
Mae ysgol genedlaethol St Francis yn ysgol gynradd Gatholig fertigol, gymysg gyda llai na 200 o ddisgyblion a 10 aelod o staff addysgu a/neu staff cymorth. Mewn mathemateg, mae myfyrwyr yn cwblhau prawf safonedig Sigma-T.

Y Broses Hunanwerthuso
Yn ystod blwyddyn academaidd 2012/13, cynhaliodd ysgol genedlaethol St Francis hunanwerthusiad o addysgu a dysgu mewn rhifedd. Casglwyd data ar brosesau addysgu a dysgu yn yr ysgol a dadansoddwyd data arolwg ar safbwyntiau plant a rhieni. Dadansoddwyd sgoriau profion myfyrwyr hefyd. Cynhyrchwyd crynodeb o'r broses hunanwerthuso, yn cynnwys ei ffocws, cyd-destun yr ysgol, canfyddiadau ar gryfderau ysgolion a meysydd i'w gwella, a gofynion deddfwriaethol sy'n cael sylw gan yr ysgol. Cafodd *Cynllun Gwella Rhifedd* atodol ei greu yn manylu ar gamau gweithredu ar gyfer gwella'r ysgol ym maes addysgu a dysgu rhifedd.

Canfyddiadau
Cynhyrchodd *Adroddiad Rhifedd Ysgol Genedlaethol St Francis 2013-2014* ganfyddiadau yn canolbwyntio ar y canlynol:

Perfformiad Disgyblion
Dangosodd data sgoriau prawf safonedig Sigma-T cyfartalog o 7 ar draws yr ysgol, sy'n dangos tuedd o welliant ers 2010.

Safbwyntiau Disgyblion
Roedd ymatebion i holiaduron disgyblion yn nodi agwedd gadarnhaol yn gyffredinol tuag at addysgu a dysgu mathemateg, gyda'r rhan fwyaf o'r myfyrwyr yn dweud eu bod yn mwynhau gweithgareddau mewn grŵp. Dim ond lleiafrif bach a ddywedodd eu bod yn teimlo'n "ofnus" wrth astudio mathemateg, tra bod bron i hanner y myfyrwyr yn teimlo "diddordeb", traean yn teimlo eu bod yn cael eu "herio", a nifer llai yn teimlo'n "eiddgar" neu'n "gyffrous". Dywedodd hanner y disgyblion a arolygwyd eu bod yn teimlo'n dda am ddatrys problemau a theimlai traean nad oeddent yn dda yn y llinyn rhifedd hwn.

Safbwyntiau Rhieni
Roedd adborth rhieni yn adleisio adborth myfyrwyr ar ddatrys problemau, gan adrodd am anhawster wrth gymhwyso cysyniadau a ddysgwyd i sefyllfaoedd datrys problemau. Fodd bynnag, roedd rhieni'n gadarnhaol ynglŷn â'r ffordd y caiff mathemateg ei haddysgu yn yr ysgol a mynegodd llawer ddiddordeb mewn cael eu

Eitem Atodiad 6: Astudiaeth achos hunanwerthuso ysgol yng Ngweriniaeth Iwerddon

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:

Hunanwerthuso a Chynllunio Gwelliant Ysgol Genedlaethol St Francis

(Ffynhonnell: Ysgol Genedlaethol St Francis, 2021)

Ynglŷn â'r Ysgol

Mae ysgol genedlaethol St Francis yn ysgol gynradd Gatholig fertigol, gymysg gyda llai na 200 o ddisgyblion a 10 aelod o staff addysgu a/neu staff cymorth. Mewn mathemateg, mae myfyrwyr yn cwblhau prawf safonedig Sigma-T.

Y Broses Hunanwerthuso

Yn ystod blwyddyn academaidd 2012/13, cynhaliodd ysgol genedlaethol St Francis hunanwerthusiad o addysgu a dysgu mewn rhifedd. Casglwyd data ar brosesau addysgu a dysgu yn yr ysgol a dadansoddwyd data arolwg ar safbwyntiau plant a rhieni. Dadansoddwyd sgoriau profion myfyrwyr hefyd. Cynhyrchwyd crynodeb o'r broses hunanwerthuso, yn cynnwys ei ffocws, cyd-destun yr ysgol, canfyddiadau ar gryfderau ysgolion a meysydd i'w gwella, a gofynion deddfwriaethol sy'n cael sylw gan yr ysgol. Cafodd *Cynllun Gwella Rhifedd* atodol ei greu yn manylu ar gamau gweithredu ar gyfer gwella'r ysgol ym maes addysgu a dysgu rhifedd.

Canfyddiadau

Cynhyrchodd *Adroddiad Rhifedd Ysgol Genedlaethol St Francis 2013-2014* ganfyddiadau yn canolbwyntio ar y canlynol:

Perfformiad Disgyblion

Dangosodd data sgoriau prawf safonedig Sigma-T cyfartalog o 7 ar draws yr ysgol, sy'n dangos tuedd o welliant ers 2010.

Safbwyntiau Disgyblion

Roedd ymatebion i holiaduron disgyblion yn nodi agwedd gadarnhaol yn gyffredinol tuag at addysgu a dysgu mathemateg, gyda'r rhan fwyaf o'r myfyrwyr yn dweud eu bod yn mwynhau gweithgareddau mewn grŵp. Dim ond lleiafrif bach a ddywedodd eu bod yn teimlo'n "ofnus" wrth astudio mathemateg, tra bod bron i hanner y myfyrwyr yn teimlo "diddordeb", traean yn teimlo eu bod yn cael eu "herio", a nifer llai yn teimlo'n "eiddgar" neu'n "gyffrous". Dywedodd hanner y disgyblion a arolygwyd eu bod yn teimlo'n dda am ddatrys problemau a theimlai traean nad oeddent yn dda yn y llinyn rhifedd hwn.

Safbwyntiau Rhieni

Roedd adborth rhieni yn adleisio adborth myfyrwyr ar ddatrys problemau, gan adrodd am anhawster wrth gymhwyso cysyniadau a ddysgwyd i sefyllfaoedd datrys problemau. Fodd bynnag, roedd rhieni'n gadarnhaol ynglŷn â'r ffordd y caiff mathemateg ei haddysgu yn yr ysgol a mynegodd llawer ddiddordeb mewn cael eu "diweddaru" gyda dulliau addysgu a dysgu newydd mewn mathemateg. Byddai hyn

yn eu galluogi i gefnogi eu plant gyda gwaith cartref. Mynegodd rhieni bryderon hefyd ynghylch maint dosbarthiadau, gan esbonio bod hyn yn cael effaith negyddol ar gyrhaeddiad rhifedd. Roedd y rhieni'n teimlo'n fodlon â'r sianeli cyfathrebu a oedd ar gael gydag athrawon.

Camau Gweithredu

Ymrwymodd yr ysgol i weithio'n agosach gyda disgyblion i gefnogi eu dysgu a'u hyder mewn mathemateg ac, mewn dosbarthiadau mawr ar gyfer mathemateg, defnyddio "gorsafoedd mathemateg" ac athro cymorth dysgu i gefnogi dysgu. Mae gwerthusiad parhaus o'r newidiadau hyn wedi arwain yr ysgol at y casgliad bod y newidiadau hyn "yn effeithiol", gydag agweddau a chyrhaeddiad disgyblion mewn mathemateg yn gwella'r flwyddyn ganlynol. Cynhyrchodd yr ysgol hefyd gynllun gwella tair blynedd yn manylu ar y "Camau i wella mathemateg meddwl, gwaith cartref a sgiliau datrys problemau" rhwng 2013 a 2016. Roedd hyn yn cynnwys nifer o gamau i'w gweithredu bob blwyddyn i gyflawni targedau gwella. Nodwyd meysydd a flaenoriaethwyd i'w gwella yn yr adroddiadau canfyddiadau ac roeddent yn cynnwys: (a) cynyddu nifer y disgyblion ag agweddau cadarnhaol tuag at fathemateg, (b) atgyfnerthu'r "Dull Datrys Problemau" yn fwy strwythuredig, (c) cefnogi rhieni'n fwy effeithiol drwy daflenni gwybodaeth (e.e., canllawiau "sut i wneud"), (ch) cynnydd mewn gweithgareddau rhifedd "ymarferol" ar bob lefel, a (d) gwell defnydd o TG i ategu dysgu rhifedd.

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:
Hunanwerthuso a Chynllunio Gwelliant Ysgol Genedlaethol St Francis
(Ffynhonnell: Ysgol Genedlaethol St Francis, 2021)

Camau Gweithredu

Ymrwymodd yr ysgol i weithio'n agosach gyda disgyblion i gefnogi eu dysgu a'u hyder mewn mathemateg ac, mewn dosbarthiadau mawr ar gyfer mathemateg, defnyddio "gorsafoedd mathemateg" ac athro cymorth dysgu i gefnogi dysgu. Mae gwerthusiad parhaus o'r newidiadau hyn wedi arwain yr ysgol at y casgliad bod y newidiadau hyn "yn effeithiol", gydag agweddau a chyrhaeddiad disgyblion mewn mathemateg yn gwella'r flwyddyn ganlynol. Cynhyrchodd yr ysgol hefyd gynllun gwella tair blynedd yn manylu ar y "Camau i wella mathemateg meddwl, gwaith cartref a sgiliau datrys problemau" rhwng 2013 a 2016. Roedd hyn yn cynnwys nifer o gamau i'w gweithredu bob blwyddyn i gyflawni targedau gwella. Nodwyd meysydd a flaenoriaethwyd i'w gwella yn yr adroddiadau canfyddiadau ac roeddent yn cynnwys: (a) cynyddu nifer y disgyblion ag agweddau cadarnhaol tuag at fathemateg, (b) atgyfnerthu'r "Dull Datrys Problemau" yn fwy strwythuredig, (c) cefnogi rhieni'n fwy effeithiol drwy daflenni gwybodaeth (e.e., canllawiau "sut i wneud"), (ch) cynnydd mewn gweithgareddau rhifedd "ymarferol" ar bob

Eitem atodiad 7: Fframwaith dangosyddion ansawdd Education Scotland ar gyfer gwerthuso ysgolion

Maes Ymarfer	Dangosyddion Ansawdd	Themâu
Arwain a Rheoli: Pa mor dda yw ein harweinyddiaeth a'n dull o wella?	*Hunanwerthuso ar gyfer hunanwella*	Dulliau cydweithredol o hunanwerthuso
		Dadansoddi a gwerthuso gwybodaeth a data
		Sicrhau effaith ar lwyddiannau a chyflawniadau dysgwyr
	Arwain dysgu	Ymgysylltu proffesiynol a gweithio colegol
		Effaith dysgu proffesiynol gydol gyrfa
		Plant a phobl ifanc yn arwain dysgu
	Arwain newid	Datblygu gweledigaeth, gwerthoedd a nodau a rennir sy'n berthnasol i'r ysgol a'i chymuned
		Cynllunio strategol ar gyfer gwelliant parhaus
		Gweithredu gwelliant a newid
	Arwain a rheoli staff	Fframwaith llywodraethu
		Adeiladu a chynnal tîm staff proffesiynol
		Lles staff a chymorth bugeiliol
	Rheoli adnoddau i hyrwyddo tegwch	Rheoli cyllid ar gyfer dysgu
		Rheoli adnoddau a'r amgylchedd ar gyfer dysgu
Darpariaeth Ddysgu: Pa mor dda yw ansawdd y gofal a'r addysg a gynigiwn?	*Diogelu ac amddiffyn plant*	Trefniadau ar gyfer diogelu, gan gynnwys amddiffyn plant
		Trefniadau i sicrhau lles
		Canllawiau a deddfwriaeth genedlaethol
	Cwricwlwm	Rhesymeg a chynllun
		Datblygu a'r cwricwlwm
		Llwybrau dysgu
		Sgiliau ar gyfer dysgu, bywyd a gwaith
	Dysgu, addysgu ac asesu	Dysgu ac ymgysylltu
		Ansawdd yr addysgu
		Defnydd effeithiol o asesu
		Cynllunio, olrhain a monitro
	Cymorth wedi'i bersonoli	Cymorth cyffredinol
		Cymorth wedi'i dargedu
		Dileu rhwystrau posibl rhag dysgu

	Dysgu teuluol	Cynnwys teuluoedd mewn dysgu
		Atal ac ymyrryd yn gynnar
		Ansawdd rhaglenni dysgu teuluol
	Cyfnodau pontio	Trefniadau i gefnogi dysgwyr a'u teuluoedd
		Cynllunio a darparu ar y cyd
		Parhad a dilyniant mewn dysgu
	Partneriaethau	Datblygu a hyrwyddo partneriaethau
		Dysgu a gwella ar y cyd
		Yr effaith ar ddysgwyr
Llwyddiant a Chyflawniadau: **Pa mor dda ydyn ni o ran gwella deilliannau i'n holl ddysgwyr?**	*Sicrhau lles, cydraddoldeb a chynhwysiant*	Lles
		Cyflawni dyletswyddau statudol
		Cynhwysiant a chydraddoldeb
	Codi cyrhaeddiad a chyflawniad	Cyrhaeddiad mewn llythrennedd a rhifedd
		Cyrhaeddiad dros amser
		Ansawdd cyffredinol cyflawniad dysgwyr
		Tegwch i bob dysgwr
	Cynyddu creadigrwydd a chyflogadwyedd	Sgiliau creadigrwydd
		Arloesi digidol
		Llythrennedd digidol
		Cynyddu sgiliau cyflogadwyedd

Eitem Atodiad 8: Canllawiau a chwestiynau herio ar gyfer creu diwylliant ysgol sy'n addas i ddysgwyr gymryd rhan mewn hunanwerthuso.

Dealltwriaeth gyffredin o bwysigrwydd hawliau plant a buddion cyfranogiad dysgwyr	• Pa mor dda mae staff yn ystyried barn plant a phobl ifanc, yn enwedig lle mae penderfyniadau a wneir yn effeithio'n uniongyrchol arnynt? • I ba raddau mae'r ysgol yn hyrwyddo ethos a diwylliant cyfranogiad gweithgar gan ddysgwyr? • Pa mor dda mae ein hysgol yn cynnwys partneriaid wrth ddatblygu dulliau cyfranogiad dysgwyr?
Cyfleoedd i staff ddeall hawliau plant	• A ydy dysgu proffesiynol yn cynnwys digon o ffocws ar hawliau plant a'u cyfranogiad mewn dysgu?
Hawliau plant wedi'u gwreiddio ar draws pob agwedd ar yr ysgol	• I ba raddau mae'r cwricwlwm yn cynnwys ffocws ar hawliau, cydraddoldeb a chynhwysiant plant? • Pa mor gynhwysol yw ein dull cyfranogiad disgyblion? • I ba raddau yr ymgysylltir i'r un graddau â phob plentyn?
Plant yn teimlo'n hyderus i arwain y broses o gasglu tystiolaeth ac adrodd yn ei chylch	• Pa mor effeithiol y caiff pob dysgwr ei gynnwys mewn cynllunio a gwerthuso dysgu ar draws holl gyd-destunau'r cwricwlwm? • I ba raddau mae plant a phobl ifanc yn cael gwybodaeth sy'n eu cefnogi i ddeall pa mor dda mae eu hysgol yn ei wneud? • A ydy'r cwricwlwm ysgol yn cynnwys cyfleoedd priodol i blant a phobl ifanc ddatblygu'r sgiliau i'w galluogi i gymryd rhan effeithiol ym mhrosesau hunanwerthuso a phenderfynu'r ysgol? • I ba raddau mae pobl ifanc yn gallu arwain agweddau ar hunanwerthuso heb oruchwyliaeth agos gan oedolyn?

Ffynhonnell: Cymerwyd ac addaswyd o Education Scotland, 2018a.

Eitem Atodiad 9: Astudiaeth achos hunanwerthuso ysgol Gymraeg

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:
Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr
(Ffynhonnell: Estyn, 2017a; Estyn, 2017b; Davies, 2020)

<u>Ynglŷn â'r Ysgol</u>
Ysgol gynradd Gymraeg a ariennir gan y wladwriaeth (3-11 oed) yn y Bont-faen, Bro Morgannwg, yw Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr. Mae cyfanswm o 230 o ddisgyblion yn mynychu'r ysgol.

<u>Nodweddion y Broses Hunanwerthuso</u>
Yn dilyn cyfnod o ansefydlogrwydd, cynhaliodd tîm arwain newydd hunanwerthusiad ar gyfer gwella’r ysgol er mwyn deall eu cryfderau a'u meysydd i'w gwella yn well, gyda phwyslais arbennig ar wella deilliannau i ddisgyblion. Defnyddiwyd y canfyddiadau i bennu blaenoriaethau clir ar gyfer gwella gan ffurfio sail i gynllun datblygu'r ysgol. Rhestrodd Estyn hwn fel arfer effeithiol, yn enwedig o ran y nodweddion canlynol:

- **Perchnogaeth Wasgaredig**:
  Dosbarthodd arweinwyr yr ysgol gyfrifoldeb i arweinwyr pwnc gymryd perchnogaeth ar hunanwerthusiad eu pwnc ac mae'r holl staff yn cydnabod eu rôl wrth gydweithio i ysgogi gwelliant. Roedd yr arweinwyr pwnc, drwy gymryd rhan mewn cynnal hunanwerthusiad, yn gallu creu cynlluniau gwella ac yn monitro'r cynnydd drwy ddadansoddi data'n barhaus.
- **Amrywiaeth Data**:
  Defnyddir ystod o ddata yn ystod hunanwerthusiad ysgol, gan gynnwys data asesu disgyblion, y mae staff yn ei ddefnyddio i fonitro perfformiad myfyrwyr ac i hunanadolygu, gan greu targedau cynnydd tymhorol a nodi camau gweithredu priodol i gyflawni'r rhain. Mae diwylliant wedi'i feithrin hefyd lle mae athrawon ac ymarferwyr yn cydnabod bod angen defnyddio data a dadansoddi at ddibenion atebolrwydd a gwella. Defnyddir dadansoddiad data hefyd i lywio datblygiad proffesiynol a hyfforddiant.
- **Ymgysylltu â Rhanddeiliaid:**
  Anogir yr holl randdeiliaid i gyfrannu at y broses hunanwerthuso drwy holiaduron blynyddol, gweithdai, nosweithiau rhieni, a chenhadon disgyblion a grwpiau llais y disgybl. Gall disgyblion gyfrannu at wella ysgol drwy gymryd rhan mewn diwrnodau cynllunio 'trochi', lle gallant wneud penderfyniadau ar sut, a beth, y byddant yn ei ddysgu yn y tymor canlynol. Mae arweinwyr ysgolion yn ymateb yn brydlon i feysydd a nodwyd ac adborth a ddarperir gan grwpiau penodol. Gwellodd y cyfathrebu â rhieni hefyd drwy ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol a chyflwyno adroddiadau cynnydd disgyblion canol tymor.
- **Cydweithio mewn Rhwydweithiau Ymarfer Proffesiynol**:
  → *<u>Partneriaeth Fewnol</u>*: Mae diwylliant hunanwella wedi'i feithrin gan staff ac yn eu plith. Mae staff yn cynllunio, paratoi ac asesu gwaith disgyblion mewn timau i feithrin datblygiad cydweithredol a rhannu arbenigedd mewn amgylchedd cefnogol. Mae arsylwadau gwersi colegol ar gael hefyd i gydweithwyr gydweithio mewn deialog fyfyriol o arferion addysgu a dysgu. At hynny, anogir staff i ddewis maes cwricwlwm i gymryd rhan mewn arfer arloesol fel rhan o'u taith ddatblygu (e.e. meddylfryd twf, diwrnodau cynllunio trochi disgyblion, marcio ac adborth).
  → *<u>Partneriaeth Allanol</u>*: Mae arweinwyr ysgol yn gwerthfawrogi gweithio mewn partneriaeth o fewn a chydag ysgolion ac asiantaethau eraill i gael safbwynt allanol ar arferion ysgol. Mae'r ysgol yn ymgysylltu â'i chlwstwr ysgolion, grŵp gwella ysgolion, awdurdod lleol, consortiwm rhanbarthol a chynghorydd her ar nifer o brosiectau. Mae staff yn ymweld ag ysgolion eraill i fyfyrio ar arfer da mewn mannau eraill ac yn lledaenu canfyddiadau perthnasol i lywio gwelliannau i’r ysgol. Mae'r ysgol wedi rhannu ei harfer effeithiol drwy fraenaru, grŵp gwella ysgolion, a'i chlwstwr ysgolion, yn ogystal â chyfrannu at ddigwyddiadau hyfforddi arweinwyr cenedlaethol.

Astudiaeth Achos Hunanwerthuso Ysgol:
Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr
(Ffynhonnell: Estyn, 2017a; Estyn, 2017b; Davies, 2020)

Ynglŷn â'r Ysgol
Ysgol gynradd Gymraeg a ariennir gan y wladwriaeth (3-11 oed) yn y Bont-faen, Bro Morgannwg, yw Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr. Mae cyfanswm o 230 o ddisgyblion yn mynychu'r ysgol.

Nodweddion y Broses Hunanwerthuso
Yn dilyn cyfnod o ansefydlogrwydd, cynhaliodd tîm arwain newydd hunanwerthusiad ar gyfer gwella'r ysgol er mwyn deall eu cryfderau a'u meysydd i'w gwella yn well, gyda phwyslais arbennig ar wella deilliannau i ddisgyblion. Defnyddiwyd y canfyddiadau i bennu blaenoriaethau clir ar gyfer gwella gan ffurfio sail i gynllun datblygu'r ysgol. Rhestrodd Estyn hwn fel arfer effeithiol, yn enwedig o ran y nodweddion canlynol:

- **Perchnogaeth Wasgaredig**:
  Dosbarthodd arweinwyr yr ysgol gyfrifoldeb i arweinwyr pwnc gymryd perchnogaeth ar hunanwerthusiad eu pwnc ac mae'r holl staff yn cydnabod eu rôl wrth gydweithio i ysgogi gwelliant. Roedd yr arweinwyr pwnc, drwy gymryd rhan mewn cynnal hunanwerthusiad, yn gallu creu cynlluniau gwella ac yn monitro'r cynnydd drwy ddadansoddi data'n barhaus.
- **Amrywiaeth Data**:
  Defnyddir ystod o ddata yn ystod hunanwerthusiad ysgol, gan gynnwys data asesu disgyblion, y mae staff yn ei ddefnyddio i fonitro perfformiad myfyrwyr ac i hunanadolygu, gan greu targedau cynnydd tymhorol a nodi camau gweithredu priodol i gyflawni'r rhain. Mae diwylliant wedi'i feithrin hefyd lle mae athrawon ac ymarferwyr yn cydnabod bod angen defnyddio data a dadansoddi at ddibenion atebolrwydd a gwella. Defnyddir dadansoddiad data hefyd i lywio datblygiad proffesiynol a hyfforddiant.
- **Ymgysylltu â Rhanddeiliaid:**
  Anogir yr holl randdeiliaid i gyfrannu at y broses hunanwerthuso drwy holiaduron blynyddol, gweithdai, nosweithiau rhieni, a chenhadon disgyblion a grwpiau llais y disgybl. Gall disgyblion gyfrannu at wella ysgol drwy gymryd rhan mewn diwrnodau cynllunio 'trochi', lle gallant wneud penderfyniadau ar sut, a beth, y byddant yn ei ddysgu yn y tymor canlynol. Mae arweinwyr ysgolion yn ymateb yn brydlon i feysydd a nodwyd ac adborth a ddarperir gan grwpiau penodol. Gwellodd y cyfathrebu â rhieni hefyd drwy ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol a chyflwyno adroddiadau cynnydd disgyblion canol tymor.
- **Cydweithio mewn Rhwydweithiau Ymarfer Proffesiynol**:
  → *Partneriaeth Fewnol*: Mae diwylliant hunanwella wedi'i feithrin gan staff ac yn eu plith. Mae staff yn cynllunio, paratoi ac asesu gwaith disgyblion mewn timau i feithrin datblygiad cydweithredol a rhannu arbenigedd mewn amgylchedd cefnogol. Mae arsylwadau gwersi colegol ar gael hefyd i gydweithwyr gydweithio mewn deialog fyfyriol o arferion addysgu a dysgu. At hynny, anogir staff i ddewis maes cwricwlwm i gymryd rhan mewn arfer arloesol fel rhan o'u taith ddatblygu (e.e. meddylfryd twf, diwrnodau cynllunio trochi disgyblion, marcio ac adborth).
  → *Partneriaeth Allanol*: Mae arweinwyr ysgol yn gwerthfawrogi gweithio mewn partneriaeth o fewn a chydag ysgolion ac asiantaethau eraill i gael safbwynt allanol ar arferion ysgol. Mae'r ysgol yn ymgysylltu â'i chlwstwr ysgolion, grŵp gwella ysgolion, awdurdod lleol, consortiwm rhanbarthol a chynghorydd her ar nifer o brosiectau. Mae staff yn ymweld ag ysgolion eraill i fyfyrio ar arfer da mewn mannau eraill ac yn lledaenu canfyddiadau perthnasol i lywio gwelliannau i'r ysgol. Mae'r ysgol wedi rhannu ei harfer effeithiol drwy fraenaru, grŵp gwella ysgolion, a'i

chlwstwr ysgolion, yn ogystal â chyfrannu at ddigwyddiadau hyfforddi arweinwyr cenedlaethol.

Cyfeiriadau

Banc y Byd. (2015). ‘Singapore: Teachers’. *Systems Approach for Better Education Results (SABER)*, World Bank Group.

Blaik-Hourani, R., a Litz, D., R. (2016). ‘Perceptions of the school self-evaluation process: the case of Abu Dhabi’. *School Leadership & Management*, 36 (3), t. 247-270.

Blaik-Hourani, R., a Litz, D., R. (20s19). ‘Aligning professional development, school self-evaluation and principals’ performance standards: a UAE case study’. *School Leadership & Management*, 39 (2), t. 222-249.

Brough, S., a Tracey, S. (2013). ‘Changing the Professional Culture of School Review: The Inside Story of ERO’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. *Advances in Program Evaluation Volume 14:* A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 107,039

Brown, G., T., L. (2013). ‘ASTTLE – A National Testing System for Formative Assessment: How the National Testing Policy Ended Up Helping Schools and Teachers’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. *Advances in Program Evaluation Volume 14:* A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 43-56.

Chapman, C., a Sammons, P. (2013). ‘School self-evaluation for school improvement: what works and why?’. Reading: Education Development Trust.

Croxford, L., Shaik, F., J., a Grek, S. (2009). ‘Quality Assurance and evaluation (QAE) in Scotland: promoting self-evaluation within and beyond the country’. *Journal of Educational Policy*, 24 (2), t. 179-193.

Davies, D., a Rudd, P. (2001). ‘Evaluating School Self-evaluation’. Slough: Y Sefydliad Cenedlaethol er Ymchwil i Addysg.

Davies, S. (2020). 'Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr a Llanhari: Adroddiad y Llywodraethwyr i Rieni'. Y Bont-faen: Ysgol Gynradd Llansanwyr a Llanhari

Education Scotland. (2015). ‘How good is our school?’. 4th Edition. Livingston: Education Scotland.

Education Scotland. (2018a). ‘How good is OUR school? A resource to support learner participation in self-evaluation and school improvement Part One’. Livingston: Education Scotland.

Education Scotland. (2018b). ‘How good is OUR school? A resource to support learner participation in self-evaluation and school improvement Part Two’. Livingston: Education Scotland.

Ehren, M., Perryman, J., a Shackleton, N. (2015). ‘Setting expectations for good education: how Dutch school inspections drive improvement’. School Effectiveness and School Improvement, 26 (2), t. 296-327.

Ehren, M. (2020). *Preparatory paper for the Working Group Schools’ Seminar ‘Supporting school self-evaluation and development through external evaluation, stakeholder surveys and student assessment’*. Education and Training 2020 Working Group on Schools.

Estyn. (2017a). 'Hunanwerthuso ar gyfer gwell deilliannau gan ddisgyblion' [Ar-lein]. *Estyn*, 04 Hydref 2017. Ar gael yn: https://www.estyn.llyw.cymru/arfer-effeithiol/hunanwerthuso-ar-gyfer-gwell-deilliannau-gan-ddisgyblion [dyddiad cyrchu: 27.01.2021].

Estyn. (2017b). 'Adroddiad ar Ysgol Gynradd yr Eglwys yng Nghymru, Llansanwyr'. Caerdydd: Estyn.

ERO. (2015). ‘Effective School Evaluation: How to do and use internal evaluation for improvement’. Gweinyddiaeth Addysg, Llywodraeth Seland Newydd.

ERO. (2016). ‘School Evaluation Indicators: Effective Practice for Improvement and Learner Success’. Wellington: ERO.

ERO. (2020). ‘Board Assurance Statement and Self-audit Checklists’. Wellington: ERO.

Greatbatch, D., a Tate, S. (2019). ‘School improvement systems in high performing countries’. Llundain: Yr Adran Addysg.

Gweinyddiaeth Addysg Llywodraeth Singapore. (2021). ‘School Clusters and Cluster Superintendents’ [Ar-lein]. Ar gael yn: https://sis.moe.gov.sg/SchoolClusters.aspx [dyddiad cyrchu: 19.01.2021].

Gweinyddiaeth Addysg Ontario. (2013). ‘School Effectiveness Framework: A support for school improvement and student success’. Ontario: Queen’s Printer of Ontario.

Hattie, J., A., C., a Brown, G., T., L. (2008). ‘Technology for school-based assessment and assessment for learning: Development principles from New Zealand’. *Journal of Educational Technology Systems*, 36 (2), t. 189-201.

Hofman, R., Dijkstra, N., a Hofman, A. (2009). ‘School Self-evaluation and Student Achievement’. *School effectiveness and school improvement*, 20 (1), t. 47-68.

Llywodraeth Cymru. (2021). 'Strategaeth genedlaethol ar gyfer ymchwil ac ymholi addysgol (NSERE)'.

Llywodraeth Singapore. (2020). “Our Schools” [Ar-lein]. Ar gael yn: https://beta.moe.gov.sg/education-in-SG/our-schools/ [dyddiad cyrchu: 19.01.2021].

Mannion, G., Sowerby, M., a I'Anson, J. ‘How Young People’s Participation in School Supports Achievement and Attainment’. Caeredin: Comisiynydd Plant a Phobl Ifanc yr Alban (SCCYP).

Mathews, D. (2010). ‘Improving learning through whole-school evaluation: moving towards a model of internal evaluation in Irish post-primary schools’. Traethawd Ymchwil Doethuriaeth Addysg, Cyfadran Gwyddor Gymdeithasol Prifysgol Maynooth.

MacBeath, J. (1999). *Schools must speak for themselves:* The case for school self-evaluation. Llundain: Routledge.

McNamara, G., O'Hara, J., Lisi, P., L., a Davidsdotti, S. (2011). ‘Operationalisating self-evaluation in schools: experiences from Ireland and Iceland’. *Irish Educational Studies*, 30 (1), t. 63-82.

Mok, K. (2003). ‘Decentralization and marketization of education in Singapore: A case study of the school excellence model’. *Journal of Educational Administration*, 41 (4), t. 348-366.

Mutch, C. (2012).’Complementary Evaluation: the development of a conceptual framework to integrate external and internal evaluation in the New Zealand school context’. *Policy Futures in Education*, 10 (5), t. 569-586.

Mutch, C. (2013). ‘Developing a Conceptual Framework for School Review’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. *Advances in Program Evaluation Volume 14:* A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 82-95.

Nelson, R., Ehren, M., a Godfrey, D. (2015). ‘Literature Review on Internal Evaluation’. Sefydliad Addysg, Coleg Prifysgol Llundain.

Ng., T., P., a Chan, D. (2008). ‘A comparative study of Singapore’s school excellence model with Hong Kong’s school-based management’. *International Journal of Educational Management*, 22 (6), t. 488-505.

Ng., T., P. (2003). ‘The Singapore School and the School Excellence Model’. *Educational Research for Policy and Practice*, 2, t. 27-39.

Nusche, D., Laveault, D., MacBeath., a Santiago, P. (2012). *OECD Reviews of Evaluation and Assessment in Education:* New Zealand 2011. OECD Publishing.

O'Brien, S., McNamara, G., O'Hara, J., a Brown, M. (2017). ‘External specialist support for school self-evaluation: Testing a model of support in Irish post-primary schools’. *Evaluation*, 23 (1), t. 61-79.

OECD. (2011). ‘Singapore: Rapid Improvement Followed by Strong Performance’. Yn: OECD. *Lessons from PISA for the United States*. OECD Publishing.

OECD. (2013). ‘Synergies for Better Learning: An International Perspective on Evaluation and Assessment’. OECD Publishing.

OECD. (2020). ‘Teaching in the United Arab Emirates: 10 Lessons from TALIS’. OECD Publishing.

Perry, C. (2013). ‘Approaches to school inspection’. Belfast: Cynulliad Gogledd Iwerddon, Gwasanaeth Ymchwil a Gwybodaeth.

Ryan, K., E., a Timmer, J. (2013). ‘New Zealand Style School Review: A View From Outside’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. *Advances in Program Evaluation Volume 14:* A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 195-206.

Sefydliad Arweinyddiaeth Addysg Ontario. (2013). ‘The Ontario Leadership Framework: A School and System Leader’s Guide to Putting Ontario’s Leadership Framework into Action’. Ontario: Sefydliad Arweinyddiaeth Addysg Ontario.

Simons, H. (2013). ‘Enhancing the Quality of Education Through School Self-evaluation’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. Advances in Program Evaluation Volume 14: A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 1-18.

Swaffield, S., a Macbeath, J. (2005). ‘School self-evaluation and the role of a critical friend’. *Cambridge Journal of Education*, 35 (2), t. 239-252.

Timperley, H., S. (2013). ‘The New Zealand Educational Context: Evaluation and Self-review in a Self-managing System’. Yn: Lai, M., a Kushner, S. gol. *Advances in Program Evaluation Volume 14:* A Developmental and Negotiated Approach to School Self-evaluation. Bingley, Y Deyrnas Unedig: Emerald Publishing. t. 30-42.

UNICEF. (1990). *Confensiwn y Cenedlaethol Unedig ar Hawliau'r Plentyn*. Llundain: UNICEF.

Whitby, K. (2010). ‘School Inspection: recent experiences in high performing systems’. Reading: Education Development Trust a’r Sefydliad Cenedlaethol er Ymchwil i Addysg.

Y Comisiwn Ewropeaidd. (2015). *Assuring Quality in Education:* Policies and Approaches to School Evaluation in Europe: Eurydice Report. Lwcsembwrg: Swyddfa Gyhoeddiadau'r Undeb Ewropeaidd.

Y Weinyddiaeth Addysg. (Dim Dyddiad). ‘United Arab Emirates: School Inspection Framework’. Gweinyddiaeth Addysg: Yr Emiradau Arabaidd Unedig.

Y Weinyddiaeth Addysg. (Dim Dyddiad). ‘Using the National Standards for Improvement: Introduction to the Self-review Tools’. Gweinyddiaeth Addysg, Llywodraeth Seland Newydd.

Y Weinyddiaeth Addysg. (2021). 'The National Education Goals (NEGs)' [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.education.govt.nz/our-work/legislation/negs/ [dyddiad cyrchu: 25.01.2020].

Yr Adran Addysg a Sgiliau. (2012). 'OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes: Country Background Report for Ireland'. OECD Publishing.

Yr Adran Addysg a Sgiliau (2016a) 'School Self-evaluation Guidelines 2016-2020: Primary'. Dulyn: Yr Adran Addysg a Sgiliau

Yr Adran Addysg a Sgiliau (2016b). 'School Self-evaluation Guidelines 2016-2020: Post-Primary'. Dulyn: Yr Adran Addysg a Sgiliau.

Ysgol Genedlaethol Killina. (2018). 'Our School Self-evaluation Report and School Improvement Plan' [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.killinans.com/school-self-evaluation.html [dyddiad cyrchu: 27.02.2021].

Ysgol Genedlaethol St Francis. (2021). 'School Self Evaluation' [Ar-lein]. Ar gael yn: https://www.stfrancisns.ie/school-information/school-self-evaluation/ [dyddiad cyrchu: 27.01.2021].